

Çingiz Salmanov

*Xələc iman yeri,
möcüzələr ocağıdır*

Sumqayıt -2012

Redaktor: Kamil Əhmədov

Çingiz Salmanov. Xələc iman yeri, möcüzələr ocağıdır.
Sumqayıt, «Bilik» nəşriyyatı, 2012-ci il, 184 səhifə.

Çingiz İsa oğlu Salmanovun qələmə aldığı «Xələc iman yeri, möcüzələr ocağıdır» kitabında Azərbaycanın əzəli torpağı, qədim yurd yeri olan Qubadlı rayonunun Xələc kəndi, onun tarixi keçmişi, orada yaşayan insanları, qoyduqları izlər ümumiyyətlə, xələclilərin hansı dövrlərdə və hansı torpaqlarda yaşayıb, fəaliyyət göstərməkləri haqqında məlumatlar toplum şəklində oxuculara çatdırılır.

$D \frac{525000-162}{212-09} M$

© «Bilik» nəşriyyatı, 2012

MÜQƏDDƏS XƏLƏCİN MÜQƏDDƏS ÖVLADLARI

*«Biz göyləri, yeri və onların arasında olan
hər şeyi yalnız haqq-ədalətlə yaratdıq»
Qurani-Kərim (15-85)*

İnsan dünyaya boş yerə gəlmir, ona qədər müəyyən təbii mühit mövcud olur. Və bu mühitin öz ruhu (nəfəsi), öz meyarı və prioritet maraq dairəsi vardır. Din insanlara sonlu, məhdud həyat çərçivəsində qapanıb qalmayaraq sonsuzluğa qatılmaq, ali məqsəd, mütləq Xeyir, Fəzilət meyarları ilə yaşamaq, Haqqa qulluq etmək yollarını öyrədir. İnsanın daxil olduğu hər bir hadisənin isə öz ideyası vardır. Müqəddəslik böyük Yaradan tərəfindən bəxş edilən tituldur. Və bu titulu Allah-təala bəxş edir. Müqəddəsliyi dərk etmək, onu qiymətləndirməyi bacarmaq qabiliyyətini də İlahi hər yoldan ötənə, ağzı söz tutana qismət eləmir. Axı müqəddəslik məfhumu da Allahın varlığı, böyüklüyü ilə bağlıdır: müqəddəs torpaq, müqəddəs dağ, müqəddəs ağac, müqəddəs şəhər, müqəddəs sular, pirlər, əshabələr, ərənlər və.s.

Müqəddəs insanlar seçilir, ələnilir, təmizlənilir, durulur, paklaşır, xalqın, el-obanın müqəddəsinə

çevrilir. Bu baxımdan Çingiz İsa oğlu Salmanovun qələmə aldığı «Xələc iman yeri, möcüzələr ocağıdır» kitabında Azərbaycanın əzəli torpağı, qədim yurd yeri olan Qubadlı rayonunun Xələc kəndi, onun tarixi keçmişi, orada yaşayan insanları, qoyduqları izlər ümumiyyətlə, xələclilərin hansı dövrlərdə və hansı torpaqlarda yaşayıb, fəaliyyət göstərməkləri haqqında uzun, lakin faydalı axtarışlar apararaq müəyyən etdiyi məlumatları toplum şəklində oxuculara çatdırmaq qərarına gəlmişdir. Özünün kitabda qeyd etdiyi kimi: Bu sahədə düşünərkən qeyri-ixtiyari olaraq Koroğlunun «Dərbənd səfəri» boyunu xatırlayıram. Qoç Koroğlunun Möminə xanımdan olan oğlu Həsən kamal yaşına dolanda anasından:

- Mənim atam kimdir? – deyər, soruşur. Möminə xanım başa düşür ki, oğlu artıq uşaq deyil, igidləşib, ondan həqiqəti gizlətmək olmaz.

Düşünürəm ki, Çingiz müəllimin də apardığı bu tədqiqatlar milli mənafeyimizə xidmət edir. Hətta deyərdim ki, başqa-başqa rus tədqiqatçıları tərəfindən dəfələrlə dəyişdirilmiş «İqor polku dastanı»nın və son dəfə onu dəyişdirən rus tədqiqatçısı Nasixinin cəhdindən də üstündür. Oljas Süleymanovun dediyi kimi: «İqor polku

dastanı»nın tarixi kosmosunu anlamadan poemanı doğru-dürüst oxumaq qeyri mümkündür.

Bəli, bəzən tarix deyil, onun yozumu hər zaman təəccüb doğurmuşdur.

Mənim zənnimcə, Çingiz Salmanovun yazdıqları canlı insanlarla və tarixi həqiqətlərlə cillanmışdır. Deyərdim ki, müəllifin milli-mənəvi düsturlarının uyğunluğu əsərin bir çox mühüm ifadələrini, qəhrəmanların obrazlarını, əsərin fablosunun özülünü təşkil edən hadisələrin məğzini anlamağa və düzgün yozmağa imkan vermişdir.

Çingiz müəllim bu tarixi həqiqətləri üzə çıxarmaqla tək-cə qubadlılar üçün deyil, bütövlükdə Azərbaycan xalqının milli və mənəvi dəyərlərinin zənginləşməsinə kömək etmişdir. Eyni zamanda Çingiz müəllim yurd yerləri, seyidlərimizin həyatı və möcüzələri ilə bağlı apardığı müşahidələri ilə oxucunu məcbur edir ki, bir daha qayıdıb insanlığın keçdiyi yola nəzər salsın və özü-özlüyündə həyat yaşantılarını saf-çürük etsin. Onun bu mövzu ətrafındakı təşəbbüslərini, fikirlərini və cəhdlərini alpinistin soyuqdan dona-dona zirvəyə qalxıb və son ürək sözlərini daş turun üzərində həkk etdiyi kimi qiymətləndirmək olar.

Ona görə ki, qubadlıların yaxşı tanıdıqları və hörmətlə yanaşdıqları insanlar: Seyid Abbas, Seyid Hüsü, Seyid Həşim, Seyid Asya, Seyid Mirzə, əslən Xələc kəndindən olanlar İran şahının vəziri Mir Mehdi Ağa və Türkiyənin Van vilayətinin məhkəməsi olmuş Mir Əhəd Ağa (qəbirləri nurla dolsun) haqqında yazmaqla onların bir daha xatırlanması deyərdim ki, Çingiz müəllimin öz el-obasına olan hörmət, ehtiram və övladlıq borcunun təzahürüdür.

Əxlaqi dəyərləri özündə birləşdirən bu kitab düşünürəm ki, gələcəkdə fikir və mülahizələr mövzusu olacaqdır. Çətin, lakin şərəfli bir mövzuya müraciət edən Çingiz Salmanov, mənim zənnimcə, heç də özünə güvənməkdə yanılmamışdır. Çünki bu mövzu yeni olmasına baxmayaraq, çoxlarını düşündürəcəkdir.

Tarixini unutmayan və daima onu öyrənən xalq gələcək inkişafında inamla addımlayacaqdır.

*Firdovsi Cəfər xan
şair, publisist, nasir.*

MÜƏLLİFDƏN

Ürəyimin təsəlli dolu ağrılarıyla ümid içində gözlərimin önünə gələn küskün Xələc dağına, Atılmış dağına, həsrətini çəkdiyim, yandığım, ağladığım kəndimə qayıtmaq istəyimi Ulu Tanrıdan diləyərək əlimə qələmi alıb düşünə-düşünə talanmış, yanmış, dağılmış kəndimi ruhən gəzib babalarımı-zın, nənələrimizin ötüb keçənlərini yurdda gəzdiyim, bulaqlarından içdiyim, meyvələrindən dərdiyim və quşların cəh-cəhini dinlədiyim meşələrindən yazıram.

İnsan yarandığı gündən öz taleyindən daha çox torpağının, yurdunun, vətəninə doğma insanların taleyini yaşayır.

Bütün bunlar insan yaddaşının harmoniyasına çevrilir.

Odur ki, yaddaş təkçə bizlərə ötənləri yaşatmır, həm də özünüdərkən imkanlarını artırır. Vətəni, torpağı sevmək, doğma insanların xatirələrini, yaddaşın silinməz qatlarında yaşatmağı, onun ağrı-acısını ürəyinə salmaq sevincini, fərəhini, öz sevincin qəbul etmək, insanlara bəxş olunmuş ən bəşəri keyfiyyətlərdən biridir. Bu sadaladıqlarım hər bir insanın instik yaddaşının əbədi pozulmaz yazısıdır. Biz böyüdükcə yaddaş ağacımızın yarpaqları tökülür, yeni yarpaqlar yaranır. Yaddaşımızın əbədi və əzəli

olan yurd sevgisi bizimlə doğulur, bizimlə nəfəs alır, ərnağan olaraq bizim balalarımıza, gələcək nəsillərə verilir. Bunların hamısı bizlərin mənəvi tərbiyə-sindən, milli mentalitetimizdən, yaşadığımız yerin təbiətindən asılı olaraq verilir.

Haqqın nuru, həqiqətin işığı altında inamımı daha da gücləndirib Rəbbimizdən nur, Peyğəmbərimiz-dən güc alıb, gücümü artırıb, cəmləşdirib, «Bismillah» deyib, bu kitabı yazmağa başladım. Xoş niyyətli müqəddəslərlə dolu olan kitab, ömrümə nurlu bir həyat, yeni bir nəfəs gətirəcəyinə əminəm.

Özündən başqa bir Tanrı olmayan gizlini də, aşkarı da bilən Allahdır.

Ey müqəddəs Allah, Sənin bu müqəddəslərinin haqqında yazacaqlarıma görə mənə kömək dur.

Əziz oxucum, sizdən bir ricam var: - Deyiləsi bəzi sözlərdə imla xətası axtarma. Sözü yazanda səhvə yol verməmişəm. İş burasındadır ki, qələmə aldığım bəzi sözlər mənim yox, kəndimin qarı, qocaların-dandır... Şirin dilli qarı, qocaların. Bir də öz dərdini unudub, elin dərdinə, oduna yanan qarı, qocaların.

Bu yazdıqlarımı Sizinlə bölüşmək istəyirəm, əziz oxucum, Siz də oxuyun! Oxuyun və yadınıza salın ki, Qubadlıda Xələc adlı kənddə kimlər vardı, nələr vardı...

XƏLƏC YURDU VƏ XƏLƏCLƏR

İlk dəfə dünyaya gələn körpə yerimək istədikdə ayağını torpağa dirəyərək ata-ananın əlindən tutub ayağa qalxır. Elə vətən də, millət də, dövlət də bax bu torpaqdan başlayır. Əgər vətən yoxdursa, əgər insan-fərd yoxdursa, əgər ağsaqqal-ağbirçək yoxdursa, namus, qeyrət, igidlik, qəhrəmanlıq anlayışları öz ifadələrini nədə tapacaq?! Ağacın barını haradan aldığı məlumdur. İnsan, tarixi isə araşdırmalıdır. Ən azı ona görə ki, onun kökləri müxtəlif istiqamətlərə gedib çıxır. Hər şeyin aydın olması üçün köklərə baxmaq lazımdır. Bu həm də vacibdir. Biz millət olaraq əgər yurdumuzun, vətənimizin tarixini yaxşı öyrənməsək, bilməsək, gələcəkdə başımıza çox faciələr, bəlalar gələ bilər. Bilməyəndə isə susuruq. Susanda da düşmənlərimiz üstümüzdə ayaq alırlar. (K.Vəliyev, Elin yaddaşı, Dilin yaddaşı Bakı. 1988.266 səh.)

Elimizin keçmişə doğru gedən yollarını işıqlandırmaqda yer-yurd adlarının əvəzi varmı?! Yurdumuzun, ulumuzun keçmişə təkcə qədim yazılarda, daş kitabələrdə, ulu, uca məbədlərdə qalmayıb. Obaların, çayların, ırmaqların, meşələrin, çəmənlərin, örüşlərin-yamaqların, yolların-yolağaların adında babaların nəfəsi qalıb, nəsillərin təpəri qalıb. Qanlı-qadalı döyüşlərin izi qalıb, alagözlü, qaragöz-

lü gözəllərin gözü qalıb. Əfsanələr qalıb, nağıllar qalıb yer adları ilə bağlı.

Dədə Qorqud kişiyyə, qadına ad verdiyi kimi, el-obanın yaşadığı yerə, yaylağına, qışlağına, çaylarına, bulağına da ad verilib, adlandırılıb.

Babalardan bizə hər nə qalıbsa, onlar əzizdir, toxunulmazdır. Bu yadigarlar qanı qanımızdan, canı canımızdan olanlara böyük sayğıdır, eyni zamanda tarixdən gələn səslərə sevgi dolu bağlılıqdır.

“Hər ulus öz dilində görünür”. Bu dilin bir parçası da yer adlarımızdır. Niyə yer adlarımız bu qədər dəyərlidir, bu qədər əzizdir?

Yer adları tarixin yaddaş kitabıdır. Bu kitabın yarpaqlarında bir elin, bir oymağın keçmişini, ağrı dolu, sevinc dolu yaşantısı, günü-güzəranı yaşayır. Yer adlarımızı öyrəndikcə elimizin yüzilliklər arxasında qalmış keçmişini öz gizlinini açır, aydınlaşır, durulaşır...

İnsan öz adını özü ilə ömrü boyu gəzdirdiyi kimi, əslində ana torpağa verilən coğrafi adları da özü ilə daşıyır. Valideynlərinin adı kimi doğulub boya-başa çatdığı yerlərlə bağlı olan coğrafi adlar da insan ürəyində fərəh doğurmalı, sevinc, xoş əhvali-ruhiyyə yaratmalıdır.

Əyilib torpağı öpmək, bu torpağa heyranlıqdan və onun həsrətindən ağlamaq və bu kimi “ağız şirinliyi” Vətən duyğusunun sonudur. Vətən üçün məhrumiy-

yətlərə dözmək, həyat nemətlərindən imtina etməyi bacarmaq, onun azadlığı və çiçəklənməsi naminə tər tökmək, qan axıtmaq və ya qanı axıdılmaq isə bu duyğunun başlanğıcı və başlıca şərtidir. (Safruh. “Yeni oğuz sözü”, Deyimləri).

İnsan gəncliyində dünyanı gəzməyə çıxır. Əgər o, həyat yolları ilə düz gedirsə, Yer kürəsi yumru olduğu üçün müəyyən vaxt keçdikdən sonra gəlib öz ata Yurduna çıxır. Doğrudan da, o, Ata Yurduna gəlib çıxırsa, yollarda gördüklərinin hamısına sahib olur, yox əgər qayıda bilmirsə, yollarda özünü də itirir.

Keçmişini öyrənmədiyi halda, möhkəm elmləndiyini zənn edən adam başını kola soxmaqla ovdan gizləndiyini zənn edən qırqovula və ya gözünü yummaqla hamıdan gizləndiyini güman edən uşağa bənzəyir. Keçmişini düzgün başa düşməyən adam onu öyrənmək və ondan öyrənmək əvəzinə onu ya bəzəyib-düzəyir, ya da danır. Keçmişlə heç vaxt haqq-hesabı çürütmək olmaz. Heç olmasa ona görə ki, o artıq keçmişdir-faktdır. Keçmişiniz tarixdir. Tarix isə torpaqdır. Torpağı öyrənməmiş, seçməmiş, becərməmiş ona toxum səpmək əkinçilikdə naşılıqdır. Tarixin keçmişinə nəzər salsaq, hələ aşkarlanmamış çox məqamları qalmışdır. Bu sahədə düşünərək ixtiyarsız olaraq Koroğlunun “Dərbənd səfəri” boyunu xatırlayıram. Qoç Koroğlunun Dərbənd gözəli Mö-

minə xanımdan olan oğlu Həsən kamal yaşına dolanda anasından:

- Mənim atam kimdir? – deyə soruşur. Möminə xanım başa düşür ki, oğlu artıq uşaq deyil, igidləşib, ondan həqiqəti gizlətmək olmaz.

Bəli, biz də kamillik yaşına dolduqca təbii olaraq öz kökümüzü, soyumuzu axtarıyıq. Ağ ləkələrin nə demək olduğunu daha ısrarla soruşuruq. Biz öz tariximizi təkcə kitablarda yox, həm də qala bürc-lərində, məzar daşlarında, köhnə hasarlarda, talan olunmuş kurqanlarda, nağıllarda, əfsanələrdə, yer və şəxsi adlarda axtarmalıyıq. Dədə Qorqudun kitabı, Nizaminin “Xəmsə”sini, Nəsiminin şeirlərini araşdırmalıyıq. Yazıçıdan tutmuş, adi bir oxumamış insanlar da tarixçilərə çox kömək edə bilər, çünki bədii təfəkkür təkcə faktın əsiri olmur, onu canlandırmağa çalışır. Əslində bir soydan olan iki qüdrətli imperator, dünyanı sarsıdan Teymurlənglə Sultan Bəyazidin toqquşması həm Azərbaycan tarixi, həm də Orta Əsrlər tarixi kitablarında iki, üç cümlə ilə verilmişdir. Hüseyin Cavid isə onu bəşəri faciə mərhələsinə qaldırmışdır. (Əfqan “Bəy inal” yazıçı, 1989. 366 səh).

Yeni tarixdəki ağ ləkələr xalqın qara günlərini yada salarsa, qədim və orta əslərə aid ağ ləkələr xalqı özünü tanımaqdan məhrum etmiş, az qala dibçək bitkisinə çevirmişdir. Məlumdur ki, yaranma

tarixi bəlli olmayan ən qədim şəhərlərə Nuh Peyğəmbərin adı verilib: Nuhavan, Nixavan, Nuxavan kimi Naxçıvan da o qəbildəndirmi? Bəs Gəncə? Bəs Bakı? O, niyə, hansı məqsədlə uydurulmuş Bakurakan olsun, Bakuy adlı çox güclü Türk tayfasının adı ilə bağlı olmasın. Boyad, Salur, Xələc, Qaraqoyunlu, Avşar, Gəncək, Qırcaq və başqaları kimi bu açılmamış tarixi məqamlar, faktlar tarixçilərdən də, dilçilərdən də öz elmi təhlilini gözləyir.

Həqiqətən, tarix səhnəsində mövcud olan xələclər haqqında tədqiqata hələ böyük ehtiyac var. Bu gün Xələc coğrafi adı və tarixi haqqında müxtəlif rəvayətlər və həqiqətlər barədə elmi dəlillər tədqiq edilməkdədir. Bu günə qədər Xələc haqqında tədqiqat məlumatlarını toplayıb məqalə, kitab və s. vəsait ilə lazımı səviyyədə gələcək nəsillərə çatdırmaq, əli qələm tutan hər bir insanın müqəddəs borcudur. Bu müqəddəs borcu yerinə yetirmək üçün ən ağır elmi yük toponimçilərin üzərinə düşür. Hal-hazırda 1980-ci illərdən onomastikanın tərkib hissəsi olan toponimika ilə, xüsusilə də ermənilər tərəfindən işğal olunmuş tarixi Azərbaycan ərazilərinin toponimlərini, onların mənalarını, paralellərini yayılma areallarını öyrənməklə, toplamaqla məşğul olan Nazim Tapdıq oğlunun “Qubadlı toponimləri”, “Zəngəzur toponimləri”, “Laçın toponimləri”, “Kəlbəcər toponimləri” kitablarında Xələc kəndi, Xələc qobusu, Xələc bazisi,

Xələc təpəsi, Xələc dağı kimi toponimlər barədə elmi toplantılar, tədqiqatlar, dəyərli məlumatlar və açıqlamalar və s. öz əskini tapmışdır.

Müəllifin yeni çapdan çıxmış “Ucar rayonu və onun toponomiyası” adlı kitabında yuxarıda adı çəkilən Xələc toponiminin həm keçmiş, həm indiki coğrafi adı və tarixi faktların bəzi məqamları izah olunur və açıqlanır. Bu barədə öyrənməklə toplanan məlumatları olduğu kimi sizə təqdim edirəm.

Onu da xatırladım ki, bu yazı Azərbaycan xələcliləri kimi təqdim olunan ikinci yazıdır.

Lap qədim zamanlardan Əfqanıstanda Piştular arasında əriməkdə olan gilçayilər xələclərdən (Xalaclardan) təşkil olunmuşdur.

Mahmud Kaşğari “Divani lüğəti–Ət-Türk” əsərində xalacları Oğuz Qıpçaqlarla bir eldən sayıb və onlar haqqında belə bir dastan nəql edib:

İsgəndər Türklər ölkəsinə hücum edəndə Türk Xaqanı Şu öz ordusu ilə geri çəkilib. Bu ərəfədə türklərdən 22 nəfər ailələri ilə orada qalır. İki nəfər də onlara qoşulur. Qalan 22 nəfər xaqanlarının dalınca getmək istədiyi halda, bu iki nəfər onların sözüne baxmayıb: “Biz öz yurdumuzu tərk etmərik, İsgəndər gəlib-gedər, biz də burada qalarıq”- demişlər. O vaxt 22 nəfər açıqlanaraq onlara “Qal ac” dedilər. Sonralar bu iki nəfərin nəslindən olan tayfaya Xalac deyilmişdir... Rəvayətə görə, İsgəndər gəlib bu iki

nəfəri görəndə uzun saçlı və dilli olduqları üçün onlara Türkmən (Türkmənət) demişdir. Oğuz dastanında xalaclarla da bağlı belə bir rəvayət var: Bir gün Oğuz xan ordusu ilə səfərə gedərkən yolunun üstünə bir ev çıxır. Bu evin divarları qızıldan, pəncərələri gümüşdən, tavanı dəmirdən idi. Evin qapısı bağlı idi. Oğuz xan yaxınlarından birinə “Qal ac” dedi. Elə o zamandan da bu adamın övladlarına “Qal ac” və ya “Xal ac” deyildi.

Məşhur şərqşunaslar Minoriski və Simirnovanın tədqiqatları nəticəsində bu qənaətə gəlmişlər ki, xalaclar Miladi IV əsrdə tarix səhnəsində mövcud idilər. Xalaclar tarixən 3 yerdə topla halında yaşamışlar. **Balasaqun** ətrafında, **Pəncəkənd** (Beşbulaq) və **Ceyhunla Sind** çayları arasında. İbn Xordadbeh “Hüdud Əl-ələm” əsərində göstərir ki, xalaclar Ceyhundan Qəznə səhralarına tərəf olan ərazilərdə “Zabilistan”da yaşamışlar. Yenə həmin mənbəyə görə xalaclar və oğuzlar VII əsrin ortalarında Sistan, Aldavar və Kabulda sakin olmuşlar, hətta, xalaclar Kabul və Qəznədə padşahlıq da etmişlər...

Qurilər hökuməti Hindistanda Sultan Mahmud Xarəzmşah tərəfindən süqut ediləndə xalac türkləri Xarəzmşahlara tabe oldular və Sultan Mahmudun monqollarla savaşında ona yardımçı oldular.

Cəlaləddin Xarəzmşah dövründə Xarəzmşah Seyfəddin Oğrağın başçılığı ilə birlikdə monqollarla

savaşıb, Pərvanda onları 1221-ci ildə məğlub etdi. Bu savaşda xalaclar sol cinahda (sağ cinahda qarluqlar idi) yerləşmişdi.

X əsrdə xalaclar müsəlman oldular. Sonra onlar Hindistanda Xalac hökumətini qurdular. Benqalda (1220-1290), Dehlidə (1290-1321), Milvada (1436-1531) hakimlik etdilər. Xalacların bir qismi səlcuq oğuzları ilə İrana Anadoluya və Azərbaycana gəldilər. Şərafəddin Yəzdinin “Zəfərnəmə”sinə görə XIV əsrdə Əmir Teymur zamanında xalaclar Savə, Qun və Kaşan ətrafında yaşamışlar. Savə ətrafında yaşayan xalacların bir qismi Azərbaycana (Muğana) köçmüşlər. Mirzə Məhəmməd Sadiqinin “Tarixi kuti quşa” kitabında bu haqda məlumat var...

Xalaclar bu gün İranda Qun şəhərinin Cənubunda (Xalacıstanda) və İraq, Savə ətrafında əhalinin əsas kütləsini təşkil edərək yaşayırlar.

Görkəmli tədqiqatçı Simirnova Ceyhun, Daşkənd və Pəncənd bölgələrində tapılan saklar arasında xalacların xalac paytaxtı yazılmış və 3 xalac padşahının təsviri həkk olunmuş sikkələrini də görmüşdür. O, Kasan (Muğ dağı) qalasında tapılan və xalac padşahı Divasticə aid olan istinadın tədqiqindən belə nəticəyə gəlir ki, bu sikkələr xalac hakimlərinə mənəndur və onlar VII-VIII əsrlərdə Pəncənd və Fərqanədə yaşamışlar. Onlar uzun müddət Ərəb xilafətinin ordularında xidmət etmişlər. Xələclərin bir

qismi Səlcuqlar dövründə mənbələrin verdiyi məlumatlara görə əvvəl İrana, oradan isə Azərbaycana gəlmişlər. Azərbaycan ərazisində onlar müxtəlif ərazilərdə yaşamışlar. Yaxın Şərqi işğalında (Orta əsrlər və son orta əsrlər) iştirak etmiş xələclərin bir hissəsi indi də Azərbaycanda, İranda, Türkmənistanda yaşamaqdadırlar. Şimali Azərbaycanda onlar əvvəllər, əsasən, köçəri və yarım köçəri həyat keçirmişlər. Sonralar onlar daim yaşayış mənbələri yaradaraq, oturaq həyata keçmişlər. Adam Oleari (XVII əsr) Muğanda xələc tayfalarının yaşadığını da yazmışdır. K.Şaniyazov xalaqları Qarlıq tayfaları ilə əlaqələndirir.

IX əsrdə xələclər Azərbaycanda Cavad qəzasında, əsasən, maldarlıqla məşğul olmuşlar. Az sonra onlar buradan Azərbaycanın müxtəlif ərazilərinə yayılmışlar. Ucar rayonundakı Xələc kəndi də burada onların oturaq həyata keçirərək uzun müddət yaşamaları nəticəsində yaranmışdır. Azərbaycanda Xələc adlı 6 kənd var. Səlcuq Oğuz tayfa birliyinə daxil olan xələclərin adı ilə bağlı Xələc kəndi Ucar, Beyləqan, Qubadlı, Salyan, Xızı və Şərur rayonlarında da vardır. Dəvəçi rayonu ərazisində Xələc çayı, (Ataçayın qolu) Qubadlı, Sədərək, Şamaxı və Şərur rayonlarında Xələc dağı, Salyan rayonunun Xələc kəndindəki Xələc təpəsi coğrafi adları da

səlcuq oğuzlarının xələc tayfasının adı ilə əlaqədardır.

Azərbaycanda xələclərin oturaqlaşması və yaşayış məskənləri salmaları müxtəlif dövrlərdə baş vermişdir. Mənbələrdə Azərbaycanda XIX əsrin ortalarına qədər əkinçiliklə məşğul olmaları haqqında məlumat var. Qeyd olunan xələclər həmin yüzilliyin 70-ci illərində başlayaraq oturaqlaşmağa başlamışlar.

Xələclər əvvəllər çöl və yaxa xələclərinə bölünmüşlər. Çöl xələclər oturaq həyat keçirərək 10 xırda yaşayış məntəqəsinin əsasını qoymuşlar. (Cındırlı, Bayramlı, Xaşxalı və s.) XIX əsrin əvvəllərində Cavad qəzası ərazisində 73 ailədən ibarət olan başqa xələc (xalac) icmasının köçərilik etməsi də mənbələrdə öz əksini tapmışdır.

Xələc (Xalac) lap qədimlərdən Xorasanda və İraqda yaşayan qədim türk tayfalarından biridir. Bu tayfaların xalac adlandırılması haqqında Əbül Qazi Bayandur xan belə bir əfsanə danışır.

İlk Türk xaqanlarından birinin Oğuz xanın İrana yürüşü zamanı onun əsgərlərindən biri yük heyvanı çatışmazlığından və arvadı hamilə olduğundan ordundan geri qalır. Geridə qalan əsgəri xaqanın yanına gətirəndə xaqan onun geridə qalmasının səbəbini öyrənir. Onun arvadı doğmuşdur və çağa ac ananın südü olmadığına görə əziyyət çəkirdi. Oğuz xan əsgəri layiqincə mükafatlandırıb, uşağını zarafatla

“Qal ac” adlandıraraq hərbi xidmətdən azad etmişdir. “Qal ac”, yaxud “Xal ac” (Xələc, Xalic, Xaləc, Xilic) xalqı adı həmin əfsanəyə görə, bu “qal ac” uşağın adından əmələ gəlmişdir.

Nəcib Asimin yazdığına görə, “Qalac” qədim türk yazılarında qal ac kimi yazılırdı. Onun yazdıqlarına görə IV əsrdə qalacları romalılar xalatiye adlandırmışlar ki, bu da “Qılinc” türk sözünün tərcüməsidir. Xələc, Xalac sözü Qalac qəbələsinin təhrif edilmiş adıdır. Monqolların etdikləri hücumları zamanı bir çox qalaclar məhv edildi. Sağ qalan hissələri isə Azərbaycanda sığınacaq tapdı. Müxtəlif ərazilərdə yaşayış məntəqələri yaradaraq, burada məskən saldılar...

Niyal dağ silsiləsində də xalaclarla bağlı qalac dağı oronimi qeydə alınmışdır.

1728-ci il tarixli məlumata görə İrəvan əyalətinin Qırxbulaq nahiyəsində vaxtı ilə Xələc adlı kənd olub. Gəncə quberniyasının Zəngəzur qəzasında (indiki Qafan rayonunda) mənşəcə Səlcuq oğuzlarının xələc tayfasının adını özündə əks etdirən Xələc kəndi mövcud olmuşdur. 1918-ci ildə həmin kəndin əhalisi ermənilər tərəfindən qovulmuşdur. 1922-ci ildə əhalinin bir hissəsi geri qayıdaraq yenidən kəndi bərpa edib. Orada yaşasalar da, sonralar 1988-ci ildə onlar ermənilər tərəfindən məlum hadisələrlə bağlı Azərbaycana qovulmuşlar.

Xələc Türk etnonimi ilə əlaqədar Zəngəzur qəzasında vaxtilə Xalac çay hidronimi də qeydə alınmışdır. Vaxtilə İrəvan quberniyasının Şərur-Dərələyəz qəzasında, indiki Keşişkənd rayonu ərazisində xalaclar yurdu adlanan etnotoponimdə qeydə alınmışdır. Gürcüstanın Lare sancağında da Xələc məzrəsi oykonimi öz adında Xələc tayfasının adını əks etdirir. Xələc tayfasının adı ilə bağlı Ucar rayonunun Lək kəndi ərazisində Xələc bazisi və Xələc qobusu, Qazıqumlaq ərazisində Xələc təpəsi orografik obyektləri də qeydə alınmışdır.

Xələc tayfasının adını özündə əks etdirən toponimlərə Azərbaycanın müxtəlif ərazilərində rast gəlirik: Xələc qobusu (Ucar rayonunun Lək kəndi), Xələc təpəsi (Ucar rayonu Qazıqumlaq kəndi), Xələc düzü (Salyan rayonunun Xələc kəndi), Xələc dağı (Qubadlı rayonunun Xələc kəndi), Xələc dərəsi (Naxçıvan MR Sədərək rayonu), Xələc yamacı (Kəlbəcər rayonunun Dərəqışlaq kəndi), Xələc dağı (Şamaxı və Şərur rayonları) və s.

Xələclər günümüzdə Cənubi Azərbaycanın Ərak şəhərinin şimalında, Ərak-Savə-Təfriş dörd bucağında yerləşmiş tarixi “Xələcistan”da yaşayan türkdilli kiçik bir qrupdur. Xələc (Qalaç, Xılıc, Xalıc) sözü tarixdə əksi bir türk eli “Qarlıq” (Karlıq, Qarlıq, Xellux)la qarışmışdır.

Ümumiyyətlə, Xələclər Hindistan, Mavəraünnəhr, Xorasan (8-9 yüzillər), İrandakı Sistan və Bəluçistan

(10-11 yüzillər), Mərkəzi İran-Azərbaycan və Anadolu (Səlcuqlarla 11-12 yüzillər), Mərkəzi İran (1219-cu ildə Monqol hücumundan qaçaraq) və Azərbaycana (14-15 yüz il) ərazilərində geniş bir məntəqəyə yayılmışdır.

İndiki Xələclər Cənubi və Mərkəzi İrana köçmüş bölümün qalıntısı sayılırlar. Xələclər 15-16 yüz illiklərdən bəri Ələvi (Qızılbaş-Əliallahı) məzhəbindir. Bəzi tarixçilər Xələclərin Ələvi Qızılbaş Türk birliklərinə qatıldıklarını qeyd edirlər. Aralarında şiələşənlərlə birlikdə, təqviyə edib özlərini Şiə olaraq elan edənlər də vardır. Azərbaycan türklərində ərimiş Xələclərin hamısı vaxtı ilə sünni olduqları qeyd edilsə də, digər Azərbaycan türkləri kimi Ələvi (Qızılbaş) və şiə məzhəblərindəndir.

Xələclər tarix boyunca öz adlarını qoruyaraq birlikdə yaşadıkları qonşu xalqlarla əlaqədə olublar və bu xalqların içərisində tədricən əriyiblər. Fars, Türk, Pəştun, Hind, Türkmən və Özbək bu xalqlardan bir neçəsidir. İrana gəlib yerləşən Xələclərin mütləq əksəriyyəti məntəqədəki fərqli xalqlar içərisində əriyərək bu millətlərin Xələc əsilli altruplarına təşkil veribdir.

- a) Türkləşmiş Xələclər
- b) Əfqanlaşmış Xələclər
- c) Türkmənləşmiş Xələclər
- d) Özbəkləşmiş Xələclər
- e) Farslaşmış Xələclər

Şimali Azərbaycanda Xızı, Qubadlı, Şərur, Salyan və Ucar, Beyləqan bölgələrində də Xələc kəndləri vardır. (Dünyada 90-dan çox Xələc adlı yaşayış məntəqəsi mövcuddur) Azərbaycandakı Xələclər türkləşmiş Xələclərdir. Onların Qərbi İran, Azərbaycan və Anadoluya ilk gəlişləri səlcuqların dövründə olmuşdur. Monqolların hücumu zamanı bir çox Xələc məhv edilmişdir. 14-cü yüzildən başlayaraq Monqol hücumu ilə birlikdə Hindistan-Əfqanıstan və İran Xələc qruplarından bir bölümü ikinci dəfə Azərbaycana, Güney Qafqaza, Anadoluya, Orta və Qərbi İrana, Etnik Farsistana gəlib sığınacaq tapdılar.

Qubadlı rayonunun Xələc kəndinin tarixi sakinləri XIV əsrdən burada məskunlaşmışlar və Azərbaycan türkcəsində danışan bu insanlar özlərini Xələc sayırlar. Xələclərin dili afşar, qaşqay, urmu dilləri ilə eynidir. Altay dil qrupuna aiddir. Xələc dili İranda və Əfqanıstanda danışılan türk dillərindən biridir.

Xələc kəndi

Xələc kəndi Qubadlı rayonunda, Bərgüşad çayının sahilində, dağlıq ərazidə, Qarabağ silsiləsində yerləşir. Yaşayış məntəqəsinin adı Xələc türkdilli oğuz tayfasının adı ilə bağlıdır. Xələclər – erkən orta əsrlərdə Amudərya çayının cənub sahilində yaşamış oğuz tayfalarındandır. Ərəb xəlifəsinin qvardiyasında və ordusunda onlar da xidmət etmişlər. Xələclər Səlcuq oğuz tayfabirliyinə daxil idi. Səlcuqlar

dövründə onların bir qismi İrana, oradan da Azərbaycana gəlmişdir. Yaxın Şərqi işğallarında (XII-XVIII əsrlər) iştirak etmiş xələclərin bir hissəsi indi də İranda və Türkmənistan ərazisində yaşayır. XIX əsrin ikinci yarısında Xələclər Cavad qəzasında yaşayıb və maldarlıqla məşğul olublar. XIX əsrdə Xələclər 27 tirədən ibarət idi. Xələc sözü Azərbaycan toponimiyasında omonim yer adlarındandır. Xələc haqqında Əbdül Qazi Bayandurun danışdığı rəvayətlərdən:

...Xələc tayfası ta qədimdən Xorasanda və İraqda yaşamış qədim türk tayfalarından biridir.

Xələc kəndində tarixi araşdırmalara görə 300-dən çox ev olub. Kənddə 9 dükan, dəmirçixana, karvansara yerləşib (Salyanın Xələc seyidləri Qubadlının Xələcindən getmişlər).

1993-cü ilin sentyabr ayına, yəni erməni işğalına qədər Xələc kəndi 60 ev, 73 təsərrüfat təşkil edib. Bütün evlər telefonlaşdırılmışdır, 200 yerlik kənd klubu, Xələc kənd orta məktəbi, 500 başlıq mexanikləşdirilmiş tövlə (500 baş qara mal içərisində) 200 tona qədər taxıl ermənilər tərəfindən aparılmış, dağıdılmış və yandırılmışdır. 1926-cı ildən 1993-cü ilə qədər Sumqayıtda Xələcdən 40 ailə yaşayır.

1932-1937-ci illər ərzində Xələc kəndindən sürgünlər başlayıb. 3 ailə Qazaxıstana, 2 ailə Ağdama, 2 ailə isə Yevlağın Malbinəsi kəndinə sürgün

olunublar. Onların qohum-əqrabaları öldürülmələrindən qorxaraq İrana qaçmışlar. (38 nəfərdən 11-i ziyalı olub, 3 nəfər zindana salınıb. Adil ağa, Abbasqulu və Həzrətqulu)

Bu gün Xələc kəndindən olan, vaxtilə didərgin salınmışların oğul və qızları İranda, Türkiyədə, İzraildə, ABŞ-da, Ərəbistanda və İraqda yaşayırlar. Onlardan on bir nəfəri iş adamıdır. Rayonumuzun ziyalıları çox olan kəndlərindən biri də Xələc kəndidir.

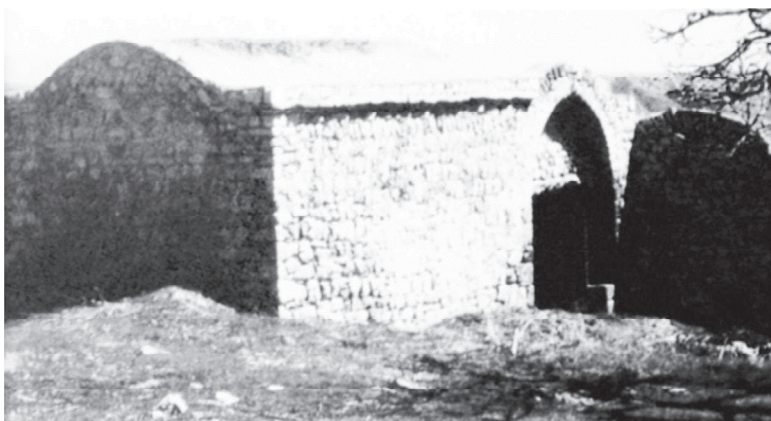
Tarixi abidə

Xələcdə olan tarixi abidənin V-XVI əsrə aid olduğu haqqında məlumat verilir.

Abidənin ərazisi iki hektarı əhatə etməklə iki tərəfdən Şərq və Qərb qapıları yerləşir. Qapıların eni üç metr qırx santimetrdir, giriş-çıxış qapılarının hər ikisinin sağ və sol tərəfində daşdan yolunmuş oturacaqlar var. İçərisində on otaq olmaqla otaqların hər birinin tavanı daşla tağbənd olmuşdur. Eni beş metr, uzunluğu on metr olan otağın giriş qapısından iki metr qabaqda, eni bir metr, uzunluğu bir metr olan yonulmuş daş qoyulmuşdur. Həmin otaqda divarlarda iki tərəfdən daş taxçalar yerləşdirilmişdir. Abidəni əhatə edən qala divarlarının hündürlüyü iki metrdən çox, eni isə bir metrdir. Otaqda olan işıqlandırmaların (pəncərələr) hər birinin eni otuz, hündürlüyü əlli santimetrdir. Onu da qeyd edim ki,

şərq qapısı və qalanın bir tərəfi sökülərək öküz arabaları və ulaqlarla Çardaxlı kəndinə daşınmış və orada kolxoz idarəsi və bir neçə anbar tikilmişdir. Sökülmə işləri kolxoz sədri Bəndalının rəhbərliyi ilə həyata keçirilmişdir.

Dairəsi 8-10 metr, dərinliyi 6 metr olan bir-birinə yaxın iki su hovuzu vardır. Bu hovuzlardan kolxozun silos yeri kimi istifadə edilirdi. Üç böyük otaqdan, taxıl anbarı və əkin ləvazimatlarının saxlanılmasında istifadə olunurdu. Uzunluğu altı metr, enü üç metr olan otaqda heç bir işıqlanma qoyulmayıb. Otağa düşdükdə meyili dərinliyə doğru irəliləyirsən (güman edilir ki, bu otaqdan zindan kimi istifadə edilib).

Məscid Xələc kəndi V-XVI əsr
Mosque in Khalaj village V-XVI century
Мечеть в селе Хелеч V-XVI век

Otaqların birində saxlanılan kitablar 40-cı illərdə elmi işçi Muradxan Cahangirov və onunla gəlmiş ziyalılar tərəfindən seçilərək Respublika Arxivinə aparılmışdır. Kitabların seçilməsində Seyid Əsli nənədən xahiş olunub, Əsli nənə isə gəlmək istəməmişdir. Muradxan Cahangirov tanışlıq verdikdən sonra gəlib kitabların seçilməsində iştirak etmişdir. O, bir kitabı, “Samovar” adlı kitabı öz evindən Muradxan Cahangirova hədiyyə verib.

Xələc dağı

XVII əsrdə Adam Oleari Muğanda yaşayan tayfalardan birinin də Xələc olduğunu yazmışdır. Mahmud Kaşğarının yazdığına görə 22 tayfa oğuzlarından bir tayfasının adı da Xələc olub. Azərbaycanın müxtəlif rayonlarında Xələc tayfa adını əks etdirən toponimlər mövcuddur: Xələc dağı (Qubadlı rayonu), Xələc dağı (Şamaxı rayonu), Xələc dağı (Şərur rayonu), Xələc təpə (Səlyan rayonu), Xələc qobusu (Ucar rayonunun Lək kəndi).

Bu gün Səngər adlandırdığımız dağ Xələc dağıdır. Dağın əhatə etdiyi ərazinin hamısı palıd, ağcaqayın, vələs meşələri ilə əhatə olunmuşdur. Ərazinin bir hissəsi “Qaşqa daş” adlanır. Ərazidə meşə örtüyünün orta hissəsində nəzərləri cəlb edən kəməre olduğuna görə belə adlandırılmışdır.

Qaldı ağzı günə “Əyin meşəsi”,
Qarlı “Xələc dağı” yadıma düşdü.
Hanı Çardaxlının torpaq yolları?
Xələcin bulağı yadıma düşdü.

* * *

Kəkotu biçdiyim vərlərə, hayıf,
Ceyranlı, cüyürlü yerlərə, hayıf.
Bərədə ov vuran ərlərə, hayıf,
İgidlər oylağı yadıma düşdü.

* * *

O “Əsgər bulağı”, bir də “Yastı daş”,
Həsət gözlərimə görünəydi kaş.
Nənəmin plovu dadlı, südlü aş,
Camışın qaymağı yadıma düşdü.

* * *

Elxanın, Nizaminin qəbətləri,
Nəriman əmimin bal söhbətləri.
Əmrahın, Buludun məharətləri,
Kəkliyin ayağı yadıma düşdü.

* * *

Çingizəm yurdumu dörd eyləmişəm,
Dolan gözlərimi dörd eyləmişəm.
Qurbəti özümə yurd eyləmişəm,
Doğma yurd çırağı yadıma düşdü.

Ağ yazı

Xələc kəndində yerləşir. Tədqiqatçılar bildirirlər ki, ağ termini, əsasən, torpağın süxurlarının rəngini bildirir. Məhz ağ rəng çaları bildirən söz ilə relyef forması olan yazı terminin birləşməsindən ağ yazı toponimi əmələ gəlmişdir. Ağ sözü müxtəlif mənalarda işlənir. Onlardan biri də “axmaq” sözündən olduğuna görə “axan su” mənasında olan ağ yazı oronimi ifadəsidir. Qanıx çayının sol sahilində ağ yazı adlı düz vardır. Ağ yazı 280 hektar ərazini əhatə edən, bütövlükdə əhəng daşı ilə örtülmüş bir sahədir. Az hissəsi palıd və vələs meşələri ilə əhatə olunmuşdur. Həmin ərazi daima ağ rəngdə olduğuna görə ağ yazı adlandırılır.

Duzlaq

Həmin ərazidə hamar, düz daş layıdır, bir hektardan çox ərazini əhatə edir.

Xələc kəndinin on iki sürü qoyununa həmin yerdə duz verilmiş. O ərazi ona görə duzlaq adlanmışdır.

Əyin kəndinin arxasında yerləşən duzlaq Xələc kəndinə aid olub, Əkbərin duzlağı adlandırılıb.

Sarı dərə

Tərəf, səmt mənasında işlənilib, total bitkisi çoxdur. Bəlkə, bitkinin sarıya çalarlılığına görə əlaqələndirilib. Torpağının rəngi qırmızımtıl sarıya çalır. Müəyyən yerlərdə bataqlıqlar var. Bataqlıq olan ərazilərdə ağaclar bitməyib. Özümün müşahidələrimə görə, palçıq vulkanı qalıqları olduğundan bitki örtüyü azlıq təşkil edir. Dərədən 30-40 metrliyə qalxdıqda meşə örtüyü ilə əvəzlənir.

Qarabağ xanı Pənahəli xanın Qubadlı ərazisini gəzərkən total çox olan yerləri “Sarı dərə”, “Sarı yataq”, “Sarılıq” kimi adlandırılması haqqında kitablarda məlumatlar var.

Qaranlıq dərə

Cəlal Bərgüşadın “Sıyrılmış qılınc” əsərində təsvir edilmişdir. Bir tərəfi Korcalanlı kəndinin torpaqlarıdır. Qaranlıq dərə Atılmış dağı ilə Qənşər daşın arasında yerləşir, bir tərəfi meşə örtüyü, digər

tərəfi isə sıldırım qayalıqdır. Dərə olduqca dərinidir. Hacılı qayasına qədər uzun bir məsafəni əhatə edir.

Qara quzey

Çox böyük bir ərazini əhatə etdiyinə görə, həm də quzey ərazi olduğuna görə orada aprel ayında da qar qalardı. Ərazini qaratikan, qaragilə, palıd, vələs ağacları örtür.

Xaş zəmi. Geniş ərazidir, çoxlu xaş-xaş bitkisi bitir. Yazın əvvəllərində zəmi xalını bənzədir. Ərazi bütövlükdə qırmızı rəngə bürünür.

Ucar rayonunun Lək ərazisində olan Xələc bazısının düzənlik hissəsi “Xaş-xalı” adlanır.

Xaçmaz rayonunun Ata çayın qolu olan Xələc çayının gündoğan hissəsi düzənlikdir. Orada da yazın əvvəli “Xaş-xaşın” qırmızı rəngli çiçəkləri ərazini laləzara döndərir.

Ərazinin adı “Xaş-xalı”dır. Belə qənaətə gəlinir ki, “Xaş zəmi” toponimi bitki örtüyünün çoxluq təşkil etdiyi xaş-xaş bitkisinə əsaslanaraq adlandırılmışdır.

Çala buşdux (Burcluq) Quzey ərazi olduğuna görə kolluqdur. Hündür ağaclar azlıq təşkil edir. Qış sərt gələndə qoyun, keçinin (davar) yemi tükənən zaman həmin əraziyə aparılır. Orada olan qarı, palıd, vələs (ulas) ağaclarının budaqları güllənib, heyvan-

lara tökülərdi. Olduqca böyük ərazidir. “Qarqışlaq” və “Quyu bulağa” qədər olan əraziləri əhatə edir.

Göyərçin kahası

Xələc ərazisində olan dərin mağaralardan biridir. Daima içərisində göyərçin olardı. Onun içərisinə kiminsə girməsi haqqında məlumatım yoxdur. Kahanın alt hissəsində bir sürü qoyunu yerləşdirsən, bir damcı da olsun oraya yağış düşməz.

Əsəd kahası

Dərinliyi 5-6 metr olan daş mağaradır, içərisi qara hislə əhatə olunmuşdur. Əsəd adlı gəncin həmin mağarada yaşaması haqqında məlumatlar vardır.

Damcılama

Olduqca mənzərəli bir ərazidir. Su daşdan damcılayır. Təbiət oranını elə qurmuşdur ki, elə bilirdin ki, daşları əllə yonub cilalayıblar. Allah! Dünyanın hansı daş ustası bu daşı belə düzəldib. Günbatan tərəfində 30 metr hündürlükdən tökülən şlalənin şırıltısı ətraf əraziləri əhatə edir.

Ayaq hissəsinə su toplanıb göl yaradır. Cənub hissəsində dairəsi 4 metr, hündürlüyü 10 metr olan daş sanki ayaq üstə durub keşik çəkir.

“Damcılı” bulağı axan göz yaşım,
Qanlı Xələc dağı, əyilməz başım.
Danılmaz tarixdi “Hacılı daşı”m,
Sarılım daşına, üzümü sürtüm.

* * *

Çingizəm hər dərdə uyuşmağım var,
Dərd çəkən dərdliyə yovuşmağım var.
Bir gün doğma yurda qovuşmağım var,
Qana qan deyiblər, gərək qan töküm.

Atılmış Dağı

Yaşlı insanların söhbətlərinə görə, İran şahının qızı Xələcə ərə gəlir. Bir müddətdən sonra onun ağladığını görən əri niyə ağladığını soruşur. Gəlin atası ellərinin qarşısını dağ kəsdiyindən oraları görə bilmədiyini deyir. Belə rəvayət edirlər ki, dağın torpa-

ğını qazıb qaranlıq dərəyə o vaxta qədər axıdırlar ki, gəlinin atası elləri görünür. O gündən həmin dağ “Atılmış” adlandırılır.

Bulaqları

Çardaxlının ətəyində yerləşən “Qısraq bulağı”, “Ağ bulağın” suyunun yarısı rayonun mərkəzinə, qalan hissəsi isə Xələc kəndinə gətirilirdi. O ərəzidən “Əsgər bulağına” olan məsafədə ondan çox bulaqlar var. “Zeynəb bulağı” və “Hacıqulu bulağı” kəndin içərisində yerləşirdi. “Əsgər bulağı” kəndə saxsı borular vasitəsi ilə gətirilmişdir. Gətirilmə tarixi haqqında məlumat yoxdur. Digər bulaqların suyu dəmir boru vasitəsi ilə kəndin hündür yerinə gətirilib, evlərə bölüşdürülmüşdür. Kəndə arx vasitəsi ilə gətirilən suyun çəkilişinə Dəmirçilər kəndindən olan Nifti adlı bir şəxs rəhbərlik etmişdir. Onun adı ilə də adlandırılırdı.

Bilin, sizdən ayrılalı,
Darıxmışam yaman, dağlar.
Ayrılığın dad əlindən,
Aman, dağlar, aman, dağlar.

* * *

Heç bilmədim necə oldu,
Gündüzlərim gecə oldu.
Ayrılıqda bu, nə yoldu?
Enib çiskin, duman, dağlar.

* * *

Qəm yeməkdən saralmışam,
Dağ üstündən dağ almışam.
Daha anasız qalmışam,
Qərrib getdi anam, dağlar.

* * *

Kaş bu həsrət olmayaydı,
Çingiz sənsiz qalmayaydı.
Gözü yaşla dolmayaydı,
İtib inam, güman, dağlar.

Nozla bulağı (Şırlan bulağı)

Kəndimizin ətrafında olan bulaqlardan biri də Nozla bulağı idi. Qayanın altında yerləşirdi. Suyu şəfa verərdi, nə artardı, nə azalardı. Yastı daşın ortasından çıxardı. Axdığı yeri yonub, şırım düzəltmişdi. Evlərdə çalxalanan birinci nehrənin suyunu o bulağın suyundan tökərdilər. Fikrində bir şey tutub, suyundan içsən, muradın hasil olar. Dişi ağrayan, gözü ağrayan, başı ağrayan gedib o sudan içərdi. Suyun qıraqlarında İsmayıl babanın bağı olub. Kənddən çıxdığımız günə qədər o tut bağı dururdu. Yəqindir ki, bizləri hələ də həsrətlə gözləyir. Su dəyirmanın dağıdılmış divarının bir hissəsi qalmışdır.

Dəyirmandan bir qədər yuxarıda yerləşən zolaq-zolaq kəmərə, oradan isə Xələc qayasına qədər, yəni dərədən qayanın baş hissəsinə qədər olan məsafə üç

yüz metrə yaxındır. Qayanın üst hissəsində düzənlikdə üç böyük armud ağacı, bir də dünyasını dəyişmişlərin uyuduğu yer, Xələc qəbiristanlığı yerləşir. Gəzdiyim yerlərdə o qədər gözəlliyi olan mənərə görməmişəm. Hacıqulu bulağının iyirmi metrliyində qaya on metrdən çox irəliyə çıxıb. Alt hissəsi beş yüzdən çox adam tuta bilən, qıraqları daşla hörülmüş şadlıq sarayına bənzəyirdi. Yanında şurlanın səsi adamı elə sakitləşdirirdi ki, elə bil dünyanın ən böyük musiqisini dinləyirsən. Görüb və qələmə aldıqlarımı tam təsvir edə bilmirəm. Bir onu bilirəm ki, bir-birindən maraqlı, təəssüf doğuran bu ecazkar mənərələr sirli dünyamızın yadigarıdır.

Sarı yoxuş

Bu ərazinin torpağından saxsı qablar, təndir hazırlanmış. Həmin yerin torpağı yandırıldıqdan sonra evlərdə suvaq kimi də istifadə edilirmiş. Həm də yoxuşda möhkəm palçıq olur. Ola bilsin ki, Sarı yoxuşun adı da bununla bağlıdır.

Qənsər das

O daşın üstündə duranda Xələcin ərazisinin çox hissəsi görünürdü.

Süs das

Şəlaləyə xüsusi gözəllik verirdi. Elə bil usta əli ilə yonulub. On metr hündürlüyü olan bu daşın ayaqdan başa ölçüsü eynidir.

Yastı das

Sarı yoxuşun ayaq hissəsində yerləşir. Ətrafında çoxlu yabanı nar kolları bitib. Üzərinə çıxanda Hacılı yerləri görünür.

Kəndin içərisində əl ilə qazılmış bir neçə kaha var. Bu kahalar ermənilərə qazdırılmışdır. Aclıqdan əziyyət çəkən ermənilər öz uşaqlarını dolandırmaq üçün Azərbaycan kəndlərinə üz tuturdular. Həmin vaxtlarda da Xələc kəndində də ona yaxın kaha qazılıb: Mənsubun kahası, Avəzərin kahası, Cəlalin kahası, Məhəmmədin kahası, Abbasqulunun kahası, Qulunun kahası, Cəlalin kahası və başqaları. Azərbaycan ərazilərinə gəldikləri gündən xalqımızın çörəyini yeyən, öz övladlarını azərbaycanlıların hesabına yaşadan ermənilər bu gün bizlərə nankor çıxdılar.

Ehsan bağı

Üç hektar tut bağının hamısı calanmış ağ tutlardır. Müharibə dövründə qonşu kəndlərin hamısı bu tut bağının meyvəsindən istifadə etmişlər. Nankor ermənilər kütləvi gəlib, yığıb Zeyvə kəndinə və digər kəndlərə aparıb uşaqlarına, ailəsinə yedizdirərdilər.

Alma bağı

On hektardan çox ərazini əhatə edirdi. Sovet hökuməti dövründə salınmış, meyvəsi rayona, Bakı şəhərinə göndərilərmiş. Qalan hissəsi əmək günü hesabına camaata verilərmiş. Rayonumuzda on dörd min hektar meşə sahəsi var idi. Cəmi rayonun sahəsi səksən min hektara çatırdı. Əkin sahələri isə on dörd, on altı min hektar arasındakı ərazini təşkil edirdi. Xələcin 1 min 0,8 hektar ərazisi var. Ondan 0,85 min hektar meşə otlaq, 0,22 min hektarı əkin üçün istifadə edilən, 25-26 hektar ərazi isə camaata məxsus olan bağlar və bostan yerləri idi. Xələcdə yetişən alma özünəməxsus ətri ilə başqalarından fərqlənirdi. Rayonun bazarının çox hissəsini Xələc alması təşkil edirdi.

Gülsümün zoğallığı adlanan ərazidə yüzlərlə zoğal ağacları bitirdi ki, onun meyvəsini təkcə Xələclilər yox, Hacılı, Qayalı, Mahmudlu, Məmmədli, Xudular camaatı da yığırdı. Meşələrində on tonlarla cır meyvələr, moruq, əzgil, alma, armud, qaragilə, böyürtkən və başqa meyvələri yığmaq olardı. Kənddə arıçılıq çox inkişaf etmişdir. Novruz müəllimin, İsmayıl müəllimin, Əli müəllimin onlarla arı yeşikləri (arı ailələri) var idi. Kənddə olan qaramalın sayı 560 baş, davarların sayı 1700 baş, toyuq, hinduşka, qazlar, ördəklərin sayı 2800 baş. Meşə-

lərində, dağ və dərələrində kəklik, qırqovul, sarıköynək, zığ-zığ, dolaşa, qaratoyuq, bülbül, qızılquş, quzğun, qartal, ağacdələ, musaqquşu, bildirçin, hacıylək, sağsağan, qarğa, sərçə, göyərçin, alacəhrə və başqaları olardı. Meşələrində ayı, donuz, canavar, porsuq, tülkü, çaqqal, dələ, çölpüşiyi, vaşaq, kaftar, əlik, sincab, oxlu kirpi, ilan və s. olardı. Füsunkar təbiəti ilə seçilən Xələc kəndi dəniz səviyyəsindən 500-600 metr hündürlükdə yerləşir. Meşələri ilə bərabər lazım olan faydalı dərman bitkiləri ilə də çox zəngindir: kəklikotu, yovşan, tərşun, keşniş, su yarpızı, vəzəri (acı pəncər), dələmotu (pendir hazırlamaq üçün), quşəppəyi, gicitkən, quzuqulağı, əmənkömənci, yemlik, zökəmotu, xıncılavız, danaqıran, maralotu, çiyələk, mərəvcə (qulançar) və başqaları.

Xələcin çox qəribə coğrafi təbiəti də var. Qərb tərəfdən sıra ilə düzölmüş silsilə dağlar, Şərqdən Bərgüşad çayı, Şimaldan Bərgüşad qolu olan Xal-lava çayı, gen dərələri, ürəkaçan laləli, nərgizli, yaşıl çəmənləri, düzləri, qartallı qayaları qərinələri xatırladır.

Qonur, qəhvəyi dağ, meşə torpaqları, güllü, çiçəkli, bənövşəli, nərgizli, çəmənlikləri, hər cür ağacları olan zümrüd meşələri, durna gözlü bulaqları gecə-gündüz bu yerlərə lay-lay çalan dərələrindən

axan şır-şır suları Xələci daha da əsrarəngiz edirdi. İqlimi mülayimdi, subtropikdir. Orta temperatur yanvarda -3^0 -4^0 C, iyun, iyul aylarında $+30^0$ $+32^0$ C arasında dəyişir. İllik yağıntı 500-600 mm-dir. Ərazisi geniş olduğuna görə kənddə taxılçılıq, maldarlıq, qoyunçuluq, bağçılıq inkişaf etdirilirdi. Xələcin çox böyük allı-güllü yaylaqları olub. Xələclilər yaylaqlara köçərkən şəraitinə uyğun olaraq özlərinə yaşayış yerləri üçün əsasən Gorusun Ağbulaq kəndinin ətrafını seçərmişlər. Ağalı dərəsi, Pəyə dərə, Gəlin qayası, İldırımvuran və digər yerlər istifadə üçün məqsəduyğun hesab olunarmış.

Ağbulaq kəndinin əhalisi Xələcdən gedib özlərinə daimi yurd yeri salan xələclilərdir.

(Kəpəz dağı)

XƏLƏC İMAN YERİ, MÖCÜZƏLƏR OCAĞIDIR

Xələc övliyalar məkanıdır. Müqəddəslik Tanrı sevgisindən yaranır. O vaxt ki, yolların yoldaşı olasan, insanların sirdaşı, enişləri enəsən, yoxuşları çıxasan, əməyə alışasan, dərələri, düzləri min çiçəkli, əlvən xalıları xatırladan çölü-çəmənə sevsən, qonuma-qonşuya öz sədaqətini, sadıqlığını bildirə biləsən. Ömrünlə, hər bir gününlə haqq-hesab çəkəsən. Tutduğun işlərə, etdiyən əməllərə cavab verməyi bacarasan, özünün kim olduğunu biləsən. Şəxsiyyətini, mənəviyyatını ömrü böyu qorumağa qadir olasan. Özünü idarə etməyi bacarmaqla yanaşı, elin, obanın qarşısında borcunu bilməli, yerinə yetirməli və onun məsuliyyətini dərk etməlisən. Hər şeyin ən qiymətli əşrəfi olan saf, təmiz, imanlı, inamlı və gərəkli Allahını, Peyğəmbərini tanıyan, əməli saleh adamlara müqəddəs, sonsuz məhəbbətimiz var.

Seyid Həsən Ağa. Deyirlər ki, hər kəsin öz taleyi, öz ömür yolu olur. Kiminin adı yaddaşlardan tez silinir, kiminin adı isə əbədi olaraq xatirələrdə yaşayır, illər keçdikcə ehtiramla yad olunur. Tələümlü dünyamızda o şəxslərin nişanəsi əbədi qalır ki, onlar doğulduğu torpağına, mənsub olduğu xalqına həmişə baş ucalığı gətirir. Xeyirxah əməlləri ilə başqalarına nümunə olurlar. Nə yaxşı ki, məmləkətimiz xeyirxah

əməl sahiblərindən, millətin dərd yükünü hər an daşımağa hazır olan böyük qəlblı, alicənab, səxavətli insanlardan xali deyil. Öz ömür paylarını hörmət və ehtiramla yaşayan, el-obasının ümid-pənahı sayılan, dərdlərə çarə qılan, insanlar arasında mehribanlıq, səmimiyyət yaradan mötəbər şəxslərin, ağır seyidlərin nurlu ocaqları insanlar üçün ümid yerinə, müqəddəs ziyarətgahlara çevrilib. Belə müqəddəs ocaqlardan biri də Xələc kəndindəki Seyid Həsən Ağa ocağı olub. Ağanın mənsub olduğu ulu nəslin soykökü çox-çox qədimlərə gedib çıxır. Bu nəslin neçə-neçə tanınmış övladları ulularının yolunu bu gün də müqəddəsliklə davam etdirirlər. Seyid Həsən Ağa müqəddəs ocağının layiqli davamçısı Seyid Abbas Ağa haqqında xüsusi qeyd etmək istəyirəm.

Seyid Abbas Ağa. Seyid Həsən Ağanın övladıdır. Dövrünün din alimi olub, İsfahanda, Xorasanda dünyəvi elmlərə yiyələnmiş bir şəxs olub. O, həmişə insanları xeyir əməllərə səsləyirmiş. Deyilənlərə görə, onun o qədər məlahətli səsi olub ki, Azan verərkən hətta quşlar belə qanad saxlayırmış. Öz hesabına kəndimizin və başqa kəndlərin yetim-yesirinə Novruz bayramında bez, qədəh paylayarmış və tapşırırmış ki, onları təzə geyindirsinlər.

Ömrü böyü ululardan gələn səxavətə xidmət etmişdir. Allahın sevimli bəndələrindən olmuşdur.

Beş övladı olub: Məşədi Teyyub, Məşədi Qara, Seyid Hüsü, Seyid Adil, Seyid Əsli.

Allah-Təala onun oğlu Seyid Hüsüyə xüsusi gözəllik veribmiş... Çox böyük duyumu olub:

- Baba, bu gün bizə gələn kişinin evində heç nəyi yoxdu. Gətirdiyini uşaqlarının boğazından kəsib. Üstünə bir azca da sən qoyarsan, aparar uşaqları yeyər.

Deyirlər, Seyid Hüsü ağa onlara gələnləri və gətirənlərin əllərində nə olduğunu əvvəlcədən bilirmiş. Hətta bu inəyin balası bu rəngdədir, bu atın balasının səkili var, bu qoyunun balası erkək olacaq. Həmişə də sakit-sakit baxarmış, çox danışmağı sevməzmiş.

Seyid Əsli nənə. Hələ kiçik yaşlarında anamın şirin laylasını eşitməklə bərabər şirin, həzin ilahi nəğmə olan “Quran”ın qiraətlə oxunan surələrini Əsli nənədən eşitmişəm.

Həmişə namaz qılan, oruc tutan, Ramazan ayında, Qurban bayramında, Orucluq bayramlarında camaatın istəyini nəzərə alıb “Qurani-Kərim”dən surələr, ayələr oxuyan mömin bir insan idi.

Hamıya şəfa diləyərdi. Ona verilmiş nə olardısı, onun cüzi hissəsini götürərdi ki, xətrinə dəyməsin, qalanını elə həmin vaxt qaytarıb verərdi qonuma-qonşuya və gətirənin özünə.

Əsli nənə söhbət edirdi, bir gün gördüm ki, Qaçaq Nəbi girdi evə:

- Salam, ay bacı.

- Ay Nəbi, buralarda neyləyirsən?

- Məni axtarırlar. Gəldim sizə ki, məni heç kəs tapmasın.

- Bilirəm, sizin evə heç kim girməz.

Bir az qalmışdı ki, pristav evin arxasından səsləndi: ehtiyatlı olun, Nəbi buralardadır. Çaparaq atla keçdi.

- Gördün, ay bacı? Dedim, sizə heç kim gələ bilməz.

Qaçaq Nəbi Xələcdən çox adamlarla dostluq edib. Seyidlərlə, həmişə Mərdanın, Manafın evinə düşərmiş. Nənəm nağıl edirdi ki; “Tağ yurdda” idik, Nəbi gəldi. Dədəm durdu, görüşdülər.

- Ay Manaf, uşaqlar “Soyuq bulaq” tərəfdəirlər. Qızlara, gəlinlərə xəbər verin, o tərəflərə getməsinlər.

- Heç nə ola bilməz. Yenə deyirəm, lənət şərə. Uşaqlar, qız-gəlinlərə söz atarlar, sizin yanınızda qalaram xəcalət. Kənddən çörəkdən, şordan, yağdan düzəlt aparım, uşaqlar acdırlar. Dədəm ağsaqqalları çağırırdı. Bir at yükü ərzaq toplayıb göndərdilər

Nəbinin yoldaşlarına. Nəbi axşama qədər alaçıqda qaldı, dədəmlə söhbət etdilər.

Nəzər Heydərov: Xələc kəndində Seyidlər çox olduğuna görə qaçaqlar orada gizləndilər, ona görə ki, o kəndi heç kim gedib yoxlamazdı.

Kəndə iki cavan oğlan gəlir. Seyid Əsli nənənin evini soruşurlar. Bir qədər söhbətdən sonra:

- Ay nənə, olar sizin əski kitabınızdan iki səhifə oxuyam?

- Buyurun, oğlum, oxuyun. Oxuyub, “Quran”ı öpüb, o biri yoldaşına verdi. O da oxuyub, öpüb kitabı Əsli nənəyə verir.

- Siz kimsiniz, nə istəyirsiniz? Bu haqda demədiniz.

- Biz qab qalaylayan Ramazanın oğullarıyıq. Neçə gün kəndlərdə oldux. Sabax Dağıstana gedəcəyik. Gəldik sizinlə görüşək ki, atam bizdən soruşanda deyək, sizin Seyid Əsli bacınızı gördük. Çörəyini də kəsdik, hal-əhval tutduq. Hər işi yaxşı gedir. Çoxlu pul çıxarırlar, Əsli nənəyə versinlər o, puldan bir manat götürür, çox yalvarırlar, deyir:

- Götürdüyüm bəs edər. Allah sizlərdən razı olsun. Ramazan qağama, Güllü bacıma çoxlu salamlar deyin.

Seyid Əsli nənə nə qədər dərddli olsa da, heç vaxt bürüzə verməzdi. Həmişə Quran oxuyardı. Yanına gələn insanlara diqqət göstərər, gülərlə qarşıla-

yardı. Xəstə olan, ağzı əyilən, bir niyyəti olan Əsli nənənin ocağına gedərdi. Onların evində qonağın sayı-hesabı olmazdı. Qızının və nəvələrinin Qazaxıstana deportasiya edilməsi, oğlanlarının İrana qaçması Əsli nənəni çox əymişdi.

Bir gün Əsli nənə yeməyini yemir.

- Niyə yemirsən, ay nənə?

- Ürəyim əlik əti istəyir.

- Ay nənə, mən sənə əlik ətini haradan alım?

- Başqa nə istəyirsən bişirim?

- Heç nə istəmirəm.

Sabahısı gün “Ağbulaq”da yaşayan Şadman əlində bir torba içəri girir. Əsli nənəni axşam yuxuda gördüm. Dedi: - Niyə əlik vurmursan, əlik əti istəyirəm. Səhər-səhər meşəyə çıxmışdım. Qarşıma iki əlik çıxdı. Güllə atdım biri qaldı. Ətindən də bir az Əsli nənəmə gətirmişəm. Kolxoz sədri Əsli nənənin evinin üst tərəfindən çağırır:

- Asya, işə niyə çıxmırsan?

Əsli nənə çıxır ki;

- Sən bu Asyadan niyə əl çəkmirsən, özü gələr işə.

- Bəs onda sən niyə işə gəlmirsən?

- Məndən əl çək, mən işə çıxan deyiləm.

- Səni bağlayaram atın quyruğuna, o tayda sürüdüyürəm ora-bura, onda çıxarsan.

- Get öz başına gələr.

Sədr Zeynəb bulağından keçən zaman at hürkür. Ayağı keçir üzəngiyə. At o qədər ora-bura sürüyür

ki, xəstəxanaya aparırlar. İki aydan sonra işdən çıxarırlar.

Günlərin bir günündə Məmmədli kəndindən bir qadın gedir Dəmirçilər Şəkil məməninin yanına. O da deyir ki, sənin boğazında və mədəndə heç nə yoxdur, sən get Seyid Əslinin ocağına. Qadını gətirirlər. Deyir, bir gün bu ocağı ziyarət edim, sonra ölərəm.

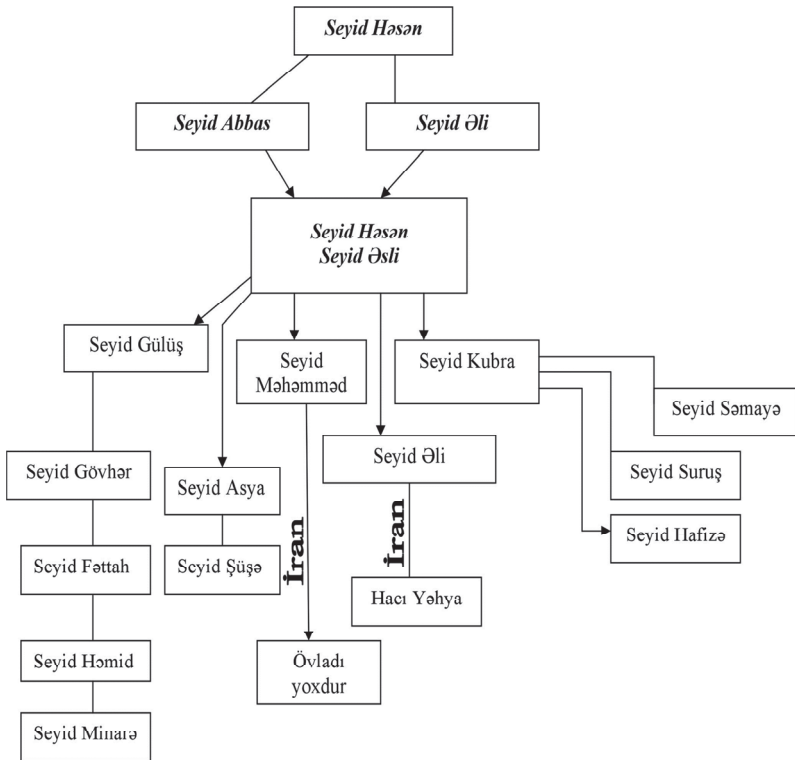
Seyid Əsli nənə nə lazımdısa, onu edir. Çarpayıda yer salırlar, yatmır, deyir ki, mən yerdən yatacağam. Nə verirlərsə, yemir. Həmin gün Mahir iki qarpız alıb gətiribmiş, çox şirin qarpız çıxır, yarısını yeyirlər, yarısını da taxtın altına qoyurlar. Xəstəyə deyirlər ki; susasan, yeyərsən. Xəstə qadın, gecəyarısı durub qarpızın bir dilimini yeyir. Səhər-səhər dururlar ki, qadın durub həyəti süpürür. Çağırırlar ki; gəl içəri otur, gəlib qızlar süpürərlər. Qadın girir içəri: Gecəyarı qarpızdan bir dilim yedim, elə turş idi.

Qaba baxırlar, bir dilimini yeməyib. Qalan qarpızın üzərinə o qədər qarışqa yığılıb ki, sayı-hesabı yoxdur.

Əsli nənə: bacı, elə sənin dərmanın bu idi, yaxşı olacaqsan. Doğrudan da, qadın həmin gündən özünü yaxşı hiss edir.

Əsli nənə son günlərini sayırdı. Havanın soyuq olması kənd camaatını narahat edirdi ki, çətin

olacaq. Rəhmətə gedən günü elə bir gün-gülşən olub ki, heç kim əziyyət çəkməyib. Əsli nənənin qızları, Seyid Gülüş, Seyid Asya, Seyid Kubra, oğlu Seyid Əli və Seyid Məhəmməddir. Əri Seyid Həsən ağa olub. Seyid Əli ağa İranın Nəqədi şəhərində yaşayır. Oğlu Hacı Yəhya. Seyid Məhəmməd ağanın övladı olmayıb.

Seyid Asya.

Qazaxıstandan sürgündən qayıtdıqdan sonra yenidən hökumət onların geriyyə qaytarılmasını istəyir. Rayonda rəhbər vəzifələrdən birində işləyən İsfəndiyar Muradov bir neçə adama məsləhət edir ki, bu iş təkrar olunsaydı, camaatımız arasında xəcalətli olacağımız. Onu da qeyd edirəm ki, Seyid Asya qızı ilə Qazaxıstandan sürgündən qayıdanda rayonumuzun kəndlərindən çoxlu adamlar gəlib, şükranlıq edirmişlər. İ.Muradov Çardaxlı kənd Sovet sədrinin müavini, kəndçimiz Əlini yanına çağırtdırır gizlincə onunla söhbət edir ki, gedib Seyid Əslini mənim adımdan başa salarsan ki, Seyid Asya ərizə yazmalıdır ki, mən ərim Mirmehdidən boşanıram. Kolxoza üzv oluram. Qızlarımla birlikdə kolxoz işlərinə gedəcəyəm. Mən bu hökuməti və dövləti çox sevirəm və olduqca bu dövlətdən razıyam. Əli deyilənlərin hamısını yazdırır, tarixini bir qədər geriyyə qoyur. Aparıb idarədə köhnə sənədlərin

içərisinə tikir və rayona xəbər verir ki, onlar kolxoza işə çıxırlar. Artıq əri Mirmehdidən boşanıb. Bu yazılanlar onların yenidən Qazaxıstana qaytarılmamasına köməklik edir. Seyid Asya və qızlarına 08.02.1991-ci ildə bəraət verilir.

Bildiklərim: – Mirmehdi ağanın məktubu və bağlaması Qazaxıstana çatanda artıq Seyid Asya və qızı Azərbaycana qayıtmışdılar. Dəfələrlə Seyid Asyanın və digər qohumlarının İrana keçirilməsinə şərait yaradılıb, ancaq Seyid Asya razılıq verməyib ki, anamı və sənin ananı burada qoya bilmərəm. Hər vaxt Zəngilandan olan Seyid Həsən ağanın köməkliliyi ilə Seyid Asya məktublar gətirilib.

Onu da qeyd edim ki, rayonumuzun bütün rəhbər işçiləri o ocağa böyük hörmətlə yanaşaraq daima onların qayğısına qalıblar.

ACI TALE

Seyid Şüşə

Zəngin bir ailədə dünyaya göz açmışdır. Heç vaxt çətinlik görməmişdi. Atası və anası müəllim idi. Atası Mirmehdi ağa uzun illər məktəb rəhbəri işləmişdir.

1932-ci ildə Mirmehdi ağanın başına gətirilən müsibətlər onu kəndindən uzaq salır. İranda sığınacaq tapmağa məcbur olur. Seyid

Şüşə anası və əmisi qızı Seyid Şəfiqə ilə birlikdə kənddə qalırlar. Bir ildən sonra ana və bacıların ən ağır günləri başlayır. Ana qızı ilə birlikdə Qazaxıstana sürgün edilir. Məşəqqətli günlər başlayır. Azərbaycanlılardan ibarət qatarında 30-dan çox ailə ilə birlikdə on gündən çox yol gedən ana və qızını şəhərdən, kənddən kənarda yerləşən bir məntəqəyə aparırlar. Hər yer səhradır. Ancaq dəvətikanı və yovşandan başqa heç bir bitki və ağac yoxdur. Otağı isitmək üçün dəvətikanını yığıb yandırdıq. Biz ömrümüzün axırına qədər o ərazidə qalmalı idik. Bizimlə birlikdə aparılanların içərisində Zəngilan rayonundan yaşlı Əli kişi var idi. O, bizə həmişə dayaq dururdu.

- Ay balalar, biz buna dözməliyik. Elə gün gələr, qayıdaraq öz vətənimizə, qohum-əqrabamızın yanına. Bizə həmişə həyatın vəfasızlığını başa salır, ağıllı məsləhətlər verərdi. Hər gün bizi yığıb 6-7 kilometr aralıda işlədib, axşam da qaldığımız yerə qaytararıdılar. O günlər heç kimə qismət olmasın. Hər şeyin səbəbini Ulu yaradanda görənlər, bütün dərdlərinin çarəsini fələkdən uman insanlar çıxılmaz vəziyyətə düşəndə “Aslan ac qalanda, tülkünü tox görəndə bu cür ah, nalə etməyə məcbur olur”.

Nə zalımsan sən, fələk?
Ömrü böldün tən, fələk.
Can qurtarım əlindən,
Hara gedim mən, fələk.

* * *

Fələyi dindirəydim,
Bilməzin bildirəydim.
Mənə yazı yazanda,
Qələmin sındıraydım.

Elə vaxtlar olub ki, bir tikə belə çörəyə ehtiyacımız olub. Anamın gizli ağladığını görəndə biz də ağlayardıq. Düzdür, orada hamı bir-birinə həyan olurdu. Amma ac olduğunu kimə deyəsən, onsuz da hamı eyni gündə idi.

El arxadır, güvən, gəz,
Dağda bitər güvəngəz.
Nə dövlətə bel bağla,
Nə fələyə güvən, gəz.

Torraqlarımıza, kəndimizə qayıdacağımız günü gözləyirdim. Çox narahat olurdum ki, o gün olacaq, ya yox? Orada olan ailələr yavaş-yavaş azalırdı. Bir gün də biz Zəngilanlılarla birlikdə vətənə qayıtdıq.

Seyid Şüşənin ayağına yara çıxmışdı, hara aparırlarsa, buna çarə olmur. Fəttah həkim onu Bakıya, professor Bünyadzadənin qəbuluna aparır. Həkim baxır, assistentinə deyir ki: “Bunun ayağı kəsilməlidir”.

Seyid Şüşə ağlayır.

Bunu gören həkim: - Qızım, Kürd qızı qorxaq olmaz, niyə ağlayırsan, yaxşı olar.

Seyid Şüşə: - Mən Kürd qızı deyiləm, mən Seyidəm.

- Qızım, siz kimsiniz?

- Mən Xələcli Mirmehdinin qızıyam.

Bünyadzadə Şüşəni qucaqlayır: Sən mənim qardaşımın qızısan. Elə edəcəyəm ki, anadangəlmə olacaqsan.

Baldır sümüyünə əlavə sümük qoyur. Ömrünün axırına qədər o sümük onu incitmir.

- Qızım, sizin atanız bizim hər birimizin qəlbində yaşayır. O, çox ağıllı, savadlı və qeyrətli insan idi.

Həkim Mirmehdi ağanın Şəhərcik məktəbindən gələrkən qarşısına ayının çıxmasını və onun ayını öldürməsinə ona danışır. Mirmehdi ağanın kürəyini, qollarının ətinə ayı dağıdıbmış. Onun həkimə aparılmasına Məşədi Qara ağa icazə vermir. Onun yaralarını öz ağzının suyu ilə müalicə edir və tez bir zamanda yaraları sağalır.

1988-ci ildə Azərbaycanda baş vermiş hadisələr İranla sərhədlərin açılmasına şərait yaratmışdı. Bu şəraitdən istifadə edən Seyid Şüşə Tehrana getməyi qarşısına məqsəd qoyur. Oğlu Nadir ilə birlikdə qardaş-bacısını görməyə, atası Mirmehdi ağanın qəbrini ziyarət etməyə tələsirdi. Bilmirəm, bizi orada necə qarşılayacaqlar. Seyid Şüşə bütün oğullarını, gəlinlərini, nəvələrini yanına yığıb, uzaq, çətin, onun üçün lazım olan şərəfli səfərə çıxmaq üçün ağbirçək sözlərini vəsiyyəət və nəsihətlərini etdi:

- Bu dünyanın işlərini bilmək olmaz, getməyimiz çox vacibdir. Gedim bacı-qardaşımı, atamı ziyarət edim, birdən ölüb edərəm, görüşə bilmərəm. Bu sözlərdən ailə üzvləri təsirlənmişdi. O, 1993-cü ilin

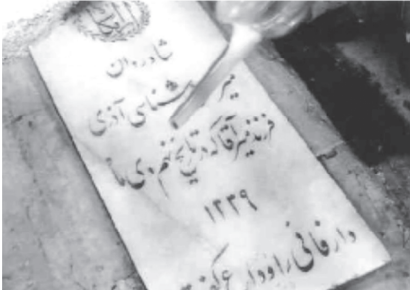
mart ayının 23-də yola düşür. Tehranda onu qardaşları çox səmimi qarşılamişlar, hətta uzaqda olan, Türkiyədə, İraqda sərhəddə olan qohumları da onun görüşünə gəlmişlər.

Nadirin dediklərindən: Dayım məni Tehranın mərkəzində olan bir evə apardı:

- Bacı oğlu, bu evi atam alıb və bizə də vəsiyyət edib ki, mənim Şuravidə övladım var. Ola bilsin, o, onun uşaqları bura gəlsinlər. Evi onlara verərsiniz. Şükür ki, bacı oğlu o günü gözlərimlə gördüm.

Dayım qarderobu açdı:

- Bax bu kostyumlar, hamamı da yandırdı yuyun dincəl. İki saatdan sonra sizin yanınızda olacağam.

Dayım çox sevinirdi, məni əzizləyirdi.

Dayım dediklərinə əməl etdim, bir dəst kostyum götürüb geyindim. İki saatdan sonra o gəldi: - İndi gedək. Mə-

ni maşınlar saxlanılan yerə gətirdi.

- Bacı oğlu, bu Volva markalı maşın da sizindir.

Babamın qəbrini ziyarət etməyə Behişt Zəhra qəbirsənliyinə getmişdik. İki dayım, dayımın xanımları, anam və mən. Babamın məzarı Xomeyninin məzarının yaxınlığında yerləşir.

Dayım dilləndi: Ağamın məzarı budur.

Bir qədər kövrəldik, anam daşı qucaqladı və dil ilə ağladı. Anamın bu hərəkəti dayılarımı lap qəhərləndirmişdi. Sakitləşəndə anam dedi:

- Atama özüm “Quran” oxuyacağam.

Dayım anama sarı gəlib, onu qucaqladı. Evə qayıtdıq. Xanımlarına:

- Hələ bizə çay gətirməmiş sizinlə bir söhbət edəcəyəm: - Eşitdiniz və gördünüz, bacımın necə düzgün “Quran” oxuduğunu, deyirsiniz onlar Şura-vidirlər, siz də başınıza örtük salıb, İranlı olmusunuz. Bacı, indi ağamın ruhu çox şad oldu.

Qardaşım dedi: Bacı mən istəyirəm ki, sizi aparam Xələcli İldırımı da görəsən, onunla da söhbət edərsiniz. Qayıdanda, qohum-əqrabaları sizinlə gəlib görüşəndə yaxşı məlumat verərsən.

İldırımın çoxlu arabaları var. Hər gün evinə çoxlu para gəlir. Övladı yoxdur, olmayıb. Kimsəsiz bir qız götürüb saxlayıb, onu oxudub. Qızı ingilis dilindən dərş deyir. Çox heyiflər olsun ki, İldırımı görə bilmədim. Getdiyim gündən bir neçə gün əvvəl o, dünyasını dəyişmişdi.

Epizod. Mən Çardaxlıdan evə qayıtmışdım, maşından düşəndə mənə dedilər ki, çoxlu qonaqlarımız var. Evə girdim ki, evdə təkcə Seyid Asiya nənədir. Gözlərindən öpdüm, hal-əhval tutandan sonra, sizə qonaq gətirmişəm, - Çox düzgün etmişən, gözümüz üstündə yerləri var. Bu vaxt qoynundan 6 ədəd şəkil çıxartdı: - Bax gör bunlar kimdir? Düzü, mən heç kimi tanımadım. Bircə onu dedim ki, bu Nadirə oxşayır.

- Lap düz tapdın, o, Nadirin kiçik dayısıdır. Bildim ki, bizə gətirilmiş bu cansız qonaqlar İrandan göndərilib.

Məşədi Qara Ağa. Çox qəmli seyid olub. Oğlanları Mir Mövsüm Ağa və Mir Mehdi Ağa (hər ikisi də müəllim olub).

İrana qaçdıqlarına görə həmişə fikirdə olarmış. Bir gün inqilabçılar gəlib Məşədi Qara Ağanı və

mənim babam Şəmili tutub aparırlar. Hamı ağlaşır ki, onları qayanın başında olan qəbristanlıqda güllələyəcəklər.

Oğlunuz Mirmehdinin yerini deməlisiniz.

- Mən bilmirəm haradadır.

Başının üstündən bir neçə güllə atılır. Camaat ağlaşır ki, ağanı öldürdülər. Ağanın qəbrini özünə qazdırırlar. Babam Şəmilə və babam Abasquluya da öz qəbrini qazdırırlar ki; siz də seyidlərə köməklik etmisiz, sizi də öldürəcəyik.

İnqilabçılar bir az məşvərət keçirib, ağanı və babam Şəmili rayona aparırlar. “Sarı yoxuş”da qabaqlarına kəndçimiz Məmiş çıxır. Onu da özləri ilə aparırlar. Qayanın altına çatanda bir dovşan çıxır, onu vururlar, ağaya və babam Şəmilə deyirlər ki, paltarlarınızı soyunun. Sonra paltarları vurduqları dovşanın qanına bulaşdırıb özləri ilə götürürlər.

Əvvəlcə Məmiş buraxırlar. Hacı kəndinə çatanda ağaya deyirlər ki, heç kimin gözüne görünməsin. Gecəyarı hər ikisini buraxırlar. Ağa gedib bir neçə gün Cibiklidə qalır. Bir də səs düşür ki, inqilabçılar beş atlı ilə Cibiklidədirlər. Camaat fikirləşir ki, ağanı necə aradan çıxarsınlar. Ağanın libasını dəyişdirib qız-gəlinlə bulağa göndərilər, oradan da ağa Ağbulaq kəndinə gedir.

Mir Mehdi Ağa. Dövrünün ağıllı ziyalılarından olub. Qafanın Şəhərcik kəndində məktəb rəhbəri işləyib. Süleyman Rəhimov, Əli Vəliyev, Budaq Heydərovla olduqca yaxın olublar. Əli Vəliyev ağır xəstə imiş. Şair Eldar Baxış Mahirə zəng vurur ki, gedək Əli əmi ağır vəziyyətdədir, onunla görüşək. Mahir deyir ki, getdik.

Kişi güclə danışırdı:

- Eldar, sənsən, yenə sən məni itirib axtarırsan.

Sonra zəif səslə soruşur:

- Yanındakı bu cavan kimdir?

- Əli əmi, bu xələcli Mir Mehдинin nəvəsidir.

O vəziyyətdə olan Əli əmi deyir:

-Məni qaldırın.

Durğuzdular, kürəyinə balınc qoydular, dirsəkləndi.

- Yaxın gəl.

İki əlimi əli ilə tutdu və dedi:

- Mir Mehdi dəniz idi. O, elə coşub çağlayırdı ki, heyif, çox heyif. Mən bilmirdim ki, Mir Mehдинin övladlarından var, çox şükür.

Sonra uzandırdılar. Qızı dedi:

- Eldar, bu on gündə birinci dəfədir ki, atam oturdu.

Süleyman Rəhimov rayonda Qara İlyasov adına qəsəbə orta məktəbinin 50 illik yubileyi keçirilərkən: Xələc kəndində elə bir ziyalı var idi ki, Azərbaycanda onun tayı-bərabəri olmazdı. Mir Mehdi ağa 30-cu illərdə İrana gedir, bir müddətdən sonra İran şahı onu yanına çağırtdırır və onun yanında köməkçi işləməyi bildirir və razılığını alır. O, bir il işlədikdən sonra yollar üzrə şahın vəziri vəzifəsində çalışır. Mir Mehdi Ağa İran nümayəndəliyi heyəti ilə birlikdə Bakıya gəlib, Süleyman Rəhimovla görüşüb. Onun haqqında heç nə danışmamasını xahiş edib. Mənə çox yaxınlaşma, səni incidərlər. Babam Abbasqulu kişi deyirdi ki, Mir Mehdi ağa ilə söhbət edərkən o mənə demişdi ki, bu dövlətin 60-70 il ömrü olacaq. Bunu babam Xələc camaatının yanında danışmışdı.

Abbasqulu siz kolxoza yazılın ki, sizlərə xətər gəlməsin. Uşaqlarınızı oxutdurun. Bu dövlət bir küpədir, üstü bal, ortası yağ, altı zibildir. Balı oynaya-oynaya yeyib, kef çəkəcəklər, yağa çatanda orada da dolanısq pis olmayacaq. Sonra keçəcəklər zibilə. Dövlətin o vaxt başı qarışacaq özünə. Özü-özün için-için dağıdacaqdır. Kommunistlər öz partiya biletlərini atacaqlar, yandıracaqlar. Azərbaycanda gözəl bir hökumət qurulacaq. Onda sizə yaxşı baxacaqlar. Abbasqulu babam mənə həmişə gülə-

gülə deyirdi: Yaxşı bir hökumət qurulacaq, mənə görə sizə yaxşı baxacaqlar.

Böyük, dəyərli insan Mirmehdi ağanın bu gün əlyazmaları İran İslam Respublikasının Əlyazmalar İnstitutunda saxlanılır.

Mir Mönsüm Məşədi Qara oğlu.

Xələc kəndində anadan olub. Dini təhsil aldıqdan sonra təhsilini yenidən davam etdirir. Dəqiq elmlərə marağı daha çox olub. Rayonumuzda və Qafanın kəndlərində müəllim işləyib. Deyilənlərə görə, yaraşlıq, xoşxasiyyətli, hündür boylu, hamının yerini bilən insan imiş. Mir Mönsüm ağanın çox iti gözləri var idi. 50-60 addımlıqdan sapdan asılmış kibrit çöplərini vura bilirmiş. Uzaqda qoyulmuş boş beşatılan patronlarının hamısını vurub aşırırmış. Çox dəqiq tüfəng atan olub. Sovet Azərbaycanında bir

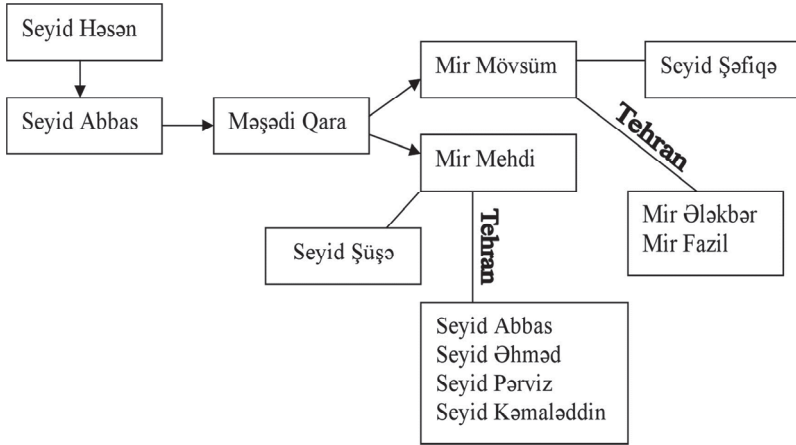

qızı Seyid Şəfiqə qalmışdır. İranda 6 övladı var. Övladlarından Mir Ələkbər və Mir Fazillə əlaqə yaratmaq mümkün olmuşdu.

Seyid Şəfiqə. Sürgündən qayıdıandan sonra kolxozda işləyir. Kolxozun bostanında soğan alağı edərkən əlinə sarıtikan batır. Qızlara deyir ki, gəlin əlimə batan tikanı çıxarın. Qızlar çıxarda bil-

mirlər. Əsəbləşir: İndi görün bu sarıtkanların başına nə oyun açacağam. Saçından bir tük qopardıb, bir neçə sarıtkanı götürüb bir yerdə tutur və üfürür. Hamı diqqətlə ona baxır. Anam deyirdi ki, tikanların ucları geriyyə qıvrılmış şəkildə oldu. Bu hadisəni çoxları təsdiqlədi.

Seyid Şəfiqə Çardaxlı Novruz müəllimin həyat yoldaşıdır. İki övladı olub, biri dünyasını dəyişib. O biri oğlu Seymur Respublika Yol Polisində işləyir. Seyid Şəfiqə 2009-cu ildə Lokbatan qəsəbəsində dəfn olunub.

Mir Yaqub Ağa. O qədər insafli, təmiz qəlbli, imanlı olub ki, ona görə hamı onu çox istəyirmiş. Bir tikə çörəyini fağır-fuğaraya verərmiş. Bayram vaxtı kəndin uşaqları sözü bir yerə qoyub, ağanın toyuqlarının yumurtalarını oğurlayırmışlar. Ağa uşaqları çağırır: Gəlin bura, sizinlə işim var. Uşaqlar gəlirlər.

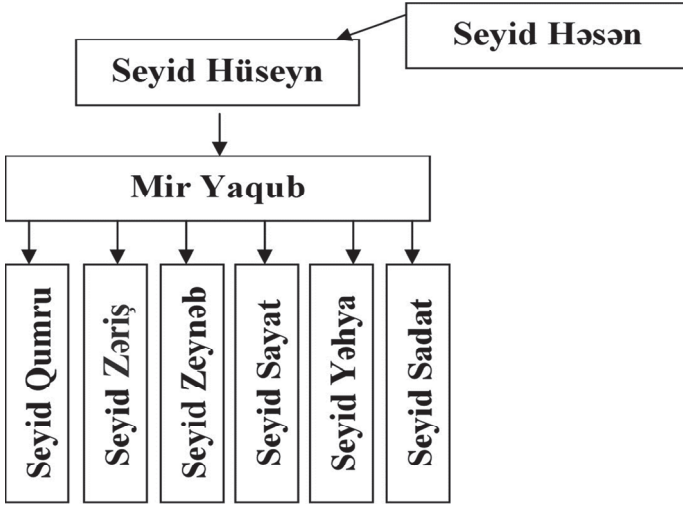
- Oturun. Mən bilirəm ki, yumurtaları kim götürür. Yumurtaları götürənlərin adını çəkir. Uşaqlar bir-birinə baxırlar.

- Allah sizə lənət etməsin, falı gərək götürməzdiniz, toyuqlar pərən düşəcək.

Mir Yaqub ağanın Xələc kəndində dükanı olub. Dükanda lazım olan xırdavatdan, iynədən bezə, qədəhə qədər satılırmış.

Mir Yaqub ağanın iki həyat yoldaşı olub, birinin adı Nazlı, o birisinin isə Əsli xanım idi. Hər arvaddan üç övladı dünyaya gəlmişdir.

Seyid Zeynəb Seyid Abbasın həyat yoldaşdır.

Seyid Qumru Seyid Yusifin həyat yoldaşdır.

Seyid Sayat Hacılı kəndində ailə həyatı qurub, övladı İmamqulu.

Seyid Yəhya Böyük Vətən müharibəsindən qayıtmayıb.

Seyid Sədət Milisiyə İsmayılın həyat yoldaşdır. İki övladı var, Mayıl və İslah.

Seyid Zərişin övladı olmayıb.

Seyid Kazım Ağa. Dövrünün oxumuş, din adamı olub, Xorasanda, İraqda dünyəvi elmlərə yiyələnmişdir. Kazım ağa Sovet hökumətindən çox ehtiyatlanırdı, həm də fikirləşirdi ki, Xələcdə yaşayanların çoxu seyidlərdir və bu üzdən kənddən getməyə qərar verir. Müəyyən müddət ailəsi ilə birlikdə Ordubadda yaşayır. O, Ordubadda böyük

nüfuza malik olub. Bu gün Seyid Kazım ağanın törəmələrindən Ordubadda yaşayanlar var. Nəvəsi Fikrət Culfa DəmirYol İdarəsində rəhbər vəzifələrdə işləyib. Seyid Kazım ağa bir müddətdən sonra kəndə qayıdır. Ağanın qızı Seyid Surəni qaçırdılar Xallava kəndinə. Ağa gedir qızını almağa, bilir ki, qız kimin evindədir. Deyir ki, qızı verin aparım. Yalandan deyirlər ki, qız burada yoxdur. Ağa çox əsəbiləşib, qarğış edir. Deyilənlərə görə, o adamın yurdunda heç kəs qalmayıb.

Ağanı rayon “inkevedi” əməkdaşları daima narahat edərmiş. Bir neçə dəfə evinə baxış keçirib, kitablarını isə rayon mərkəzinə aparırlar. Buna görə ağa çox narahatçılıq çəkirdi. Ağa atını minərək Mollu kəndinə, qohumu Cəbrayıl bəyin evinə gedir və onun İrana adlamasına köməklik etməyi xahiş edir. Cəbrayıl bəy ağanı Qumlaq kəndinə gətirir, bir neçə gün dostu Kərimin evində qalırlar. Gecəyarı

Ağanı İran tərəfə adladılar. Xələc kəndindən ən axırıncı Seyid Kazım ağa qaçmışdır. (Cəbrayıl bəyin bacısı Seyid Xeyri, Xələc kəndində ərdə olub).

Seyid Yusif. Uzun illər Sumqayıt şəhərindəki yaşayıb, BTZ zavodunda təchizat şöbəsində çalışıb.

Hörmətli insan olub.

Xasiyyəti olduqca mülayim idi. Yusif dayı yay vaxtı məzuniyyətini götürüb kəndə gəlirdi.

Kəndin mənzərəli yerində 2 mərtəbəli gözəl bir ev tikdirmişdi, həmin evdə ailəlikcə istirahət edərdilər. O, yaxşının, pisin nə olduğunu yaxşı bilirdi.

O, atasının simasında öz mərdliyini qoruyub saxlamış, ata adının əzəmətinə, şərəfinə ən çətin zamanlarda belə sadıq qalmağa, heç zaman ona ləkə gətirməməyə çalışmışdır. Çətin və xoş günlərində, dar məqamlarda sanki atası Seyid Kazım ağa ilə məsləhətləşərmiş. Hansı hərəkətində ata ruhunun razı, hansından narazı qala bilməsi fikri onu heç vaxt rahat buraxmayıb.

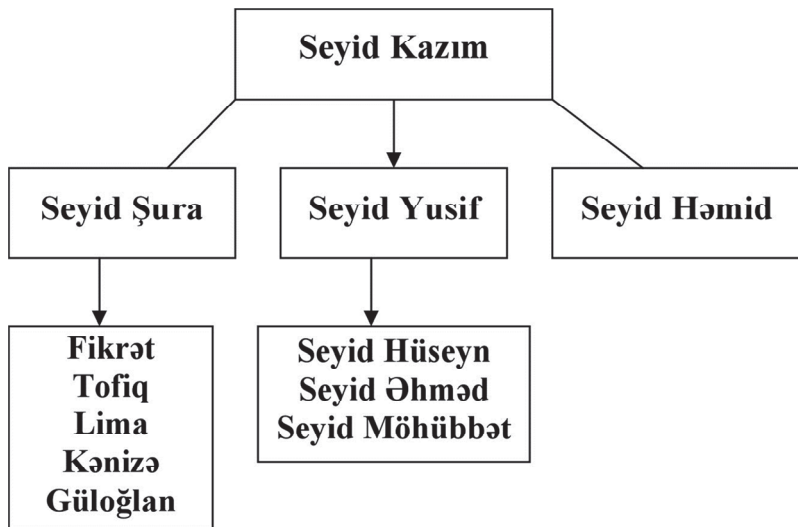
İlk növbədə atası kimi o, hörməti qazanmaq üçün bir neçə şərtlərə əməl etməlidir. İlk növbədə xeyirxah hislərlə yaşamalrı, haqqı-nahaqa verməməli...

Yusif dayı uzaqda olsa da kəndin bütün xeyir-şərində Sumqayıtdan gəlib iştirak edərdi.

Günlərin birində QAZ-51 markalı maşınla Sumqayıt şəhərindən kəndimizə gəlir. Hazırladılı gətirdiyi xeyir-şər çadırını kənd camaatına təhvil verir. O, çadırın turbalarını elə düzəldirmişdi ki, yarım saata 4 adam həmin çadırı quraşdırı bilirdi.

“Qurani-Kərim”də olan “Xeyir əməl” kəlamı Yusif dayının içindən gələn bir əməldir.

“Ot kökü üstə bitər” deyimi buradaca yada düşür.

Seyid Həmid Ağa. Anası Xırda və qardaşı Yusif ilə birlikdə Qazaxıstana sürgünə göndərilir. Ağır, əzablı günlərin sınaqlarından sağ-salamat çıxaraq Xələc kəndinə qayıdılar. Sürgündən gələndən bir neçə gün sonra Seyid Həmid rayondan Mahmudlu körpüsünə gəlir ki, çayı keçib kəndə gəlsin. Körpünün üstündə raykomda işləyənin biri Seyid Həmidi görür: Əyə, qaçaq oğlu, hara gedirsən? Düş qabağıma. Onu rayona qaytarır.

- Mən, Xələcdənəm sürgün olunmuşdum qayıtmışam. O, sözlərə məhəl qoymadan, onu ac-susuz axşama qədər saxlayıb, sorğu-suala tutur. Axşam milis idarəsinə, Xıdırlı Cəfərquluya xəbər göndərir ki, burada bir qaçaq var, gəl onu apar. Seyid Həmidi milislər idarəyə gətirirlər. Cəfərqulu soruşur:

- Siz kimsiniz?

- Mən Seyid Kazımın oğluyam, bir neçə gündür sürgündən buraxılmışam. Rayona gəlmişdim ki, qohumlarımla görüşüm. Səhər-səhər Mahmudlu körpüsündən adlayıb evimizə getmək istəyirdim, mənə rayona qaytardılar ki, sən qaçaqsan.

Cəfərqulu hər işdən xəbər turandan sonra Seyid Həmidə öz otağına aparır, orada olan yeməkdən də bir az verir ki, ay bala, bunu ye ki, getməyə taqətin olsun.

Seyid Həmid 1941-1945-ci illər müharibəsinin iştirakçısıdır. Müharibədən qayıtdıqdan sonra o, dünyasının Xələcdə dəyişib.

Seyid Adil Ağa. Çox çətin vaxtlarda, Stalin, Bağırov və onların əlaltıları olan Qriqoryanların, Baqdasaryanların qanunsuzluqlarının, haqsızlıqlarının qılınc kimi kəsdiyi illərdə Seyid Adil Ağanın adı da daim rayonun “inkevede”sində səslənirdi. Ağa bütün var-dövlətini yeni yaradılan kolxozlaşmaya təhvil verir.

- Mənim bu hökumətdən heç bir narazılığım yoxdur. Nə deyirlər, onu da edirəm, - deyir.

Mircəfər Bağırov Qubadlıya Əliyanlı kəndinə gələndə Seyid Adil ağanı onun yanına aparırlar ki, bu da Sovet hökumətinin əleyhinə gedənlərdən biridir. Seyid Adil ağa öz günahsızlığını sübut etmək üçün hər şeyi Mircəfər Bağırova danışır.

- Gedə bilərsiniz. Oldu,

Çıxarkən tapançanın tətiiyinin səsinə eşidir və arxaya çönür:

- Məni arxadan vurmayın.

Bu söz Mircəfər Bağirovu qəzəbləndirir:

- Bunu buradan götürün.

Ağa o gündən sürgün edilir. Ömürlük həbsə məhkum olan Seyid Adil ağanın günahı Mircəfər Bağirova “arxadan vurmayın” deməsi olmuşdur.

Verilən məlumatlara əsasən, Seyid Adil ağa Bakı həbsxanasında dünyasını dəyişir. Seyid olduğu nəzərə alınaraq onu Mərdəkan qəbristanlığında dəfn edirlər.

1990-cı ildə bəraət alınmış, günahsızlığı sübut olunmuşdur. Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsinin 21.09.1990-cı il tarixli qərarına əsasən, Seyid Adil ağanın əməlində cinayət tərkibi olmadığı üçün ona ölümündən sonra bəraət verilmişdir. İki övladı olub:

Seyid Abbas, Seyid Məhluqə.

Seyid Abbas. Həmişə and içəndə “Ağamın cəddi haqqı” deyərdi. Kənddə onun xətrinə heç kəs dəyə bilməzdi. Bütün xeyir və şərdə başqa oturardı. Seyid Abbas Ağa 1932-ci ildə Xələc kəndində dünyaya göz açmışdır. Atası Seyid Adil Ağanın sürgün olunması

ailənin dolanmasına çətinliklər yaratmışdır. Bu səbəbdən də bir müddət Bəxtiyarlı kəndinə köçüb, dayızadələrinin himayəsində yaşayıblar. Cəddindən gələn övliyalıq kəraməti ona rayonumuzun kəndlərində böyük hörmət qazandırır. İnsanlardan onun evini ümid yeri bilib, pənah gətirənlər şəfa taparaq evlərinə qayıdırdılar. Həmişə Seyid Abbas Ağanın ictimaiyyət və əhali arasında böyük hörməti olub. O, 2010-cu ildə Zeynalabdin Tağıyev qəsəbəsində dünyasını dəyişmişdir. Övladları Sumqayıt şəhərində yaşayırlar.

Seyid Məhluqə. Bərdə şəhərində yaşayırdı. Dünyasını dəyişib. Beş övladı var, qızları həkimdir.

Seyid Hüsü Ağa. Xələc kəndində doğulub, İranın İsfahan şəhərində təhsil alıb. Kəndimizdə olan ağsaqqallar deyirdilər ki, Seyid Hüsü ağanın çox məlahətli səsi olub, kəndin dini mərasimlərində Novə deyərmiş. Hamı ağlayıb, ürəyini boşaldarmış. Özünün gözündən gələn yaş yanağına çatmamış barmaqları ilə qurudarmış. Bir də ona pay-puş verən adama deyərmiş: Çox sağ ol, mənə etdiyin hörmətə görə! Bundan sonra mənə yox, əlsiz, ayaqsızlara, kasıb-kusublara hörmət edin. Ona verilən payı oradaca çağırıb, kəndin fağırına-fuğuruna paylayarmış.

Çox urvatlı seyid olub. Onu qan yatırtmağa, neçə-neçə küsülünü barışdırmağa, bir sözlə, elin ağır günlərində ən çətin işlərin öhdəsindən gəlirmiş.

Hamı onun qəbrini ziyarət edərdi. Qəbrinin üstündə axşamlar, hər vaxt işıq yanardı. Onun qəbrinə əliyin, dağ keçisinin gəldiyini kəndin çox adamları görmüşdü.

Seyid Hüsü ağa Xırmanlar deyilən yerdə oturubmuş, bir də görür ki, bir dəstə atlı gəlir. Soruşur:

- Bu toran vaxtı hara belə gedirsiniz?

- Ov etməyə gedirik, Qara Seyid.

Ağa başa düşür ki, bunlar kəndləri talan etməyə gedirlər.

- Gəlin mənim üç heyvanım var, birini verim qayının evinizə. Qoçular ağanı eşitmirlər. “Toyuq su içəndə Allaha baxır”. Allahınız Tarınız olsun, gedib yazıq-yuzuğu incitməyin. Qoçuların başçısı üçatılanı qaldırır yuxarı;

- Qara Seyid, bax, mənim Allahım budur. Ağa əsəbləşir.

- Səni tapşırıram əlindəki Allahına, get!

Qoçular Mistan kəndinə gedib, Qara daşdan kəndi gülləyə tuturlar. Kənd camaatı qaçıb gizlənilir. Kəndin ağsaqqalarından biri Teymur kişi çıxır eşiyə qoçuları səsləyir:

- Gəlin nə istəyirsiniz aparın, camaata güllə atmayın.

Qoçular yenə də eşitmirlər. Həmin gün Şirin bəyin kiçik qardaşı Bəylər nişanlısı ilə gedibmiş.

Heç cür dözə bilməyir və qaynatası Vəliş kişiye deyir:

- Əmi, icazə ver, onlara cavab verim.

- Lazım deyil, ay oğul, adam ölər, pis olarıq.

Yenə də güllə səsləri çoxalır. Bəylər özünü mərəyə atıb, aynalını götürür, üç güllə atır. Güllələrin üçü də qoçunun qarın nahiyəsindən dəyir və canını tapşırır.

Seyid Hüsü Ağanın həyat yoldaşı Çardaxlı kəndindən olub. Deyilənlərə görə, bir-biri ilə yaxşı zarafatlar edərmişlər. Ağa Xırmanlarda xəlbirlənmiş taxıldan ovcunda aparıb, qarışqa yuvalarının ağzına tökərmiş;

- Aparın, əziyyət çəkməyin, Allahın qarışqaları!

Ağa bir də qayıdıb, ətəyinə bir az buğda yığır ki, aparsın, arvadı dillənir:

- Canın yanmasın, ay Qərə, niyə daşıyırsan, axı onu düzəldincə əllərim tökülür, düzəldilməmişdən apar.

- Ay namərdin qızı, o da yeməlidir, onun da ağzı var.

Seyid Hüsü ağanın oğlu Seyid Turab ağa təhsilli adam olub. Rayonumuzun kəndlərində hesab müəllimi işləyib. 1930-cu illərdə Tehrana qaçıb, xırda ticarətlə məşğul olub, sonra işə dünyasını dəyişib. Övladı olmayıb. O, Müsavatın üzvü imiş. İrana getməmişdən iki gün öncə onların hamısının

tutulacağı haqqında ona məlumat çatdırmışlar. Ağa deyir ki;

- Bizi tutsalar, tikə-tikə doğrayacaqlar. Bizim buradan getməyimiz vacibdir.

Bacısı Seyid Səkinə Qubadlı Behbud bəylə ailə həyatı qurub. Üç övladı olub.

Müqəddəs kitabımız “Qurani-Kərim”də deyilir: - “Şərt üzünü Məşriqə, yaxud Məğribə tutmaq hələ də yaxşılıq etmək deyil. Yaxşı o kəsdir ki, Allah sevgisi ilə yaxınlara, yetimlərə, yoxsullara, yolçulara, dilənçilərə, boyunduruq altında olanlara mal paylamalı, əhdində vəfalı olmalı, çətin məqamda səbrli olmalı, doğru yola tapınmalıdır. Allah yaxşı iş görənlərin mükafatını zay etməz”. Bir də “Qurani-kərim”də deyilir: “Əgər imkansız olanlara əl tutursunuzsa, bu yaxşıdır. Əgər bu köməyi gizləncə edirsinizsə, bu daha yaxşıdır”.

Seyid Hüsü Ağa belələrindən olub. Bayram günlərində, evlərində heç bir ərzaqı olmayanlara gizlin qapılarının arxasına düyü, un, buğda, yağ, duz qoyarmış ki, onların da ocağının tüstüsü çıxsın. Balalarını bayram günü sevindirsinlər. Kənddə olan kasıb-kusub bilirmiş ki, bunu Seyid Hüsü ağa edib.

Seyid İbrahim.

Seyid Hüsü ağanın nəvəsidir. Uzun müddət rayon İstehlak İdarəsində mühasib işləmişdir. Özünün ağına, düşüncəsinə, savadına görə həmişə hörmətlə adı çəkilmişdir. Anası Seyid Səkinə Behbud bəyin həyat yoldaşdır. Seyid İbrahim haqqa sığınan adam olub. Dünya bərqərar olunandan bu günə kimi insanlar arasında elə qanunlar var ki, onların barəsində söz demək, fikir yürütmək qalın-qalın kitablara sığışmaz. İnsanlar bütün dövrlərdə arzu, istəkləri uğrunda mübarizə apardıqları son məqsəd haqq və ədalət olub. Ancaq haqqı və ədaləti hər kəs özünün düşündüyü kimi qəbul etmir. Seyid İbrahimdə heç vaxt təmənnə və tamah olmamışdır.

Belə münasibətləri özündə cəmləşdirən insan bir çox təqiblərə məruz qalıb. Bəzən də aidiyyəti orqanlara çağırılıb. Ancaq haqq həmişə onunla olub. Seyid Şüşə onun həyat yoldaşı olub. Beş övladları var.

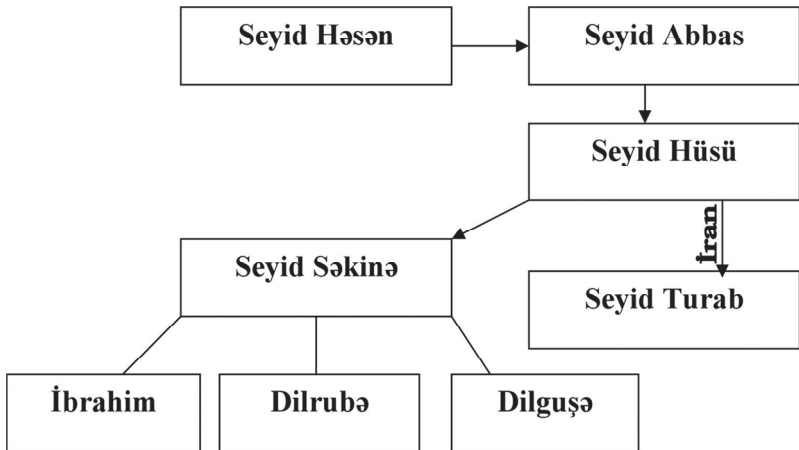
Bacısı Dilruba müəllimdir. Qubadlı İmamqulu müəllimin həyat yoldaşı olub, altı övladları var. Bacısı Dilguşə Cəbrayıl rayonunda ailə qurub, bir övladı var.

(Dilruba)

(Dilguşə)

Seyidbəyli Mahir.

1956-cı ildə Qubadlı rayonunun Xudular kəndində anadan olub. Həyatının çox hissəsi Seyid Asiyə nənənin yanında keçib. 1983-cü ildə Azərbaycan Dövlət Universitetini bitirib. Bir çox sahələrdə çalışıb. Mahir müəllimlə görüşəndə deyir: - bizim elobanın xeyir-bərəkəti adamlarımızın xeyirxahlığının və seyidlərimizin cəddlərinin hesabındadır. Bir-birimizə həmişə can deyib, can eşidərdik. Hər dəfə də o sözləri eşidəndə ürəyim atlanır, sanki köksümdən çıxıb, Xələcə sarı Zeynəb bulağına, Qənşər daşa, bizləri həsrətlə gözləyən dağlarımıza, kəndimizin and yeri, iman yeri olan seyidlər ocağına qaçır. Amma hamımızdan çox Mahirin ürəyinin göynədiyini görürəm – çox yanıqlı danışır.

Mən o ocaqda doğulub, varlığımı o ocağın haqdan şölələnən işığı ilə nurlandırılıb, ziyalılılandırılıb (Mirmehdi ağanın qız nəvəsi Seyid Şüşənin, Seyid İbrahimin oğludur) bu günümə gəlib çatmışam. İlk sözümlər isə Mahirin babası ilə bağlı olaraq danışdığı söhbətlərdən oldu:

- Babam bütün Zəngəzuru, Naxçıvanı gəzib dolanıb. Qapısına tək-cə dərdinə, mərazinə əlac uman biçarələr, binəvələr yox, dağdan ağır kişilər pənah yeri bilib gəlirlər. Özü də necə kişilər.

Babam Süleyman Rəhimov, Əli Vəliyevlə, Budaq Heydərovla birlikdə Şuşa şəhərində təhsil alıblar.

Uzun illər Zəngəzurun məktəblərində müəllim işləyib. Qafanın Şəhərcik kəndində məktəb rəhbəri olub.

Babam şux qamətli, enlikürək pəhləvan, cüssəli olub. Deyirlər, quşu gözündən vurarmış.

Həyatımda gördüyüm anları nəql etmək istəyirəm.

Ağlım kəsəndən nənəmin həmişə gözlərinin yaşını görmüşəm. Bu halı hər vaxt müşahidə edərdim.

Özünüz fikirləşin ana-bala bir damın altında uzun illər qala, bütün qohumu-əqrəbası, qardaşları qərib ölkələrdə ola.

Nənəmin göz yaşları mənim cocuq çöhrəmə qonan gülüşləri isladır. Mən necə edim, nənəm ağlamasın? Axırı öyrəndim ki, nənəm ərinə, qardaşlarına, əmisi oğullarına görə fəryad qoparırmış. Axırı öyrəndim ki, mənim babalarım nəyə görə öz elindən-obasından qaçıblar (yeni qurulmuş sovet hökuməti) nahaq şərlər, böhtanlar, şayiələr yaradıb babalarımı qaçırdıblar. Biz hər birimiz bilirik ki, o adamlar kimlər olub, onların nəslinə, kökünə bacardığımız qədər hörmət edirik.

Atalar yaxşı deyib: “Yaxşılığa yaxşılıq hər kişinin işidir, yamanlığa yaxşılıq nər kişinin işidir”.

Həmişə deyirdim: nənəmin göz yaşlarını qurutmağa mənə güc, qüvvə ver, İlahi.

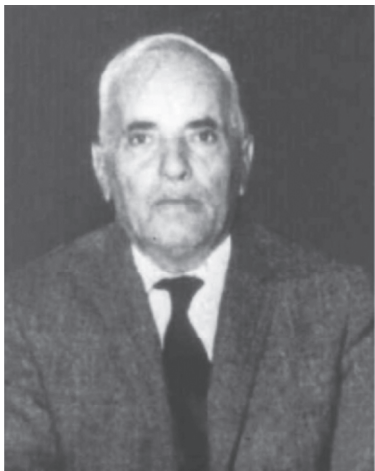
Artıq Allaha çox şükürlər edirəm ki, bu gün dayılarım və digər qohumlarımla görüşürük. İrana, Türkiyə və Amerikaya qonaq gedirik. Onlar Azərbaycanda bizlərlə görüşürlər.

Bu həyatda adamın başına nə iş desən gələ bilər. Amma hər bir adam özünü bacara bildiyi qədər səhvlərdən qorunmalıdır ki, təkrarlanan səhv vərmişə çevrilməsin.

Elə oldu ki, nənəm, qohumlarını, oğullarını gördü, sevincindən qəm göz yaşları acı göz yaşlarını qurutdu. Anam, dayılarım, bizlər qol boyun olduq.

Məşədi Teyyub Ağa. Dövrünün ağıllısı, ziyalısı olub. İsfahanda, Xorasanda dini təhsil alıb. Oğlu Əhəd Ağaya görə onu çox incidirlər. Ağa Cibikli kəndinə gedir. Axşamlar onu ot tayasında gizlədərmişlər. Bu haqda Başarətli Rəsul xəbər tutur. Bir neçə atlı ilə Cibikliyə gedir ki, Ağanı tutsunlar. Bunların içərisində bir nəfər Davrıs kəndindən olub. Milis İsmayıl o ağanı görür və ona yaxınlaşır:

- Ağa, aradan tez çıx. “Dəvə gördüm, izin görmədim”.

Mir Əhəd Ağa.

Bütün Xələc Seyidləri və onların yaxın adamlarının hamısı izlənilirdi. Bu işdən duyuru düşən Əhəd Ağa Sovet hökumətindən şübhələnməklə yanaşı, onlara ciddi zərbə vurulacağını hər vaxt fikirləşirdi. Ona görə də gizli də olsa, müəyyən məşvərlər keçirib, götür-qoy edirdi. 30-cu illərin əvvəllərində vəziyyət daha da ciddiləşir. Təkcə Qubadlı ərazisində yox, digər bölgələrdə də repressiyalar günü-gündən artırdı. Artıq Xələci tərks etməyin vaxtı gəlib çatmışdı. Xoruzbanı hamı bir yerdə çıxır, tale isə onları ayrı-ayrı yerlərdə yurd salmağa məcbur edir.

Erməni-müsəlman davası zamanı Türkiyədən Azərbaycana könüllü köməyə gəlmiş Türk əsgərləri Xələcdən keçib, “Qızıl daş”a gedirmişlər. Əhəd ağa bir neçə ağsaqqalla onların qarşısına çıxır Paşanı və onun əsgərlərini qonaq edir. Heyvan kəşib, əsgərlərə yaxşı qonaqlıq verirlər. Əsgərləri iki gün kənd camaatı evlərində saxlayırlar. Paşa Əhəd ağaya deyir:

- Mən sənin bu xəcalətindən çıxsam, elə bilərəm ki, Xudamın borcunun birini verdim.

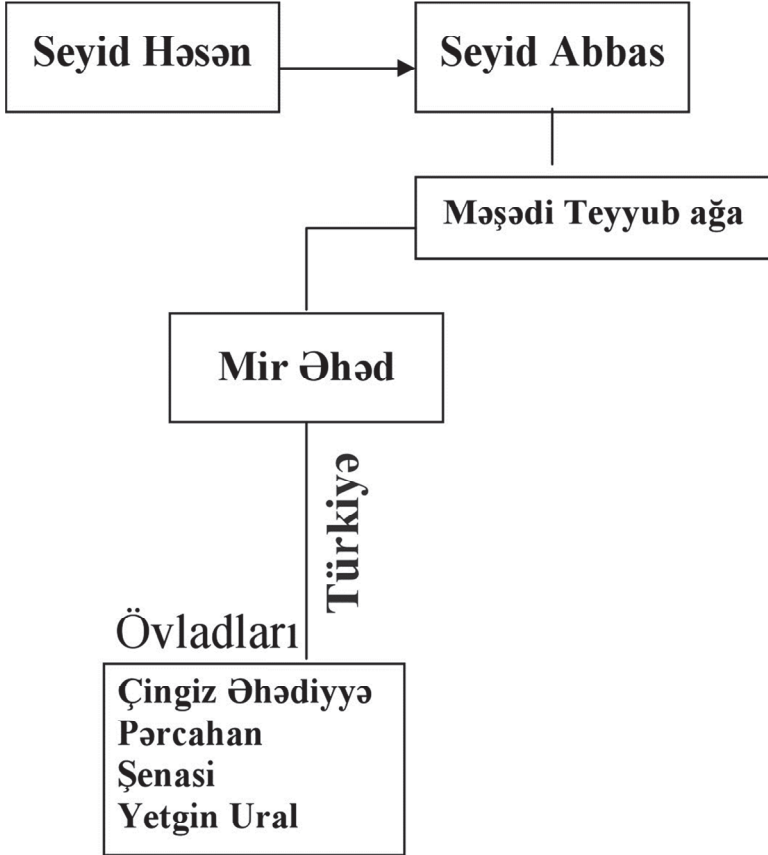
Allah -Təala elə edir ki, Xələcdən çıxanda Əhəd ağa Türkiyəyə gedir və Paşanı orada tapır. Ağa savadlı idi. Hələ o qaçmamış Fərcan kəndində müəllim işləyirmiş. Ağa Türkiyədə müəyyən müddət qaldıqdan sonra onu Van şəhərinin Məhkəməsində vəkil işləməyə dəvət edirlər. Bir müddətdən sonra İstanbulda vəkil işləyir. Oğlu Yetkin Ural İstanbul şəhərində yaşayır, əczaçı həkimdir (dərman hazırlayır). Oğlu Çingiz Əhədiyyə İstanbul şəhərində yaşayır, həkimdir, həmişə səhiyyə işlərində vəzifədə çalışıb. Qızı Pərcahan İstanbul şəhərində yaşayır.

Əhəd ağa gedən günü babamla görüşüb:

- Xoruzbanı çıxacağıq, gəl sən də bizimlə gedək. Səni burada öldürəcəklər. Babam getməyinə razı olmur. Kəndin arxasındakı armud ağacında iki türsiyə tüfəngi patron və yolda yemək üçün çörək olduğunu bildirir. Seyid Əhədə deyir: Onu da götürün.

O gündən Xələcin qara günləri başlayır. Kəndimizdə olan agentlər kimlərin onlara köməklik etdiyini rayona çatdırırlar. Babam Abbasqulunu tutub Şuşa türməsinə, babam Həzrətqulunu isə Bakıya Bayıl türməsinə göndərirlər. Abbasqulu iki il üç ay yatdıqdan sonra Laçından Qəmbər adlı şəxsin köməkliyi ilə azadlığa buraxılır. Həzrətqulu isə türmədə çox qalır. Ağır xəstəliyə tutulduğuna görə azadlığa buraxırlar. Bir neçə gün Bakının küçələ-

rində qalır. Təsadüfən onu görəən kəndçimiz Bəhlul kişi onu tanıyır və evinə aparır. Bir müddətdən sonra dünyasını dəyişir. Onu Bakı qəbiristanlığında dəfn edib, kəndə məlumat verirlər.

Seyid Həşim Ağa.

Camaatımızın iman yeri, möcüzələr ocağı idi. Xalq arasında sayılıb, seçilən övliyalardandı. Möhkəm cəddi var idi. Çox məhəbbətli, mərhəmətli insan idi. Kəndlərdə quraqlıq olanda onu gətirirdilər, Allahı çağırırdı, həmin gün yağış yağardı. Ömrünün ahıl çağını Quşçu İmamzadəsində keçirirdi. Ağaya Ağca nənə çox yaxşı baxırdı. Ürəyindən keçən yeməkləri bişirərədi. Samovarı heç vaxt soyumazdı. Çayı isti-isti içərdi. Bir gün Seyid Həsən Ağa (Zəngilanlı) Həşim Ağanın evinə gəlir ki, ağa, icazə verin İmamzadəni düzəltdirim. Nəyə görə isə ağanın fikri dolanır. Gecəyarı Seyid Həsən Ağa möhkəm xəstələnir. Ağanı qaldırır ki, ölürəm.

- Yenə nə etmişən, ay ağa? Seyid Həsən Ağanın başına əlini çəkir, ondan sonra ağa rahatlıq tapır və yatır.

Ağa atını minib rayona gəlir. Soruşur ki, Paşanın oğlu Hidayətin idarəsi haradadır? İdarəni ağaya göstərirlər. Atını sürür oraya. Duran adamlardan birinə deyir: Paşanın oğlunu çağırın.

- Hidayət müəllim, sizi bir atlı çağırır. Pəncərədən baxır ki, ağa atın üstündədir. Tez qarşısına gedir:

- Xoş gəlmisən, ay Həşim Ağa.

Seyid Həşim Ağa:

- Ay Paşanın oğlu, heç fikirləşmirsən ki, mənim yanımda çaydan yox, samovar yox. Adamlar gəlir, çaysız qayıdılar.

Hidayət müəllim birinci katib Səlimova bu barədə məlumat verir. Səlimov tapşırır ki, nə lazımdısa, verin getsin.

- Baş üstə, ağa. Maşın çağırtdırıb Quşçu İmamzadəsinə nə lazımdırsa, hamısını yığdırıb göndərirlər. Ağa atını minib geri qayıdır. Xələc qayasının altından keçəndə, mal otaranlar ağanı tanıyıb qarşısına gəlirlər:

- Xələclisiniz?

- Bəli.

Söhbətləşirlər, sumkadan çıxarıb hərəsinə beş qutu “avrora” siqareti verir. 10 qutu da əlavə verir ki, bunu da Abbasquluya verərsiniz. Soruşur:

- Camaatın vəziyyəti necədir? Məndən salam deyərsiniz.

Yazın ortalarında xələclilər Quşçu İmamzadəsinə ziyarətə gedirlər. Qurbanlar kəsilir, oturub yemək istəyəndə hay düşür ki, Seyid Abbasın qızı Əntiqə itib.

Seyid Zeynəb ağlaya-ağlaya Seyid Həşim ağanın ətəyindən tutur:

- Əmi, qurbanın olum, dua et, qızı tapaq.

Ağa belə dua edir:

-“Ya Rəbbim, göy sənin, yer sənin, aralarındakılar da sənin, Əntiqəni göndər yanıma”. Elə bil ağaya agah oldu:

- Gedin yolun qırağındakı qəbrin yanına baxın. Gedib baxırlar ki, Əntiqə yatıb qəbrin üstündə, qucağında da bir az çır-çırpı. Bir ilan da başını qoyub onun qolunun üstünə yatıb. Əntiqəni alıb qucağına gətirilər. Axtaranlar and içirdilər ki, o qəbrin yanından bir neçə dəfə keçiblər. Seyid Həşim ağanın üç böyük əlamətini hamı deyərdi. Düşüncəsi Allah olardı, qərarı Allahla olardı, məşğuliyyəti Allah üçün olardı.

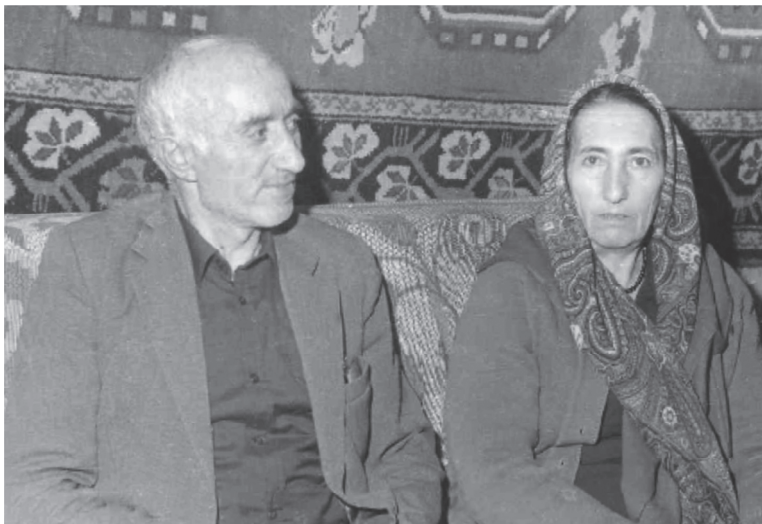
Rayonun birinci katibi S.Səlimov Quşçu İmamzadəsinə gedir, orada ağanın xətrinə dəyəsi sözlər işlədir. Ağa geri çəkilən adam olmayıb, nə lazımdırsa, deyir. Ağanı milis ilə hədələyir. Sürücüsü Çərəli Əli dayı Səlimova deyir:

- Sağ-salamat evimizə getsək, yaxşı olar.

Katib rayona çatanda vəziyyəti qarışır, özünü çox pis hiss edir. Həkimlər gəlir üstünə, vəziyyəti yaxşılaşmır. Səhər tezdən Əli dayı Səlimovu ağanın yanına gətirir. Ağa onu bağışlayır.

Deyirlər: bizim tərəflərdə 4 yaxşı at minən olub. Mahmudludan Məmməd, Xələcdən Həsənqulu, Çardaxlıdan Seyid Yusif, bir də Seyid Həşim ağa. O, atın üstündə qılıcı oturarmış. Ağanın cəddinin kəramətini minlərlə insanlar unutmurlar. Qəbri Quşçu İmamzadəsindədir.

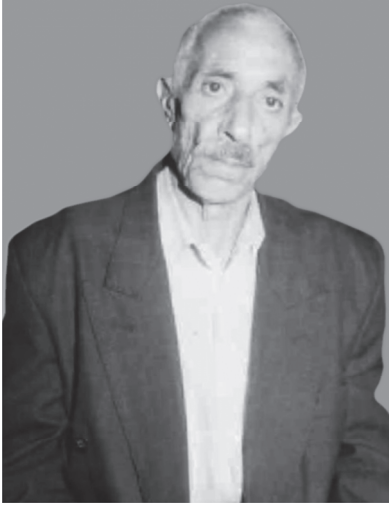
Allah sizə min rəhmət etsin!

Seyid Mirzə Ağa. Ağbulaq kəndində yaşayıb. O, ərəzidə olan kəndlərin hamısında böyük nüfuzu olub. Şamsız, Şurnuxu, Cibikli, Qurdqalax camaatı onun hörmətini həmişə saxlayıblar.

Ağbulaqda kəndin dükançısı işləyirdi. Pul olmayan adamlara deyərdi: - Gəlin çaydan, qənddən, undan, düyüdən niyə aparın, uşaqlarınız ac qalmasın, nə vaxt olsa, verərsiniz.

Xələcdən Ağbulağa gedən qonaqlar da Seyid Mirzə ağadan niyə mal alıb aparardılar, imkan yarandıqca onun pulunu göndərərdilər. Seyid Mirzə ağanın həyat yoldaşı Qəmər mama da çox qohumcanlı idi. Qohum-əqraba üçün əldən-ayaqdan gedərdi. Beş övladları var.

Həbib Ağa.

Sakit xasiyyətli, şux qamətli, mehriban, qohuma can yandıran adam idi. Hamı deyirdi ki, Həbib Ağa cavanlığında çox gözəl at minən olub. Dünyasını Sumqayıt şəhərində dəyişib. Övladları hazırda Sumqayıt şəhərində yaşayırlar.

Seyid Rza Ağa.

Cəddi çox ağır seyid idi. Hamı onunla nəzakətlə davranardı. Hamıya, “qurban olum, nətərsən” deyərdi. Seyid Həşim Ağa rəhmətə gedəndən sonra Seyid Rza Ağa Quşçu İmamzadəsində oturdu. Seyid Rza Ağa oxumasa da, cavanlar toplaşanda çox düşüncü suallar verərdi.

Bilməyəndə özü sualları izahı ilə əsaslandırardı.

- Elə bir ədəd deyir ki, birdən ona qədər bölünsün. Qələm də götürə bilərsiniz, kağız da.

Uşaqlar yazıb, tapa bilməzdilər.

- İndi mən deyirəm yadınızdan çıxarmayın. 360 günü vurun yerin yeddi qatına, edəcək 2520. Onu birdən ona kimi bölə bilərsiniz?

Belə deyirlər ki, uzun müddətimiş ki, Novlu, Göyercik, Cıfır kəndlərinə yağış yağmırmış. Taxılın da sünbülü elə tutub ki, bu ilə kimi o ərazilərdə belə taxıl zəmisini olmamışdır. Yağış lazımdı ki, taxıl dən tutsun. Hamının ağzı Allaha dua etməkdə idi. Yağış yağmırdı ki, yağmırdı. Dini təhsilli adamlara da dua yazdırsalar da, yenə yağış yağmırdı. Gedib İmamzadədən Seyid Rzanı gətirirlər.

- Ağa, sənin kəramətinə qurban olum, gör neyləyirsən?

And içirlər ki, ağa kənddən gedəndən sonra bir yağdı, dərələr su ilə doldu. Ağa kənddən gedəndə deyib ki, yağış yağacaq, mən ancaq daş yağmağından qorxuram. Ağa heç kimə müraciət etməzdi ki, mənə taxıl, ya da heyvanlar üçün ot verin. Ağanın payını kolxozların sədrləri özləri göndərərmişlər.

Bir gün Ağa gəlir Xələcə. Adamlar məscidin divarının yanında durub söhbət edirmişlər. İsa dayı deyir ki, ay Allah Seyid Rzanın bir möcüzəsini göstər, hamımız şahidi olaq. Bu anda bunların yanından keçən sürünün içərisindən bir erkək toğlu ayrılıb ağanın yanına gəlir və özünü Ağaya sürtür. Hamı İsa

dayıya baxıb gülüşürlər ki, toğlu sizinkidir. Toğlunun ayaqlarını bağlayıb Babanın maşınına atırlar ki, Ağa aparsın. Nə qədər yalvarırlar, aparmır. Deyir ki, uşaqların oxuyurlar, sat ver onlara.

- Ağa, sənə inanmayan kafirdir. Sənin kərəmətinə qurban olum - deyirlər.

(Sevid Gülüm)

Asifin dedikləri: Bir gün Yuxarı Cibiklidə bir maşın odun yığmışdım ki, gətirərəm evə, ya da ki, sataram. Maşın apardım, odunu yüklədik. Meşədən çıxırdıq ki, maşın sürüşdü. Sağ tərəf təkərlər çuxura düşdü, çox əlləşdik, çıxmadı. Maşın yüklü qaldı həmin yerdə. Səhər tezdən sürücü ilə getdik həmin yerə. Gördüm ki, Ağa bir nəfərlə Seytas yolu ilə gəlir. Bizi gördükdə: Siz burda neyləyirsiniz? Ağa maşın batıb çıxara bilmirik. İndi traktor gətirəcəklər.

- Gəlin görüm hardadır.

Maşının yanına getdik. O, çıxdı maşının qalxan tərəfinə və: - Ay bala, maşını xodla.

Maşın xodlandı.

- İndi arxaya ver.

Maşın o vəziyyətdən çıxdı.

- Ağa, bu bir maşın odunu verirəm sənə, otur maşına aparın evinizə.

- Yox, götürməyəm bu odunu apar sat, əlin aşağıdır, ver taxıla, gətir öz evinizə. Sonra lazım olsa, deyərəm gətirərsən.

- Kəramətinə qurban olum, ağa. Övladı yox idi. Bacısı oğlunu özünə oğul götürmüşdü. Sumqayıt şəhərində dünyasını dəyişib.

Vidadi müəllim. Kimin ki, canında insanlığa, el-obaya, ana torpağa bağlılıq, böyüyə etiram, kiçiyə qayğı, dost-tanışa sədaqət, xalqa xidmət etmək yangısı var və yaradanını heç vaxt unutursa, o adam işindən, peşəsindən, tutduğu vəzifəsindən asılı olmayaraq, böyükdür. Eyni zamanda əbədi yaşardır. Həmin şəxslər peşəsindən, kasıblılığından, varlılığından asılı olmayaraq, onu tanıyanlar tərəfindən sevilir, sağlığında şəxsiyyətinə, öləndən sonra ruhuna ehtiram yaşayır ürəklərdə. Həmin şəxs üstəlik ümitsizlərə ümid verən, qayğı ilə yanaşan, səbirli, təmkinli, özünün böyüklüyü ilə seçilən, böyük müəllimlər ordusuna rəhbərlik edən şərəfli müəllimdir.

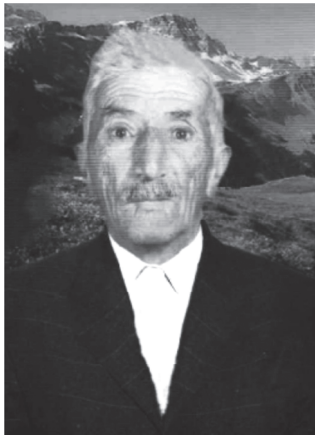
Bu yazımda sözüm Ağbulaq kəndində böyüyüb boy atmış, hazırda Sumqayıt şəhər Təhsil Şöbəsinə rəhbərlik edən, insanlığı ilə seçilən, nümunə olan Bağırov Vidadi Mirzə oğlu barədədir. Zamanın təfəkkür sahibidir. O, yaşadığı məkandan, zamandan, ictimai mühitdən asılı olmayaraq, xoş və xeyirxah əməl sahibidir. Onun həyatda tutduğu mövqeyi, özünün xislətində olan qabiliyyəti rəhbərlik etdiyi

məktəblərin müəllimlərinin, həm də məktəbdəki digər işçilərin yanında ona ad-san qazandırır.

Bu baxımdan təhsil ocaqlarının məqsəd və amalı şagirdlərin elm və təhsilə yiyələnməsi ilə yanaşı, onların Azərbaycanımızın əsl vətəndaşı kimi boy atmalarına, keçmişimizi və bu günümüzü dərindən dərk etmələrinə, doslarımızla, düşmənimizi bir-birlərindən ayıra bilmələrində, gələcəkdə bu sərvətlərə sahib ola bilməsi bacarıqlarını Sumqayıt məktəblərini qarşısında bir vəzifə borcu kimi qoymuşdur.

Bu gün Respublikamızın təhsil sistemində öndə gedən Sumqayıt təhsili dünyanın bir çox universitetlərinə tələblər verir. Bu gün bir müəllim kimi deyə bilərəm ki, Sumqayıt məktəblərinin məzunları sözün həqiqi mənasında həyati vəsiqə alır, həyatda öz sözlərini ləyaqətlə deyir və bütün məqamlarda müəllimlərinin etimadını doğruldurlar.

Bağirov Vidadi Mirzə oğlu Ermənistanın Zəngəzur malahının Ağbulaq kəndində anadan olub. Sumqayıt 15 saylı orta məktəbini müvəffəqiyyətlə bitirib. Ali pedaqoji təhsil alıb. Bir müddət Sumqayıt şəhərində müəllim, Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyində məsləhətçi işləyib, 1997-ci ildən isə Sumqayıt şəhər Təhsil Şöbəsində müdir vəzifəsinə təyin olunmuşdur. Hazırda Sumqayıt şəhər Təhsil Şöbəsinə rəhbərlik edir. 4 övladı var.

Seyid İbrahim. Həmişə zəhmətlə, vicdanla yaşayan insanlar yaddaşlara əbədi ho-purlar. Seyid İbrahimi Ağ-bulaq kəndində elinə, obasına dayaq olan və el-obaya arxa-lanan bir ağsaqqal kimi hö-rmətini saxlayırdılar. Bu hö-rməti o, özünün qayğıkeşliyi-nə, səmimiyyətinə və digər

keyfiyyətlərinin hesabına qazanmışdır.

Deyirlər, Seyid İbrahim gənc yaşlarında həm çox bacarıqlı, həm qoçaq olduğundan heç bir işdən qamaşmamış. Taleyinə qaçqınlıq düşən Seyid İbrahim Ermənistanın Ağbulaq kəndindən mənfur niyyətli ermənilər tərəfindən qovularaq Sumqayıt şəhərinə pənah gətirir. Gözlərində olan kədər-qüssə

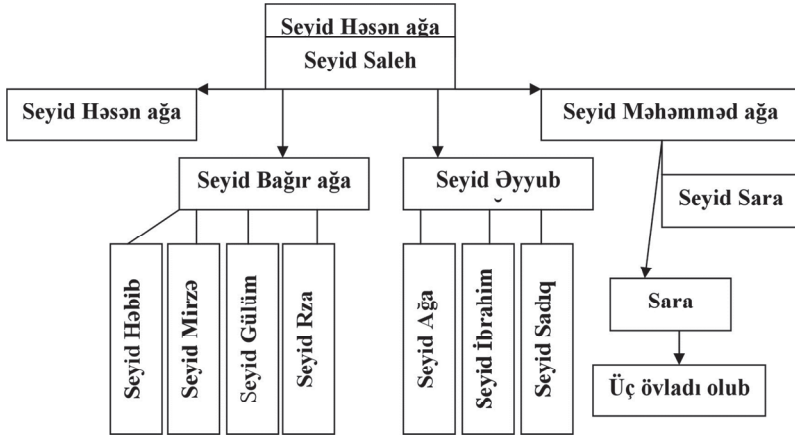
onun yeni şəhər həyatına alışmadığından xəbər verirdi. Vətən həsrətinə dözməyərək, dünyasını Sumqayıt şəhərində dəyişib. 10 övladı var.

Seyid Ağa. Füsunkar təbi-əti olan Ağbulaq kəndində yaşayırdı. O, həlim xasiyyəti ilə seçilirdi. Fağıra-fuğaraya əl uzadardı. Seyid Ağa çox cavan vaxtlarında dünyasını

dəyişmişdir və Sumqayıt şəhərində dəfn olunub. Yüz illər, bəlkə də, min illər keçsə də, özünün xasiyyətində və tutduğu yaxşı əməllərinə görə Seyid Ağa daim xatırlanacaq, yada salınacaqdır.

Bu gün həyat yoldaşı və uşaqları Sumqayıt şəhərində yaşayırlar. 5 övladı var.

Seyid Həmid Ağa.

Yaşım çoxdur, olub-keçənləri ağımda araşdırıram. Demək olar ki, bu dünyanın hər üzünü görmüşəm. Çox ağır günlərimizlə bərabər, şirin günlərimiz də olub. Yaxşı dostlarım çox olub, elələri də olub ki, görmüşəm mənə badalaq atıb. Elə ağırlı, acılı günlər

yaşamışam ki, özüm-özümə inanmazdım ki, bu qədər ömrüm ola! Nə deyim, çəkdiklərimi sadalamaqla qurtarmaz. Cavan vaxtlarda üzləşdiyim hadisələr heç cür bu ahıl vaxtımda yadımdan çıxmır. Anamı, məni və bacımı bir gün çağırdılar “inke-vedi”yə: siz üç gün ərzində Azərbaycandan sürgün olunmalısınız, - dedilər.

Qara günlər! Anam ağlayır, qohum-qonşudan qorxudan heç kim bizim çəpərə yaxınlaşmır. Gecəyarı evimizə bir yaxşı geyimli, ortayaşlı bir kişi gəldi. Anamla xısın-xısın danışdı. Onu eşitdim ki, siz ərinizdən boşanmaq ərizəsi verməlisiniz. Anam razılaşmırdı, çox bikefləmişdi (sonradan bizə məlum oldu ki, bizə gələn rayonda məsul vəzifədə işləyən Həsən olub. O, əvvəlcədən kəndçimiz Məmişin məlumatlandırmışdı. Məmişin rayona verdiyi məlumat bizim qalmağımıza səbəb oldu).

- Yaxşı-yaxşı düşün, bu mütləq edilməlidir, yoxsa aparıb bu körpələri qırğına verəcəksən.

Anamın başqa məsləhət etməyə heç kimi yox idi. Çünki elə bil hamı bizdən qorxur, gündə bizə bir neçə dəfə gələn qonum-qonşu bizdən elə uzaqlaşır ki, özümüz-özümüzdən şübhələnirik ki, Ay Allah, görəsən, sənin altında nə qədər günahlar işləmişik. Özüm-özümə fikirləşirdim ki, axı niyə biz Seyid olmuşuq? Səhər tezdən anam ayağa qalxdı və: Ya Ağamın cəddi, mənim balalarım kömək dur. Mənim bu günahlarımdan keç.

Anam sovetlikdə ərizə yazıb verir ki, mən ərim Həşimi istəmirəm. Onun ucbatından pis günlərə qalmışıq, özü də bizi birdəfəlik atıb gedib. Mən kolxozun işinə çıxıram. Bacardığımdan artıq öz köməyimi kolxoza göstərirəm. İnəyimizin birini də kolxoza vermişəm. Sovet hökumətini alqışlayıram, çünki bu hökumət mənim balalarımı ağ günə çıxaracaq.

Həmid dayı: Bala, bax bu dediklərim, bizim ailəmizin sürgündən azad olunmasına kömək etdi (ən əsas isə Həsən və Məmişin verdiyi məlumatlar oldu).

Bir də onu deyim ki, rayonda rəhbər vəzifələrdə işləyənlərdən də bizi istəyənlər çox idi. Onlar da bizim sürgün olunmağımızı istəmirdilər. Anam Gülüş, mən, qardaşım Fəttah, bacım Minarə evimizdə qaldıq. Xalamı və uşaqlarını Gəncə şəhərinə apdırlar.

Bir-bir adlar çəkildikcə insanlar yük qatarlarına mindirilir. Seyid Şəfiqə Məşədi Qara Ağanın qucağında idi. Lakin nədənsə heç birinin adı çəkilmir. Məşədi Qara Ağa düşünür: “Sənə çox şükür, İlahi. Onlar gedər-gəlməzə gedirlər. Yenə bu körpəni salamat saxlayaram. Böyük Allah bu da Sənin qüdrətinin böyüklüyü”. Sonra kəndə qayıdırlar.

Eyni zamanda həmin gün Seyid Şüşə, Seyid Asya, Seyid Yusif, Seyid Yəhya və Seyid Xırda qatara mindirilərək Qazaxıstana sürgün edilir.

Sevid Fəttah.

Rayonumuzda onu tanımayan adam olmazdı, hamı onu öz qabiliyyətinə görə tanıyırdı. Həkim işləyirdi, yanına gedən adama diqqətlə yanaşardı. Hündür boylu, bəyaz saçlı, xoş camallı, üzündən nur tökülərdi. İlk anda adama elə gəlirdi ki, bunun heç qayğısı yoxdur.

Ancaq onunla söhbət edəndə görərdin ki, Fəttah həkimin el-obadan yana dağ boyda ağrı-acısı var.

Çox kövrək və ürəyi təmiz idi. Yanına gedən adamın kimliyindən asılı olmayaraq, qabağına düşüb ona kömək əlini uzardardı.

Onu da qeyd edim ki, Fəttah həkim çox əzab içində yaşayıb, çoxlu əziyyət çəkərək peşəsini, elmini və vəzifəsini dişı-dırnağı ilə qazanmışdı. Yəqindir ki, gördüyü çətinlikləri gözünün önünə gətirib, yaxşılığı əlindən buraxmırdı.

Fəttah həkim Qubadlı, Zəngilan rayonlarında ekspert həkim işləmiş, neçə-neçə insanlara özünün məsləhətlərini verərək, onları barışığa çağırmış, qanlar yatırmışdır. “Əl tutmaq Əlidən qalıb” kəlamını özünə sırğa edən Fəttah həkim uzun illər Naxçıvan Muxtar Respublikasının Baş Ekspert həkimi işləmişdir. Onun Naxçıvan camaatı arasında böyük hörməti olmuşdur. Üç övladı var.

Seyid Minarə. Bu gözəl dünyamızda çeşid-çeşid sevgilər var. Vətən sevgisi, ata-ana sevgisi, övlad sevgisi, bir-birlərinə məhəbbət oxuyan iki gəncin sevgisi, bir də bacı-qardaş sevgisi.

Anamızdan sonra bizi anamız qədər sevən varlıq bacımız olub. O, özünün qayğısı, səmimiyyəti, yanımlığı ilə bizlərə anamızın yerini əvəz edib. Bütün qəm yükümüzü çəkib, sevincimizə, xoş günümüzdə həmişə sevinib. Seyid Minarə!..

Onun o qədər böyük ürəyi var idi ki, o, təkcə bizə deyil, bütün qohumlara qarşı mehriban və səmimi olmuşdur.

Bacım Minarə əsrimizin yaşadı olan başı bələli, sinəsi dağlı anam Seyid Gülüşü əvəz edib.

Anam nə qədər sağ idi, özündə əzəmət, yenilməzlik duyardı. Bacım çətinə düşəndə anamın yanına qaçardı. Anamızın yoxluğunda acizləşmişik, yetimləşmişik. Bacımızla görünəndə ondan anamızın iyn alırıq.

Tənha olanda acılı-şirinli xatirələrlə təsəllim olan anamı bacım əvəz edir. Yanımda oturub, söhbətləşəndə elə bilirəm anam başıma sığıl çəkir.

Bacım deyir: Ay qardaş, Allahın altında həmişə başı bələli olmuşuq. “Döz, kişi dözümlü olar” yəqin ki, Ulu Tanrı bizi sınağa çəkir.

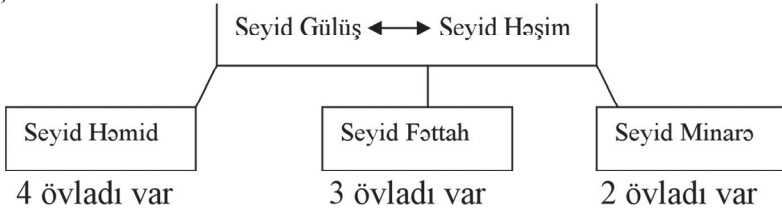
- Bacı, axşamlar, səhərlər oxuduğun dualar qulağımda səslənir. Evdən çıxanda elə bilirəm, sənin xeyir-duanla yola düşürəm. Axşamlar evə gələndə elə bilirəm, məni səsləyirsən, axı, bacı, sənin nəfəsin mənim evimdədir. İndi evimizdən-əşiyimizdən di-

dərgin düşmüşük. Kaş sənin tez-tez təkrar etdiyin “Allahu Əkbər” kəlmələrini hər gün eşidəydim.

Bu gün Çingizlə söhbət etdiyim gündə “Allahu Əkbər”i öz dilindən eşidəydim.

“Allahu Əkbər”inə qurban olum sənin, ay bacım. Mənə, Fəttaha çox qayğı göstərmisiniz, həmişə anamı əvəz etmisiniz. Anam kimi bacımın müqəddəsliyini də qəbul etmişik.

Seyid Həmidlə söhbətdən (Heç nəyi dəyişmədim nə deyibsə, onu yazdım)

Seyid Kubra Seyid Həsən qızı. Hacılı kəndində yaşayıb Mir Hadi ağanın oğlu Seyid Səlimin həyat yoldaşı olub.

Onu da qeyd edim ki, Seyid Həsənlə Mir Hadi eyni kökdən, əmioğludurlar. Seyid Əsli nənənin bir əli Seyid Kubranın üstündə olardı. O qədər sakit insan idi ki, ona fağır Seyid deyərdilər. Üç övladı var.

Sevid Məhəmməd Seyid Həsən oğlu. Cavan vaxtlarında 1930-cu illərdə İrana qaçıb. Hazırda Tehran şəhərində yaşayır, övladı yoxdur.

Sevid Əli Seyid Həsən oğlu. 1930-cu illərdə İrana qaçıb Nəqədi şəhərində yaşayır. Altı övladı var. Oğlu Hacı Yəhya ilə əlaqə yaratmaq mümkündür.

Molla Abi Talib Hacı Qəhrəman oğlu. Dövrünün çox böyük din alimi olub. İraqda, Xorasanda, İsfahanda 24 il təhsil alıb. Xələcdəki dini məktəbi uzun illər o idarə edib.

Eşitdiklərim: İki nəfər kəndin qəbiristanlıq tərəfindən gəlirmiş, kəndin məscidinin yanında da iyirmi nəfərdən çox adamlar oturub dini söhbətlər edirmişlər. Birdən Molla Abi Talib deyir: - İndi o gələn iki nəfərin çarıqların, corabların çıxardacağam, şalvarlarını çirməleyib gələcəklər.

Baş barmağının üstünə nə isə yazır və ucadan oxuyur. Camaat da gələnlərə baxırmış. Gələnlər birdən oturub çarıqlarını və corabların çıxarırlar. Sonra şalvarlarının ayaqlarını çirməleyib gəlirlər. Hamı məəttəl qalır. Sonra o, deyir: İndi geyindirəcəyəm.

Baş barmağının üstünü silir və nə isə yenidən oxuyur. Gələnlər oturur, əvvəlki qaydada geyinib adamların yanına gəlirlər.

Molla Abi Talibin bir qız övladı olub, Qumru xanım. Sumqayıt şəhərində dünyasını dəyişib.

HƏCC ZİYARƏTİ

Hacı Talıb.

Müqəddəs Məkkə şəhəri Səudiyyə Ərəbistanının qərbində yerləşir. Hicaz əyaləti qırmızı dənizdən 70 km aralıdadır. Avtomobil yolları Məkkəni Ər-Riyad, Mədinə və Ciddə şəhərləri ilə əlaqələndirir. Əhalisi yarım milyona yaxındır. Kustar xalça emalatxanaları, Zəmzəm müqəddəs suyu-

nu şüşələrə dolduran müəssisələri var. Şəhər yaşayış məntəqəsi kimi ilk öncə Zəmzəm quyusunun yaxınlığında yaranmışdır. Bazarlarında dini ayin əşyaları, müqəddəs kitablar satılır. İqtisadiyyatın əsasını Həcc ziyarətindən gələn gəlirlər təşkil edir. VII əsrdən bu günə kimi bütün dünya müsəlmanlarının müqəddəs şəhəri, ali ziyarətəgahıdır.

32-ci ayə: Ey insanlar sizə əmr etdiyim budur və hər kəs Allahın mərasiminə (Həcc əməllərinə yaxud

Qurbanlıq heyvanlara hörmət) etsə, bu hörmət, şübhəsiz ki, qəlblərin tərbəsindədir (Allahdan qorxmasında). El arasında yaxşı bir deyim var: “Səxavət ibadətdən üstündür” Mənim fikrimcə, ibadətlə səxavət bir yerdə həyata keçirilərsə, daha yaxşı olar.

İlahi, Azan səsi nə qədər gözəl, həzin, ana laylası kimi şirin və müqəddəs olurmuş. Bütün zəvvarların dilindən “Allahu Əkbər” sədaları göyə yüksələndə elə bil adamın içərisində rahatlıq yaranır. Dünyanı əmin-aman görürsən. Bələdçilər zərvvarları qarşılayıb nömrələr verirlər. Zəvvarların aralı düşməməsi, azmaması üçün bu nömrələr paylayırlar. Hər qrupda 30-32 zəvvar olur. Günorta və axşam namazları Çadır şəhərciklərində qılındıqdan sonra yenidən İkaruslara mindirilib, Məkkə şəhərinə yollanırlar.

İlahi, gördüklərim hamısı mənim gözlərimdə müqəddəsləşir, elə bil özümdə paklıq hiss edirəm. Bir o qədər uzaq yollar çox rahatlıqla başa vurulur. Məkkə şəhərinə çatanda yenə də bizləri nümayəndələr qarşıladılar. Hamımızı zəvvarlar üçün hazırlanmış mehmanxanalara apardılar. Otaqda bütün şəraitlər var. Namaz otağı isə ayrıdır. Hər bir kəs canında o qədər rahatlıq hiss edir ki, heç yoruldu deyən olmadı. Ziyarətin kəraməti adamı elə yüngülləşdirir, elə dözümlü edir ki, arzuna

çatmağa can atırsan. Hamılıqla namaz qıldıqdan sonra Allahın evinə, Kəbəyə gəlib 7 dəfə ətrafında dövrə vurduq. “Allahu Əkbər” sədaları elə bil cismimi səmələrə qaldırır. Özündə deyirsən ki, İlahi, keşkə əlimi bir dəfə də olsa Kəbəyə toxunduraydım. Kəbə ziyarətindən sonra Zənzəm suyundan içib orada da namaz qıldıq. Minə dağını ziyarət etdikdən sonra da namaz qıldıq. Bu ziyarət də başa vuruldu. Səhəri günü yenə Kəbəyə ziyarətə getdik. Öncə xalqımızın firavan dolanmasını, ölkəmizə olan erməni təcavüzünün aradan qaldırılmasını, torpaqlarımızın işğallardan azad olunmasını, kəndimiz Xələcdə olan məscidi gedib ziyarət etməyimi, bütün qohum-əqrabaların sağlam və bir-birlərinə səmimi olmalarını müqəddəs Kəbədə Allahdan dilədim.

Rəbbimiz bütün ziyarətə gedənlərin arzusunu yerinə yetirsin. Bütün sınaqlardan çıxandan sonra şeytana daş atılan yerə getdik. “Allahın lənətinə gəlsin şeytanı”. Sonra Qurbangaha getdik, hər zəvvar bir qurban alıb kəsirdilər. Kəsilən heyvanların ətləri kasıb ərəblərə paylanır. Orada da özünü tam paklaşdırırsan. Əl götürüb Rəbbimizə dua etdik ki, dualarımız qəbul olunsun. Bütün mərhələlər qurtardıqdan sonra Hacı olursan. **Allah ziyarətinizi qəbul etsin.** Hacı Talıbın bu ziyarətini də Allah qəbul etsin. Onun arzu, istəkləri yerinə yetsin.

Torpaqlarımız işğaldan azad olunsun, evimizə, ocağımıza qayıdaq. Amin, İlahi Amin. Hacı Talıb gözəl riyaziyyat müəllimidir. Onun bir neçə elmi yazıları, kitabları var. Ərəb, fars dillərində oxumağı, yazmağı bacarır. Hacı Talıb Məkkədən cənnət ətrini duyduğunu deyir və bütün müsəlmanlara o ətri duymağı arzulayır. Oranın havası insana şəfa verir. Özünü çox sağlam və gümrah hiss edirsən.

Hacı Raxşəndə xanım, Hacı Şərqiyyə xanım, sizlərin ziyarəti qəbul olunsun. İstək, arzu və niyətləriniz yerinə yetsin. **Allah sizlərdən razı olsun!**

İlqar Qulam oğlunun dediklərindən.

İlahi, insan nə qədər müqəddəsləşir. Bütün vücudun paklaşır. Özünü o qədər yüngül hiss edirsən ki, orada keçdiyən sınaqların heç biri çətinlik törətmir. Mən ürəyi istəyən hər bir müsəlmana yollarının açıq olmasını diləyirəm.

Məşədi Sultan, Məşədi Savat xanım. Sizlərin də Allah-Təalanın evində tutduğunuz diləkləriniz, istəkləriniz yerinə yetsin. Allah-Təala bizləri çörəklə imtahana çəkməsin. Amin!

DÜNYASINI DƏYİŞMİŞ ZİYALILAR

Heydərov Budaq Qasım oğlu. Zəngilan, Qubadlı rayonlarında Maarif Şöbəsində məsləhətçi, Xanlıq kənd məktəbinin direktoru, Zəngilan rayon Bartaz kənd məktəbinin direktoru vəzifələrində işləmişdir.

Mütəllimov Mütəllim Mənsub oğlu. Uzun müddət Novlu və Xocahan kənd məktəblərinin direktoru vəzifələrində işləmişdir.

Salmanov Əli Məmiş oğlu. Uzun müddət Çardaxlı və Göyercik kənd məktəblərinin direktoru vəzifələrində işləmişdir.

Hüseynov İsrafil Qoşnalı oğlu. Uzun müddət Bəxtiyarlı kənd məktəbinin direktoru işləmişdir.

Məhərrəmov İsmayıl Həbib oğlu. Uzun müddət Laçın rayonunda, sonra isə Xələc kənd orta məktəbində direktor vəzifəsində işləmişdir.

Hacıyev Qulu Hacı Allahyar oğlu. Çardaxlı kənd məktəbində direktor vəzifəsində işləmişdir.

Əsədov Mikayıl Kəlbə Əsəd oğlu. Muradxanlı məktəbində direktor vəzifəsində işləmişdir.

Əsədov Nuşirəvan Əbdüləli oğlu. Uzun müddət Qubadlı şəhər Qara İlyasov adına orta məktəbin direktoru işləmişdir.

Heydərov Kamran Abbasqulu oğlu. Respublika Klinik xəstəxanasında cərrah işləmişdir.

Cabbarov Telman Cəmil oğlu. Qubadlı şəhər xəstəxanasında rentgenoloq həkim işləmişdir.

Həsənquliyev Əfqan Allahverdi oğlu. Alim aqronom, “Sovet Azərbaycanı” sovxozunun direktoru işləmişdir.

Qurbanova Qələm Baxış qızı. Sumqayıt şəhər məktəbində ibtidai sinif müəllimi işləmişdir.

Abbasov Adil Sucayət oğlu. Maliyyə Nazirliyində iqtisadçı, mühasib işləyib.

Əliyev Müşfiq Novruz oğlu. Xızı rayon Yaşıllaşdırma İdarəsinin rəhbəri işləmişdir.

Ağayev Allahverdi Bəşir oğlu. Kolxozda hesabdar işləmişdir.

Hüseynova Qələm Rəhim qızı. Xələc məktəbində sinif müəllimi işləmişdir.

Əsədova Həmayıl Əbdüləli qızı. Xələc məktəbində sinif müəllimi işləmişdir.

Hacıyeva Şəhla Misir qızı. Xələc məktəbinin direktoru işləmişdir.

Quliyev Muradxan İsa oğlu. Qubadlı rayon Təhsil Şöbəsinə metodist işləmişdir.

Əsgərov Şahin Baba oğlu. Polis polkovniki, Sumqayıt şəhərində banditizm-terrorizmin rəisi.

Muxtarov Səxavət Fərman oğlu. Yol polis işçisi olmuşdur.

Mütəllibov Məqsud Mənsub oğlu. Qaldırıcı kran mühəndisi işləmişdir.

Heydərov Salam Abbasqulu oğlu. Beyləqan Yaşıllaşma İdarəsinin müdiri işləmişdir.

Heydərov Misir Abbasqulu oğlu. Baş Baytar həkimi işləmişdir.

Məhərrəmov Vidadi İsmayıl oğlu. Mühəndis işləmişdir.

Əsədov Sabir Mikayıl oğlu. Aşqarlar zavodunda şöbə müdiri işləmişdir.

Əsədov Zakir Mikayıl oğlu. Layihə İnstitutunun direktoru işləmişdir.

Salmanov Nəriman Həzrətqulu oğlu. Bankda xəzinədar işləmişdir.

Salmanova Səyalı Bəhlul qızı. Xələc kənd kitabxanasının müdiri işləmişdir.

Hacıyev Fəxrəddin Fikrət oğlu. Palıd Ticarət Mərkəzinin rəhbəri.

Hacıyev Güloğlan Xudabaxış oğlu. Nəqqaş, zərgər işləmişdir.

Doğma kəndimizə həsr etdiyim kitabda dünyasını dəyişmiş ziyalılar içərisində Abbasov Adil Sücayət oğlu, Əliyev Müşfiq Novruz oğlu, Məhərrəmov Vidadi İsmayıl oğlunun adlarını yazanda istədim ki, bir qədər onların qısa ömür yollarını işıqlandırım. Amma göynəyə-göynəyə qaldım. İki, üç cümlə yazmışdım, artıq yaza bilmirəm, kövrəlmişəm, qələmimi stolun üstünə atdım. Əsas səbəb bu üç gəncin vaxtsız bu dünyanı tərk etmələri idi. Əcəlin köhlən atı onları elə bil yuxudaca öz ağuşuna çəkmişdi.

1941-1945-ci illər müharibəsinin iştirakçıları.

Quliyev Məhəmməd Rəsul oğlu.

Salmanov Salman Həzrətqulu oğlu. Qayıtmayıb.

Salmanov Cəlil Nəcəf oğlu. Qayıtmayıb.

Əliyev Surxay Əli oğlu. Qayıtmayıb.

Seyid Yəhya Miryaqub oğlu. Qayıtmayıb.

Mütəllimov Mütəllim Mənsub oğlu.

Talıbov Qasım Heydər oğlu. Qayıtmayıb.

Qurbanov Cəlal Qurbanalı oğlu.

Talıbov Qədir Qasım oğlu. Qayıtmayıb.

Talıbov Qulu Heydər oğlu.

Əsədov Salman Səyyad oğlu. Qayıtmayıb.

Mütəllibov Dağbəyi Mənsub oğlu. Qayıtmayıb.

Muradov Əsdan Murad oğlu. Qayıtmayıb.

Muradov Rustəm Murad oğlu. Qayıtmayıb.

Muradov İbiş Murad oğlu. Qayıtmayıb.

Seyid Yahya Miryaqub oğlu. Qayıtmayıb.

Heydərov Fərəc Qasım oğlu. Qayıtmayıb.

Talıbov Abbasqulu Heydər oğlu.

Şirinov Şirin Zülfüqar oğlu. “Qırmızı ulduz”
ordeni və medallar.

Qurbanov Cəmil Kəlbafərhad oğlu.

Qurbanov Cəbi İsmayıl oğlu.

Qurbanov Mehdiqan Qoşnalı oğlu. Qayıtmayıb.

Mütəllimov Bəhlul Mütəllim oğlu.

Salmanov Məmiş Kərimqulu oğlu. Qayıtmayıb.

Əliyev Qəmbər Əli oğlu.

Əsədov Həsən Əbiş oğlu.

Mərdanov Səfər Kazım oğlu. (Ağbulaqdan gedib).
Quliyev Allahverdi Həsənqulu oğlu. Qayıtmayıb.
Salmanov Nəriman Həzrətqulu oğlu.
Seyid Həmid Seyidkazım oğlu.
Əsədov Mikayıl Kəlbə Əsəd oğlu.
Əsgərov Həmzə Əsgər oğlu. Qayıtmayıb.
Əsgərov Mikayıl Əsgər oğlu. Qayıtmayıb.

Nənələr, Babalar.

Dilimizdə el arasında müdrik şəxsiyyətlərdən söhbət düşəndə belələrini yaşlılar arasında axtarmağa bir növ adət etmişik.

“Müdrik ağsaqqallar”. Bu sözlərin altında dərin hikmət, uca qüdrət, şəxsi ləyaqət, ağıl, düşüncə, mərifət, namus, qeyrət, qohumcanlılıq, istiqanlılıq, pak vicdanlılıq, mərd nişanlılıq kimi xüsusiyyətlər tərənnüm edilir. Kəndimizdə olan, özüm gördüyüm babalar, nənələr heç vaxt yaddaşımdan silinməz. Gördüklərimin hamısı bir-birinə can yandırır. Bizlərə öyüd, nəsihət verirdilər.

Müseyb Baba. Çox mehriban kişi idi. Yay vaxtı qonşu uşaqlarını yanına yığıb, yaxşı nağıllar edərdi. Bir gün yenə armudun dibində oturubmuş. Birdən Müseyib baba görür ki, maşın gəlir, içində isə sürücü yoxdur.

- Qaçın, maşın gəlir, sürücü yoxdur.

Demə, üçüncü sinifdə oxuyan Əlövsət maşını qapılarından qaçırıbmış.

Mənsümə nənə. Bir tikəsini bölən adam idi.

Bəşir baba. Həmişə uşaqlara məsləhət verərdi ki, oxuyun. Dərslərini necə oxuyursan? Hesabdan neçə alırsan?

Qulu baba. Dini məktəb oxumuşdu. Bir gün arıxanada bal kəsirmiş, Seyid Abbas da Çardaxlıdan gəlirmiş. Görür ki, arıxanadan tüstü çıxır. Bilir, mütləq bal var. Gəlir arıxananın qarşısına, görür ləyən bal ilə doludur. Kişinin başı qarışanda ləyəni götürür ki, evlərinə getsin. Bir az aralaşmamış Qulu kişi çağırır: Süsən, ləyəni sən apardın? Süsən deyir ki: “A kişi, nə danışırsan, biz aparmamışıq”.

Kişi işi başa düşür. Qarağacın yanına çıxanda görür ki, Seyid Abbas sürətlə gedir.

- Ay Abbas, ay Abbas, sən ol Həzrət Abbas, orda dur. Seyid Abbas durur.

- Ləyəni ver mənə. Ləyəni alır.

Seyid Abbas deyir ki: - Qulu əmi, bir az ver aparım uşaqlara.

- Sən öləsən, gözünə zəynamaz da qoymaram.

Şahnaz nənə. Çox şirin adam idi. Yanından keçəndə adamı ətir iyi vurardı. Əlövsət bir gün çaqqal vurubmuş. Çağırır: -Şahnaz nənə, gəl bax, gör bu, nədir? Arvadın gözləri zəif görürdü. Əyilir baxır: - Qorxdum! Uy Toba çaqqaldı.

*Solda: Mənsüm baba,
Ortada: Xudabaxış baba, sağda: İslam baba*

Həvva xanım

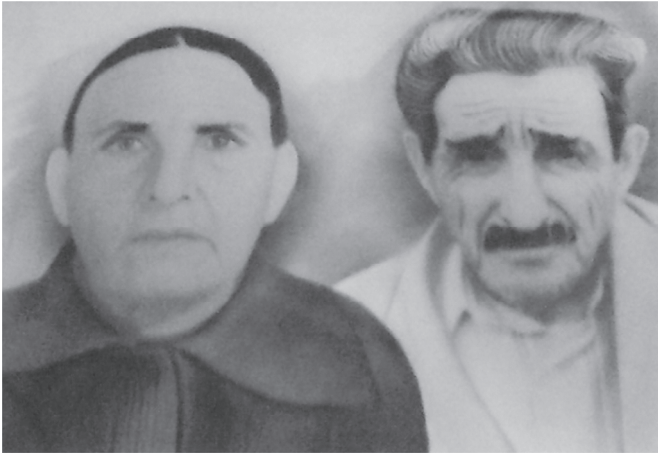
Əsmər nənə nəvəsi ilə

Müseyib baba

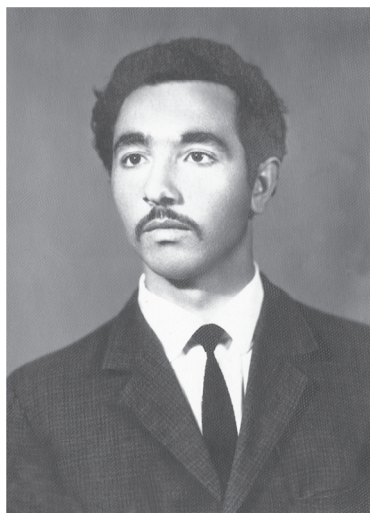
Əsginaz mama

İmran baba və Gözəl mama

Abbasqulu baba

Misir həkim

Mənsub baba. Ədaləti ucadan çağırır. O, özünü eşitməzliyə vurur. Ə, Nazim sənsən, mənim səsimi eşidirsən? Mənim səsım zəif çıxır, yoxsa o eşitmir?

Əhməd baba. Milis işçisi olub. Onun çoxlu məzəli əhvalatları olub. Çox gözəl insan idi. Kəndin qəbiristanlığına təmənnəsiz baxardı. Oradan biçilən ot satılıb camaatın xeyir, şərinə istifadə edilərdi.

Səltənət nənə. Uzunömürlü nənə idi. Həmişə cibində çərəz olardı. 120 yaşında rəhmətə getdi.

Abbasqulu baba. Kənddə olan bağların, evlərin tikilməsində onun xeyir-duası olub. 2 hektar alma

bağı var idi. Onun Seyid Abbasla, Qəhrəmanla söhbətləri tuturdu.

Ay Qəhrəman, danışdığıın ürəyimə yağ kimi yayıldı. Amma içində aqlım kəsən bir söz olmadı.

Cəbi baba. Rayonumuzun kəndlərində zədə alanlar, sınığı, çıxığı olanlar onun yanına gələrdilər. Böyük Vətən müharibəsində torpağın altında qalıb dili tutulmuşdu. 1995-ci ildə hamamda yıxılır və qolu sınır. Möhkəm çığırır və həmin gündən də dili açılır.

Həvva nənə. Çox insanlara övlad vermişdi. Türkəçərə ilə müalicə edirdi.

Cahan nənə. Allah çox insanlara övladı onun əli ilə vermişdi. Türkəçərə ilə müalicə edirdi.

Firəngiz nənə. Çox mehriban adam idi.

Sərfinaz mama. Kimin başı ağrısaydı, onun yanını kəsdirərdi. Yığıdığı bitkilərdən içizdirib, onu sağaldardı.

Əli baba. İsrafil müəllim ilə yaxşı söhbəti tuturdu. Hərdən deyərdi: - Görün İsa gəlmir?

Bir gün İsa dayı dükanı Əli babaya tapşırır ki, kim gəlsə, nə alsə verərsən. İbrahim ilə Əmrah gedir Əli babadan siqaret istəyirlər. Vermir ki, on qutu qalıb,

onu da Xallavalılara saxlamışam. Gəlin alqumaş alın, başqa şey alın.

Tavat nənə. Onunla görüşəndə deyərdi başşum necəsən? Rəhmətlik Nuşirəvan müəllimə deyib ki, Nuşu içəndə sən Allah ağdan iç, qırmızıdan içmə, o, sənə ziyan edər. (Nuşirəvan müəllim həmişə konyak içərmiş). Ay Nuşu!.. deyəsən, bu İsmayıl müəllim səndən çox bilir axı.

Əli əmi. Balacaboy olsa da, çox bilirdi. O vaxt Darülfünü qutarmışdı. Kəndimizdə kənd sovetinin katibi işləyib.

Bir gün Əli əmi gəlib Gülsüm nənəyə deyir ki, - mənə nə verərsən, sənə bir şad xəbər verim. Ərin gəlir ay Gülsüm (əri müharibədə itkin düşüb). Arvad sevincindən qaçır oğlunun yanına ki, ay Qəhrəman bala, dədən gəlir.

Behçət nənə. Çox qohumcanlı, təəssübkeş, səmimi insan idi. Onun yanında başqası haqqında qeybət etmək olmazdı.

Nənəş qoca. Çox sakit danışığı, üzündə həmişə təbəssümü olardı. Hamını can deyib, dindirərdi.

Gözəl mama. Atam, anam ona bacı deyə mü-raciət edərdi. Bizim hamımızı çox istəyərdi.

Süsən mama. Atam, anam bacı deyə müraciət edərdi. Anam deyirdi ki, Süsən bacı kimi kəndimizdə pərdəli adam olmaz.

Leylan nənə. Çoxlu keçi saxlayarmış. Müharibə vaxtı imkanı olmayanlara süd, qatıq, ayran, yağ paylayarmış.

Xudabaxış baba. Çox kitab oxuyardı. Onun arpa küləşindən düzəltdiyi şəkil ramkaları rayonumuzun evlərinin çoxunu bəzəyərdi. Mirsədi ağa ilə türmədə bir yerdə yatıblar. Həmişə camaatın gur yerində Mirsədi ağadan söhbətlər edərdi.

Novruz bayramı günü cavan oğlanlar gedib, Xudabaxışın evinə torba (papaq) atırlar. Kişi kitab oxuyurmuş. Bir az gözləyin azca qalıb, bir az qalıb dururam. Bir neçə dəqiqə keçir, kişi durur. Bu vaxt uşaqlar qapını möhkəm tuturlar, nə qədər çəkirsə aç bilmir, uşaqlar qəfildən qapını buraxırlar, kişi arxası üstə yığılır; - vay belim, vay belim. Uşaqlar qaçırlar. Qorxmayın, qorxmayın gəlin, Fikrət Ordubaddan ərik, üzüm qurusu, mövüz gətirib. Gəlin, gəlin aparın. Uşaqlar getmirlər. Yaxşı, gedin sizin ananızı, heç gəlməyin.

Ayna nənə. Çox zəhmətkeş, əliaçıq, çörəyi olmayana çörək verən idi.

Əsmər nənə. Hamı kənddə ona qoca deyər müraciət edərdi.

Zülfüqar baba. Olduqca dindar idi. Onun yanında Allaha and içəndə acığı tutardı. Ananın canına and iç, atanın canına and iç deyərdi. Kənddə heyvanlar itəndə ona “qurdağzı” bağlatdırardılar.

Oruc baba. Həmişə çoxlu qoyun saxlayardı. Güclü yaddaşı ilə sürüdə olan qoyunların hamısını tanıyardı. Çox qohumcanlı insan idi.

Zinyət mama, Qumru mama, Sadat qoca, Münəvvər nənə, Zərnigar nənə, Surə nənə, Əsəd dayı, Gülsüm qoca, Səlim dayı, Xasay dayı, Reyhan nənə, Şərəf mama, Qənbər baba, Baba dayı, Şərqiyyə bacı, Zümrüd mama, Kəklik mama, Əsgər əmi, Bəbəş dayı, Fərman dayı, Səməd dayı, İzzət dayı, Rəna nənə, İltifat dayı, Tamam mama, Kərim dayı, Qərib dayı, Şirin dayı... Yadımdan çıxan dünyasını dəyişmiş kəndçilərimi, əzizlərimin hər birinə Allahdan rəhmət diləyirəm.

AMAN AYRILIQ

Ana! Dünyada sənin müqəddəsliyini təyin edə biləcək heç bir ölçü yoxdur. Sənin əzəmətini təsvir edəcək hələ heç bir kitab yazılmamışdır.

Bütün analara ithaf edirəm.

(M.S.Ordubadi)

Hər bir insanın anası ilə bağlı xatirələri çoxdur. Həmin xatirələr ən kövrək, ən ülvi duyğular üzərində pərvazlanır. Hər birimiz anamızın dizi üstünə başımızı qoyub, yuxuya getmişik. Ayaqları ağrısı da, tərpməyib ki, balam şirin yuxu yatsın. Həzrəti Peyğəmbərin “Cənnət anaların ayaqları altındadır” kəlamı deyilibsə, bəs onda biz niyə anamızın ayaqlarına düşməyək? Onların ayaqlarından, əllərindən, gözlərindən öpməyək? Ananın müqəddəsliyi, əzizliyi bizlərin qəlbini silkələməlidir. İçimizdə onlar üçün geniş yer salxlamaqla bərabər o borcu necə yerinə yetirməyimizi, ona necə əməl etməyimizi düşünməliyik. Arzu, istək onu deyir ki, kaş anamız

yanımızda olaydı. Möhkəm yorulub oturanda da anamızı çağırırıq. Mən də anamı, atamı çox sevmişəm, zərrə qədər məndən incidiklərini hiss etməmişəm.

Nə şirinmiş adın sənin,
Ağrı-acın, odun sənin.
Xatirəni daddım sənin,
Həsrətin də baldı, Ana!

Anamın bizə bir dəfə də olsun acı söz dediyini xatırlamıram.

Bir xatirə: Yaxşı yadımdadır 3-cü sinifdə oxuyurdum, evimizdə çörək yox idi. Anama dedim:

- Mənə yemək verin.

- Bir az gözləyin, sacı üstünə qoyuram, bişsin verərəm. Balam ağıllıdır, anasını gözləyəcək.

Mən isə anamın sözlərinə məhəl qoymadan damımızın üstünə çıxdım.

- Ay camaat, anam mənə yemək vermir!..

Anam gəlib məni tutdu, maşa ilə döydü. Sonra sacı üstə qoyub, bir lavaş çörək bişirdi, məni yedirdi, oturub yanımda ağlamağa başladı və dedi:

- Əllərim qurusun, çoxmu ağrıdır?

Unudulmayan günlər

Müharibənin ağırlığı, acıları ən çox cəbhə rayonlarından başlayır. Ən çox çətinliklər əhalinin üzərinə düşür. Çünki düşmənlə üz-üzə, yaxın

məsafədə yaşamaq daima təhlükədə olmaq deməkdir. Bu insanlar daima fədakarlığa hazırdılar. Hələ müharibənin ilk günlərində könüllülərdən ibarət özünümüdafiə dəstələri yaradılırdı. Cəbhə zonasındakı kəndlərin qeyrətli oğulları iş yerlərini buraxaraq, əllərinə silah götürüb vətənin müdafiəsinə qalxdılar.

Sadıqov Qabilin dediklərindən:

Erməni quldurları üzərimizə rus hərbi birləşmələrindən əldə etdikləri müasir silahlarla hücum keçərkən bizimkilər onların qarşısına yalın əllə, əldəqayırma toplarla çıxırdılar. Silah çatışmazlığı var idi. Bilmirdik nə edək, kimdən kömək istəyək.

Sumqayıtda olan əslən qubadlılılar Nəbi Nəbiyev, Malik İsaqov, Famil Süleymanov, Vidadi Bağırov, Nizami Salmanov və başqa həmyerlilərimizin vətənpərvərliklərindən, xeyirxahlıqlarından söz açan əsgərlərimiz onlara dərin minnətdarlıqlarını bildirirdilər:

- Onlar bizlərə maddi-mənəvi dayaq oldular. Qubadlıni ətraf rayonlardan təcrid etməyə çalışan ermənilər bu torpaqları daima atəş altında saxlayırdılar. Ancaq onu qeyd edim ki, Qubadlıda mühafizəçilərin sayı günbəgün artırdı. Axı biz bu torpağın oğullarıyıq. Öz övladlıq borcumuzu qaytarmağa gəlmişik. Bu gün etdiyimiz səhvi sabah gələcək nəsillər bizlərə bağışlamayacaqlar. Torpaq müqəddəsdır. Onu qorumaq hər birimizin borcudur.

Ana südü qədər bizlərə lazım olan bu vətən torpağı daima bizləri öz qoynunda yaşadacaqdır. Xalqımızın qeyrətli qızları, igid oğlanlarla birlikdə səngərlərdə, müharibə bölgələrində çiyin-çiyinə olmuş, vətən torpaqlarının qorunmasında öz üzərinə düşənləri canla, başla yerinə yetirmiş və qanları, canları bahasına səngərlərdən çəkilməmişlər. Belə qızlardan **Əsədova İradə Soltan qızını** misal gətirmək olar.

1990-cı ilin payızı. Ermənilər hər gün kəndimizi toplarla vururlar. Kəndin quzeyində Aydının evi yerləşirdi. Oğlu evə gedən vaxt ermənilər toplardan atəş açmağa başladılar. Uşağın yan-yörəsinə iyirmiyə qədər mərmə düşdü. Uşaq qaçır, camaat isə o taydan çıxırır, qaçma-qaçma. Heç bir qəlpə də uşağa dəymədi. Çox böyük bir möcüzə oldu.

Bir neçə evin divarını dəlib mərmə evin içərisinə düşmüşdü. Daima atəş altında olan camaat elə olub ki, gün ərzində kəndin içərisində olan kahalardan çıxmayıblar. Rayonumuzun camaatı kimi Xələclilər də bütün malını-mülkünü, evini-eşiyini qoyub çıxıblar. Bütün uşaqlar, qocalar, qadınlar iki maşınla Rəşid dayı və oğlu Pənahın maşını ilə çıxarıldılar. Erməni faşistlərinin xalqımıza qarşı apardığı ədalətsiz müharibə Xələcdən olan anaları da gözü yaşlı qoydu. **Əsgərov Bərxudar Əmrah oğlu** şəhid oldu, **Əsədov Nadir İmran** oğlundan bu günə qədər heç bir xəbər yoxdur, **Salmanov Nəbi İsa oğlu** və **Mütəllimov Nüslət Bəbəş oğlu** ağır yaralandılar.

II qrup müharibə əlilləridir. Aşağıda adları qeyd olunan *Sadiqov Qabil Bulud oğlu, Şirinov Sədrəddin Əbdürrəhman oğlu, İbrahimov Mansur İbrahim oğlu, Əliyev Şaiq Novruz oğlu, Quliyev Sərvan İsa oğlu, Salmanov Şahin Əli oğlu, Quliyev Camal Əmrah oğlu, Mütəllimov Mürsəl Bəbəş oğlu, Məhərrəmov Şükür İsmayıl oğlu* cəbhənin ən qaynar nöqtələrində igidliklə döyüşmüşlər.

Rayonu qoruyan qüvvələr get-gedə azalır, silah-sursat tükənirdi. Ermənilər bütün istiqamətlərdən hücumu genişləndirirdilər. Onların qarşısını almaq üçün 2 vertalyot Yazıdüzü istiqamətində qaldırılır. Vertolyotlardan biri vurulur. İkinci vertolyot müəyyən hissələrə atəşlər açıb geri qayıdır. Adamlar təşviş içində idilər. Bu vəziyyəti görənlər seçim arasında qalmışdılar. Ya qalib ölməli, ya da kəndi qoyub çıxmalı. Arvad-uşaqlara görə buradan uzaqlaşmaq lazım idi. Hər tərəfdən atılan güllələr və top mərmilərinin atəşi altında kəndin arvad-uşağı, qocası 2 maşına mindirildi və çıxmağa başladılar. Kişilər və cavan oğlanlar hələ də kənddə gözləyirdilər. Artıq Mahmudlu kəndində Yazıdüzündən erməni tankları hərəkət edirdi. Bir saat ərzində kənddə olan tayalara, evlərə od vuruldu. Artıq kənddən çıxmaq vaxtı idi. Ermənilər əhalini çəş-baş salmaq üçün digər kəndlərə də top mərmiləri atırdılar. Dəstə-dəstə çıxan kənd camaatı Atılmış dağı istiqamətində Korcalanlı ərazisini keçərək hava qaralanda Dəmirçilər

kəndinə çatırlar. Kənddə adamlar görünmür, kəndin bütün heyvanları (inək, camış, qoyun, keçi) kəndin aralığında yatışıb, itlər ulaşırdı. Qaranlıqda Mirlər kəndini keçib, Məmər kəndinə çatmışdıq. Xanlıq kəndində atışma səsləri kəsilmirdi. Yol boyu bir neçə tank qalmışdı. Səhər saat 05:00 radələrində Zəngilan ərazisinə keçdik. Artıq güllə yağışı səngimişdi, arabir top atəşlərinin səsi gəlirdi, yol boyu çoxlu maşınlar dayanmışdı. Hər kəs vəziyyətin necə olduğunu soruşurdu. Gəlib Akara körpüsündə minlərlə maşının içərisində Rəşid dayının və Pənahın maşınını tapdıq. Körpə uşaqlar su və çörək istəyirdi. Oradan Məmmədbəyli kəndinə gedib, Güloğlangilin həyətinə girdim, burada da Mollu, Mərdanlı, Başarat kəndlərindən çoxlu adamlar var idi. Asif adlı cavan oğlanın kürəyindən güllə dəymişdi. Kürək sümüyünü zədələsə də, ancaq vəziyyəti yaxşı idi. Bir neçə büküm yuxa çörək alıb, gətirdim maşındakı uşaqlara payladım. Cavanlardan biri mənə yaxınlaşdı və dedi: Mən, kənddən axşam çıxanda Hacılı istiqamətində gəldim. Gördüm ki, sizin heyvanlar qapıda yatıb, toyuq-cücə, ördəklər aynabəndin qırağında toplaşmışdılar. Çənin içindəki buğdanı aşırıtdım ki, toyuq-cücə yesin. Bağın da qapısını açıb, camış və inəkləri ora saldım.

- Ay namərd, niyə elə etdin? Təzə calaqlar vurmuşdum, onları heyvanlar sındıracaq.

- Qapınız da bağlı idi.

-Özüm bağlamışdım, açarlar məndədir, yəqin ki, tez qayıdaraq ev-əşiyimizə.

Sumqayıtdayıq. Bir neçə gündən sonra qohum-əqrabadan xəbər tutanda, dedilər ki, Əbdürrəhman dayı ağır xəstədir, nəfəsi dərinləşib, ağır-ağır gedib-gəlir. Gündə bir dəfə yanına dəydim.

- Əbiş dayı, mənəm, nə deyirsən?

- Fəxrəddin, sənsən?

Əvvəl elə bildi oğlu

Fəxrəddindir, amma sonra məni tanıdı və sözüne davam etdi:

- Yaxın gəl, söz deyirəm... Diqqətlə qulaq as... Dünya belə qalmayacaq... Yenə əmin-amanlıq olacaq... Qayıdarsınız kəndə... Bir yerdə olun... Bir-birinizə dayaq olun... Qazanınızı bir yerdə qaynadın ki, qabağınıza bir süfrə açılsın... Bir-birinizə mehriban olun... Səsi xırıldadı... Bala, - öskürdü və sonra sözüne davam etdi, - inşallah, doğma torpağımıza qayıdarsınız, dağıdılmış, talan olunmuş yurd yerlərimizdə yeni yurd yerləri salıb yaşayarsınız.

Bərxudar Əmrah oğlu Əsgərov. Əslən Xələcdəndir, 1964-cü il yanvarın 29-da Gorus rayon Ağbulaq kəndində anadan olub. İbtidai və əsas təhsilini Xələc kənd əsas məktəbində alıb.

1981-ci ildə Şurnuxu kənd orta məktəbini bitirib.

Həmin il Şuşa kənd Təsərrüfatı Texnikumuna daxil olur. 1982-1984-cü illərdə ordu sıralarında xidmət etmişdir.

1987-ci ildə texnikumu bitirib, təyinatla Qubadlı rayonuna göndərilib. Çardaxlı kəndindəki “Sovet Azərbaycanı” sovxozunda ixtisası üzrə əmək fəaliyyətinə başlayıb. Məlum hadisələrlə bağlı olaraq bütün ermənistan türkləri kimi onlar da ailəlikcə doğma torpaqlarından vəhşicəsinə deportasiya edilmişlər. Bir Zəngəzurlu kimi Bərxudargilin ailəsi Qubadlı rayonunun Bəxtiyarlı kəndində məskunlaşmışlar.

1988-ci ilin payızında o, ailə həyatı qurmuşdur. Lakin bu vüsal gününün bir ayı tamam olmamış, toy musiqisinin sədası qulaqlardan getməmiş didərgin ailənin qarısını son dərəcədə dəhşətli bir xəbər döydü. Noyabrın 24-də ermənilər Bərxudarı

Çayzəmidə qətlə yetirdilər. Bu qətl 24 yaşlı gəncin taleyinə nöqtə qoydu. Toyunun 24-cü günündə bir gənc gəlin öz saçlarını yoldu, səsi dağlara yayıldı:

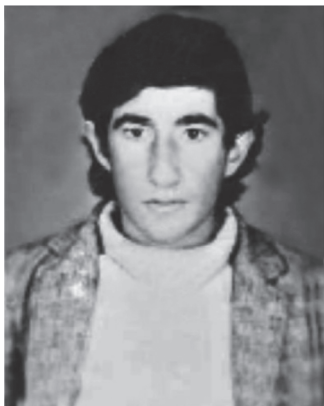
- Getmə-getmə, bəs mənə kimə tapşırırsan?

Rayonumuzun ilk şəhidi Bərxudar həmin gün Bəxtiyarlı kəndində torpağa tapşırıldı. Ailə üzvlərinin bacı-qardaşların, ananın-atanın gözünün yaşlı qurumamış ikinci müsibət baş verdi. Şəhid atası Əmrah kişi faciəvi surətdə həlak oldu. Ailənin bütün ağırlığı Qənzə xalamın üzərinə düşdü. İki dəfə qaçqın düşən ailə üzvləri doğma Ağbulaq kəndi, Qubadlı torpağı həsrəti və ailənin iki sevimli üzvünün kədəri ilə gün keçirirdilər. Balalarına həm analıq, həm də atalıq edən Qənzə xalam övladlarını dözümlü olmağa çağırır.

Aşiqəm köhnə dağı,
Gəzirəm köhnə dağı.
Fələkdən bir dağ çəkdim,
Unutdum köhnə dağı.

* * *

Göydə uçan quş mənəm,
Atlanmışam, düşməyəm.
Hər quşun bir yurdu var,
Vətənsizəm, dözmərəm.

Nadir İmran oğlu Əsədov

1972-ci ildə Xallava kəndində anadan olmuşdur.

Əsədovlar ailəsi 1979-cu ildə rayonun Xələc kəndinə köçürlər.

Nadir ilk təhsilini Xələc əsas məktəbində almışdır. Fəxriyyə müəllimin dediklərindən: Nadir həm səmimi, həm də çox qoçaq oğlan idi. Ona verilən idman tapşırıqlarını hamıdan qabaq yerinə yetirərdi, dərslərini də yaxşı oxuyardı.

Nadir təhsilini Xanlıq Texniki Peşə Məktəbində davam etdirmişdi. Həmin məktəbi bitirdikdən sonra mexanizator peşəsinə yiyələnmiş, kəndimizdə olan kolxozda bir qədər işləmişdir.

Qubadlı rayon Hərbi Komissarlığının göndərişi əsasında Füzuli şəhərində sürücülük kursunu bitirmişdir.

1990-1992-ci illərdə ordu sıralarında iştirak etmişdir. Hərbi xidməti başa vurub, könüllü olaraq Milli ordumuzun sıralarına qəbul olunur. Rayonumuzun sərhəd kəndlərimizin mühafizəsində, xüsusilə Fərcan, Göyyal, Çərəli, Saldaş, Başarat kəndlərinin mühafizəsində fəallıq göstərüb.

1992-ci ilin oktyabr ayında Laçın rayonunun işğal edilmiş Suarası, Mazutlu, Səfiyan kəndlərinin azadlığı uğrunda gedən döyüşlərdə fədakarlıqla döyüşmüş, həmin bölgədə gedən qanlı döyüşlərin birində itkin düşmüşdür. Subay idi. Bu gün də onun bacıları gözləyir ki, Nadir gələcək. Elə bilirəm ki, Nadir sağ-salamatdır, hansısa bir erməninin əlindədir.

Bir quş uçur havadan,
Qanadı zil qaradan.
Səni bizə yetirsin,
Yeri, göyü yaradan.

BAMƏZƏ DEYİMLƏR

Qubadlının kəndlərində toy-düyünlərə ilk xeyir duasını verən insanlardan Həsən kişinin, İmran kişinin, Sultan kişinin, Səlim kişinin adlarını çəkməsəm olmaz.

El arasında adlarını çəkdiyim insanların gözəl lətifələri olub. Rəhmətlik Yusif müəllim (Çardaxlı) Taroğlu məktəbindən çıxıb atın üstündə evə gəlirmiş. Pəyhan adlanan yerdən keçəndə qulağına qara zurna, nağara səsi gəlir. Atı saxlayır, ora-bura baxır heç nə görmür.

- Bu, nə səmdir, cindir, şeytandır məni qaralayır. Atı bir az da irəli sürür görür ki, Həsən kişi kürəyini daşa söykəyib, İmran kişi dəm tutur, Sultan kişi də nağara vurur.

- Ay Həsən, Allah sənin evini yıxsın. Mənim ürək-göbərəyimi qopardın.

- Ay Yusif müəllim, biz hansı kəndə toya gediriksə, kəndin kənarında üç, dörd hava çalıb, sonra gedib işimizə başlayırıq.

* * *

Bir gün Həsən kişi, İmran kişi, Sultan kişi Əyin kəndində toy edirmişlər. O vaxtlar oynayanlar zurnaçıların masasının üstünə 1 manat pul atardılar. Əyin kəndindən bir qadın zarafatla:

- Nə var, ay Həsən, yalandan zurnada üç hava çalıb, camaatın pullarını götürüb gedirsən.

- Daş tökülsün Həsənin, zurnaçının başına. Hanı? Stolun üstündə 6 manatdan artıq yoxdu.

* * *

İmran kişinin də ailəsi böyük idi. Toya gedəndə Həsən kişi öz evlərindən Sultanı və Fərəməzi aparırdı ki, nağara vuranda yorularkən bir-birlərini əvəzləsinlər. Toy qurtarır, evə gələrkən kəndin kənarında oturub pulu bölürmüşlər. Üç pay Həsən kişigilə, bir pay İmran kişigilə.

* * *

Bir gün kolxozun sədrinin kefi yaxşı imiş. Həsən kişini çağırır ki, zurnanı da götür gəl bura. Həsən kişi zurnanı götürüb gedir. Kolxoz sədri deyir:

- O qoyun sürüsünü görürsən? Əgər qoyun havası ilə sürünü geri qaytarsan, sənə iki pud buğda verəcəyəm, qaytara bilməsən, zurnanı burada qoyub gedərsən.

Deyirlər: Həsən elə bir hava çaldı ki, qoyun gərənlədi. Bir neçə dəqiqədən sonra Həsən kişinin yaxınlığına qayıdıb yatışdı. Kolxoz sədri deyir:

- Buğda sənə halaldı.

* * *

Məhəmməd dayı. Onun çoxlu məzəli əhvalatları olub. Bir gün Bulud dayını qonaq çağırırlar. Çoxlu içir və öz evlərinə gedəndə Zümrüd mamanın çəkələklərini geyinib gedir. Tezdən dururlar ki, Buludun ayaqqabıları qapının ağzındadır, Zümrüdünkü yoxdu. Uşaqlar ayaqqabını aparırlar ki, o birini alıb gətirsinlər.

- Nənəmin çəkələkləri haradadır, verin aparım.

- Axşam, deyəsən, it cumdu üstümə, çəkələklə vurdum, it yığıldı. Xiləs, bilmədim çəkələyin bir tayı haraya düşdü.

* * *

Bulud, Əmrah və İbrahimi çağırır ki, gəlin bizə.

- Neyləyirsən bizi?

- Xiləs, istəyirəm Qəbili ayaq-baş eləyək.

Məsləhətiniz nədir, başa düşdünüz?

Əmrah: - Əyə, sən nə deyirsən bilmədim?

Bulud: - Niyə başa düşmədin, evləndirmək istəyirəm.

* * *

Şakirin toyu üçün Nəriman əmi Xallavaya gedir ki, bir cöngə alsın. Mallar kəndə gec gəldiyindən qaranlığa qalır. Seyfali kişi onu dəvət edir: - Qal, sabah gedərsən. Nəriman əmi razı olmur ki, sabah tezdən işə gedəcəm.

Quyu bulağı keçib, meşənin içərisinə daxil olanda qulağına səs gəlir: Qarmonda çalır Aftandil İsafilev. Atı saxlayır:

- Əstəğfurullah, bu, nədir? Bismillah, bismillah.

Səs kəsilir. Bir anda Hacıbaba Hüseynov "Rahab" oxuyur.

- Bu nə işdi düşdüm? Yenə dayandım, musiqi qurtardı.

Danışır Bakı, əziz dinləyicilər Sov İKP MK Baş katibi Brejniyevlə Kuba Kommunist partiyasının rəhbəri Fider Kastro 11:30-da Soçi şəhərində danışıqlara başlayacaqlar.

Atı irəli sürdüm, gördüm ki, Xallavalı İdris piyandı. Radionu başının altına qoyub şirinşirin yatır.

- Ə, evin yıxılsın, burada niyə yatmısan? Qurd, quş səni yeyəcək.

- Nəriman dayı, sənsən? Qorxma, bir az yatım durub gedəcəyəm.

* * *

İsrafil müəllim Ramizi soruşur:

- Ay Rəhim, onu niyə döymüsən? Olmaz axı.

Rəhim dayı yerdən daşı götürüb, dişinə vuraraq deyir:

- İsrafil müəllim, İrəmiz elə bilginən belə məni lax yumurta kimi dişinə vurub.

* * *

Allahverdi dayı soruşur:

- Hürcan bacı, sizdəkilər kimdi?

- Allahverdi qağa iki kişidi, bir də Atakişi (Atakişi Xələclidir. Ağbulaqda yaşayırdı).

* * *

Allahverdi dayı soruşur:

- Ay Hürcan bacı, qoyunu niyə gec çıxarmısan?

Hürcan bacı cavab verir:

- Allahverdi qağa, yığmışam fərməşə (elə bilir ki, qoyunun yununu soruşur).

* * *

Bir gün atamla Nəriman əmi işdən çıxanda gəlib Dəf düzündə yolda dururlar. Atam deyir ki:

- Hamı məni tanıyır, indi hansı maşın gəlsə, yəqin ki, saxlayar gedərik.

Bir QAZ -53 gəlir. Atam əlini qaldırır:

- Ə saxla. Maşın sürətini artırır, saxlamır, toz bunları vurur. Atam:

- Köpək oğlu karbüratora nə qədər yağ tökübsə, tüstüsü bizi qırdı.

* * *

Bir gün atam çağırır ki;

- Yasəmən, bala, bir kibrit ver, yadımdan çıxıb evdən götürməmişəm.

- Əmi, vallah, kibritimiz yoxdur.

- Allah sizi kəssin sizdə nə olur ki, kibrit də olsun.

Nəriman əmi bunu eşidir.

- Yasəmən, qaç onlardan bir kibrit al gətir ver əmimə.

- Qaratel bibi bir kibrit ver, əmim istəyir.

- Bala, vallah, bizdə bir həftədir ki, kibrit yoxdur.

* * *

Əfqan deyir: - Oruc əmi, Qaqarin ayın üstünə çıxıb. Dəli oğlu dəli, o Allahın yanına gedə bilər? İndi Əyinin dalında meşədə gizləniib. İki gündən sonra çıxacaq ki, getdim, gəldim.

* * *

Bir dəfə lampanın şüşəsi partlayıb, məftillər sallanırmış. Oruc kişi əl atır ki, çıxarsın, tok kişini silkələyir, yerə yıxır. Vay, evin yıxılsın Sovet hökuməti. Bu nədisə buraxıb məftilin içinə, az qala məni öldürmüşdü.

* * *

Deyirlər: Keçmiş zamanlarda, Xələcli bir kişini öküz vurub, qarnını cırıbmış. İynə axtarırlar ki, kişinin qarnını tiksinsin, tapa bilmirlər. Həmin kişidə də iynə varmış. Deyir ki, pulunu verin, mən verim.

* * *

Kənd camaatını çağırır iclas keçirib, Allahsız knişkası verirmişlər. İclasda hamı sakit baxır və heç nə demir. İclas qurtarır, adamları adı ilə çağırırlar ki, gəlin knişkanızı götürün. Şirinov Zülfüqar gəlsin knişkasını götürsün. Mənə lazım deyil, mənim Allahım da var, Tanrım da.

* * *

Xələcdə Manaf adlı bir kişi varmış. Həmişə varlı adamlarla oturub-durarmış. Onun lətifələrindən rayonumuzun bütün kəndlərində danışırlar..“Onu görəncə”.

* * *

- İbrahim dayı, kosmonavtlar ayın üzərinə çıxıblar, orada qazıntılar aparırlar.

- Əyə, doğrudan deyirsən? Vay, eviniz yıxılsın, Allah sən saxla, daşı-qəyəni ağınadacaqlar hamımıza, qırılacağıq.

* * *

Əvəz dayı: - Əli müəllim, mənə bir papirus ver çəkim.

- Al çək, burnundan gəlsin.

- İstəmirəm, bir papirus nədi ki, mənə deyirsən burnundan gəlsin.

* * *

Nəriman əminin bağına hər gün bir dəstə muradquşu gəlir, giləslərin üstünə tökülür. Allahın quşları, bizdən aşağı İsrafil müəllimin, Mütəllim müəllimin, Əli müəllimin bağıdı, gedin bir gün də onların bağına. Bu kənddə humanist təkcə mənəm? İsrafilin bağına getsəydiniz, sizi raqatqayla qırmışdı.

* * *

Əli kişi görür ki, Nəriman atın üstündə gəlir. Hacılı Hüseynalı kişinin evinin yanında Əli kişi uzanır yerə. Nəriman çatanda:

- Vay qarnım, vay qarnım.

- Ay Əli, nə olub?

- Qarnım çox möhkəm ağrıyır.

- Gəl səni mindirim ata yavaş-yavaş gedək, düzəlersən.

Əli kişi dinmir...

- Vay qarnım.

Nəriman Əli kişini mindirir ata, cilovu verir Əli kişiye. Əli kişi atı tərpedir. Nəriman nə qədər yalvarır, Əli kişi atı saxlamır. Gəlib evə çatanda:

- Balı bala, atı apar ver Nəriman əmingilə.

* * *

Kəndimizə Ağdam məscidinin axundu gəlibmiş, dini söhbətlər edirmiş, birdən İsa kişi:

- Ay Molla əmi, bu İsağın taleyinə bir bax görək.

- Baxım. Kitabı açır:

- Bu adam çox günahlar işlədib.

- Hə Molla əmi, bir dəfə tülkünün dərisini diridiri soymuşam.

* * *

Hüseynxan dayı briqadir işləyirdi. Xələc, sizi elə bir günə düşəsiniz ki, illərlə bir-birinizi görməyəsınız.

- Səni dağılasan, Xələc.

- Mən bilmirəm bu kəndin yəhudilərlə qohumluğu var, ya yox.

- Səni dağılasan, Xələc.

* * *

Vəzifə mamanın qazlarının hər gün biri itirmiş. Qazları da Çardaxlıda oxuyan uşaqlar (Tahir, Qürbət, Əhliman, Ramiz) tutub aparıb kabab edib yeyirmişlər. Vəzifə mama Qürbətə deyir ki, qazları sən tutursan. Qürbət canını qurtara bilmir. Yoldaşlarını da güdaza verir. Rəhim dayını çağırırlar ki, Ramiz də qaz oğrayanlardan biridir. Ramizi vəziyyətdən çıxarmaq üçün:

- Ayə Qürbət, İrəmiz də orda idi? O da qazın ətindən yedi?

Qürbət:

- Ordaydı, hə yedi əmi.

Rəhim dayı təkrar-təkrar:

- Qürbət lap elə bilginən o da yedi?

Qürbət:

- Hə əmi, o da Y.E.D.İ

* * *

Kolavatlarda camaat kolxoza ot biçirmişlər. Günorta vaxtı hamı böyük palıd ağacının kölgəsində dincəlirmiş. Birdən ağacdən yerə bir ilan düşür, vurub öldürürlər. Famil ilanı yaba ilə o tərəf, bu tərəfə döndərir, istəyir ki, kənara atsın, ilan düşür Nəriman əmimin üstünə. Nəriman əmi möhkəmdən çığırır:

- Vay, Allah evini yıxsın, komanı uçursun, ürəyimi qırdın.

* * *

Bulud dayının yoldaşı Əskinaz mama bir qazan dolma biçirib istəyir ki, çəksin uşaqlar yesinlər. Birdən erməni alçaqlar toplardan atəş açırlar. Hamı qaçır sığınacaqlara, on beş dəqiqədən sonra atəş dayanır. Qayıdırlar ki, dolmadan yesinlər, Bulud dayı görür ki, eşşək girib evə:

- БӘНӨ, eşşək dolmanı yeyib ki.

Üzünü uşaqlara tutur:

- Gərək qapını açıq qoymamayıdınız.

ALİ TƏHSİL ALANLAR, EL QEYDİNƏ QALANLAR

Xələc kəndinin yetirmələri, ziyalıları haqqında söhbət açım.

Bu kənd çoxlu elmi işçilər və ali təhsilli mütəxəssislər yetişdirmişdi. Bu ali təhsilli müəllimlər, həkimlər, inşaatçılar, iqtisadçılar, hərbcilər, hüquqşunaslər, geoloqlar və başqa ixtisas sahibləri can-başla doğma Azərbaycanımıza xidmət göstərirlər. Kənddə elə ev tapılmaz ki, orada ziyalı olmasın. Bunları ixtisaslar üzrə ayırsaq 63 nəfər müəllim, 28 nəfər həkim, 48 nəfər mühəndis, 31 nəfər iqtisadçı, 9 nəfər hərbcisi və başqa sənət adamları yetişmişdir. Xalqa, vətənə xidmət edən xələclilərin bir neçəsi dünyasını dəyişmişdir. Lakin onların övladları bu gün də Azərbaycanımıza xidmət edirlər, hər yerdə üz ağardılar. Respublikamızdan kənarda işləyib, böyük hörmət qazananlar da çoxdur. Xələcin hər adamının haqqında da bir kitab yazmaq olar. Biz isə kitabda bəziləri haqqında qısa məlumat verməklə kifayətlənirik. Ali təhsil alan kadrların aşağıda verdiyimiz siyahısı ilə tanış olaq:

1. Mütəllimov Firat Mütəllim oğlu. Mühəndis.
2. Mütəllimov Sadiq Mütəllim oğlu. Yol mühəndisi.
3. Mütəllimova Mələhət Mütəllim qızı. Müəllimə.

4. Əsgərov Sahib Baba oğlu. İqtisadçı
5. Əsgərov Rahid Sahib oğlu. İqtisadçı
6. Əsgərova Kamilə Məhəmməd qızı. Müəllim
7. Əsgərova Səadət Sahib qızı. Həkim
8. Heydərov Kamil Qulu oğlu. Elektrik mühəndisi
9. Mütəllimov Dadaş Müseyib oğlu. Sumqayıt Şüşə zavodunun direktor müavini
10. Mütəllimov RUFət Dadaş oğlu. İqtisadçı
11. Mütəllimov Rüstəm Dadaş oğlu. İqtisadçı
12. Yusifov Hüseyn Yusif oğlu. Mühəndis
13. Yusifov Həmid Hüseyn oğlu. Mühasibat uçotu.
14. Yusifova Kəmalə Hüseyn qızı. Müəllim
15. Yusifov Kazım Hüseyn oğlu. Bank əməliyyatı
16. Hüseynova Kamilə Hüseyn qızı. Həkim
17. Səlimov Rövşən İmran oğlu. Tibb elmləri namizədi
18. Səlimov Eldəniz Rövşən oğlu. Həkim
19. Səlimov Bəhrüz Rövşən oğlu. Həkim
20. Səlimov Fariz Rövşən oğlu. Həkim
21. Səlimov Eldar İmran oğlu. Mühəndis
22. Səlimov Nadir Eldar oğlu. İqtisadçı
23. Səlimov Elbrus Eldar oğlu. İqtisadçı
24. Səlimova Vəfa Eldar qızı. Kitabxanaçı
25. Əsədov Tapdıq Həsən oğlu. Musiqi müəllimi

26. Əsədova Şərqiyyə Əbdüləli qızı. Müəllim
27. Əsədov Məhərrəm Soltan oğlu. Yol mühəndisi
28. Əsədova Raxşəndə Əbdüləli qızı. Müəllim
29. Əsədov Aftandil Sultan oğlu. Mühəndis
30. Mütəllimov Fərrux Mütəllim oğlu. İnşaatçı
31. Mütəllimova Nəsibə Məhəmməd qızı Laborant.
32. Mütəllimov Orxan Fərrux oğlu. Menecement
33. Mütəllimov Barat Mütəllim oğlu. Mühəndis
34. Mütəllimov Elnur Barat oğlu. Müəllim
35. Mütəllimova Aynur Barat qızı. İqtisadçı
36. Abbasov Sücayət Abbas oğlu. Müəllim, mühəndis.
37. Abbasov Elman Abbas oğlu. Mühəndis
38. Quliyev Attıxan İsa oğlu. Baytar həkimi
39. Quliyev Hafiz Attıxan oğlu. Neft İqtisadiyyatı
40. Quliyeva Aytən Attıxan qızı. Müəllim
41. Quliyev Sənan Muradxan oğlu. İqtisadçı.
42. Quliyev Rüşfət Muradxan oğlu. Biznes iqtisadiyyatı
43. Quliyeva Yaqut İsrafil qızı. Müəllim
44. Rəsulov Ziyadxan Məhəmməd oğlu. Mühasibat uçotu
45. Hacıyev Nazim Qulu oğlu. Elektrik mühəndisi
46. Hacıyev Rasim Nazim oğlu. Mühəndis.

47. Hacıyeva Vəfa Nazim qızı. Müəllim, Gəncə Texnologiya İnstitutu
48. Hacıyeva Könül Nazim qızı. Müəllim
49. Hacıyeva Şəfa Nazim qızı. Texnoloq
50. Səlimov İncilab İmran oğlu. Məktəb direktoru
51. Səlimova Məhluqə Məhəmməd qızı. Müəllim
52. Səlimov Ceyhun İncilab oğlu. Stomotoloq həkim
53. Səlimov Xəyal İncilab oğlu. Bioloq
54. Səlimov Bilal İncilab oğlu. Kompüter elmləri
55. Səlimov Şahsuvar İmran oğlu. Stomotoloq həkim
56. Səlimova Sədət Şahsuvar qızı. Genekoloq həkim
57. Səlimov Rüstəm Şahsuvar oğlu. Həkim
58. Səlimova Sevinc Şahsuvar qızı. Genekoloq
59. Səlimov Mehdi Şahsuvar oğlu. Həkim
60. Səlimova Validə İmran qızı. Müəllim
61. Səlimova Xalidə İmran qızı. Laborant
62. Quliyev Rizvan Nəriman oğlu. Məktəb direktoru
63. Salmanova Gülnarə Əmrah qızı. Müəllim
64. Salmanov Ramil Rzvan oğlu. Mühəndis
65. Salmanova Pərvanə Rizvan qızı. Müəllim
66. Salmanov Yeganə Rizvan qızı. Müəllim

67. Salmanov Nizami Nəriman oğlu. İqtisadçı
Soyuducular zavodunun direktor müavini işləyib
68. Salmanov Şakir Nəriman oğlu. Texniki direktor
69. Salmanov Ruslan Nizami oğlu. Musiqiçi
70. Salmanov Elvin Nizami oğlu. İqtisadçı
71. Salmanov Coşqun Şakir oğlu. Mühəndis
72. Salmanova Gülşən Nəriman qızı. Müəllim
73. Salmanov Akif Nəriman oğlu. Mühəndis
74. Salmanova Vəsilə Həsi qızı. Həkim
75. Salmanov Ceyhun Akif oğlu. Menecement
76. Salmanov Bəhlul Akif oğlu. Menecement
77. Salmanov Elxan Nəriman oğlu. Musiqiçi
78. Salmanova Mehparə Əmrah qızı. Müəllim
79. Salmanov Cavid Elxan oğlu. Menecement
80. Quliyev Bayram Əhməd oğlu. Baytar həkimi
81. Quliyeva Alimə Bayram qızı. Müəllim
82. Quliyev Şirəli Əhməd oğlu. Həkim uroloq
83. Quliyev Elçin Şirəli oğlu. İqtisadçı
84. Quliyeva Aliyə Şirəli qızı. Bioloq
85. Quliyev Ağəli Əhməd oğlu. Texniki elmlər
namizədi, dosent
86. Quliyeva Günay Ağəli qızı. Müəllim
87. Quliyeva Ramilə Ağəli qızı. Müəllim
88. Məhərrəmov Vaqif İsmayıl oğlu. Müəllim

89. Məhərrəmov Zərifə İsmayıl qızı. Tibb işçisi
90. Məhərrəmov Arif İsmayıl oğlu. Mühəndis
91. Məhərrəmov Şükür İsmayıl oğlu. Hərbçi, baş leytenant
92. Məhərrəmov Zəminə İsmayıl qızı. Tibb bacısı
93. Məhərrəmov Sahib İsmayıl oğlu. Mühəndis
94. Əliyev Novruz İsmayıl oğlu. Müəllim
Respublika üzrə ilk olimpiyadanın qalibi
95. Əliyeva Aidə Novruz qızı. Müəllim
96. Əliyeva Səidə Novruz qızı. Müəllim
97. Əliyev Şaiq Novruz oğlu. Mühəndis
98. Sadıqov Eyvaz Bulud oğlu. Mühəndis
99. Sadıqov İlham Bulud oğlu. Dəmiryol mühəndisi
100. Sadıqov İlqar Bulud oğlu. Mühəndis
101. Əsgərov Oqtay Rəşid oğlu. Müəllim
102. Əsgərov Zahir Rəşid oğlu. Baytrar həkimi
103. Əsgərov Qüdrət Rəşid oğlu. Zootexnik
104. Əsgərova Səlbinaz Rəşid qızı. Müəllim
105. Heydərov Talib Qulu oğlu. Müəllim, çoxlu kitab müəllifi
106. Heydərov Vüqar Talib oğlu. Hərbi həkim
107. Heydərov Anar Talib oğlu. Mühəndis
108. Heydərov Anar Salam oğlu. Hüquqşunas
109. Heydərov Qumru Şahim qızı. Müəllim

110. Heydərova Aytəkin salam qızı. Müəllim
111. Heydərov Nizami Qulu oğlu. Mühəndis
112. Heydərova Məftun Nizami qızı. Müəllim
113. Heydərova Əfsanə Nizami qızı. Müəllim
114. Heydərov Vüsal Nizami oğlu. İqtisadçı
115. Mütəllimov Fuad Ədalət oğlu. Su mühəndisi
116. Mütəllimova Namilə Bəbəş qızı. Laborant
117. Mütəllimov Samir Ədalət oğlu. İqtisadçı
(vergilər)
118. Ağayeva Sənəm Əliş qızı. Həkim
119. Ağayev Qəhrəman Bəşir oğlu. Müəllim
120. Ağayev Həbil Qəhrəman oğlu. Hərbi həkim
121. Ağayev Mübariz Qəhrəman oğlu. Mühəndis
122. Ağayeva Xırda Şahbaz qızı. Müəllim
123. Ağayev Əliş Bəşir oğlu. Müəllim
124. Ağayev Şəhriyar Əliş oğlu. Həkim
125. Ağayeva Aygün Əliş qızı. Həkim
126. Şirinov Fəxrəddin Əbdürəhim oğlu. Baytar
həkimi
127. Şirinov Sədrəddin Əbdürəhim oğlu. Hərbçi,
kapitan
128. Şirinov Məhiyəddin Əbdürəhim oğlu. Hərbçi
129. Ələsgərov Rza Qərib oğlu. Həkim
130. Ələsgərov Mürvət Qərib oğlu. Baytar həkimi

131. Ələsgərov Qərib Mürvət oğlu. Mühəndis
132. Ələsgərov Rövşən Rza oğlu. Mühəndis
133. Ələsgərov Elşən Rza oğlu. Dəniz Akademiyası
134. Ələsgərov Qalib Əlif oğlu. Müəllim
135. Mütəllimov Şükrət Bəbəş oğlu. Mühəndis
136. Mütəllimov Nüslət Bəbəş oğlu. Mühəndis
137. Salmanov Çingiz İsa oğlu. Məktəb direktoru
138. Salmanov Rəşad Çingiz oğlu. Dövlət qulluğu
139. Salmanova Fəxriyyə Cahangir qızı. Müəllim
140. Salmanova Rübabə Çingiz qızı. Müəllim
141. Atakişiyeva Günay Aslan qızı. Müəllim
142. Salmanova Xəyalə Çingiz qızı. Müəllim
143. Salmanov Nəbi İsa oğlu. Hərbçi (ehtiyatda olan)
144. Salmanova Yeganə Məhəmmədli qızı. Müəllim
145. Salmanov Xəlil İsa oğlu. Mühəndis
146. Salmanova Gülnarə Asif qızı. Müəllim
147. Əliyev Əbülfət Qəhrəman oğlu. Mühəndis
148. Əliyeva Kəmalə Qəhrəman qızı. Məktəbəqədər
149. Yusifov Möhübbət Yusif oğlu. Mühasibat uçu
150. Yusifov Miryaqub Əhməd oğlu. Mühəndis
151. Yusifov Yəhya Əhməd oğlu. Mühəndis

152. Heydərov Azər Qulu oğlu. Mühəndis
153. Heydərova Gülsüm İsrafil qızı. Müəllim
154. Heydərli Anar Azər oğlu. Amerikaşunas
155. Heydərli Fuad Azər oğlu. Kiberinetika.
156. Mütəllimov Rəşad Məksud oğlu. Dövlət qulluğu
157. Əsədov Pərvin Zakir oğlu. Dövlət qulluğu
158. Əsədova Pərvanə Zakir qızı. Terapevt həkim
159. Əsədova Təranə Zakir qızı. Genekoloq həkim, şöbə müdiri
160. Əsədov Mikayıl Sabir oğlu. Rəssam
161. Əsədova Ruhıyyə Sabir qızı. Həkim
162. Talıbova Rəvanə Ramiz qızı. Müəllim
163. Salmanov İslam Novruz oğlu. Müəllim
164. Salmanova Ruqiyyə Novruz qızı. Müəllim
165. Salmanov Nadir İman oğlu. Mühəndis
166. Salmanov Cavanşir İman oğlu. Mühəndis
167. Salmanov Namiq İman oğlu. Mühəndis
168. Salmanova Məfkurə İman qızı. Tibb bacısı
169. Salmanov Vahid Əli oğlu. Hərbçi, mayor
170. Salmanov Cəlil Vahid oğlu. Müəllim
171. Salmanova Ziba Əli qızı. Mədəniyyət işçisi
172. Salmanova Şəmsiyyə Ağalar qızı. Müəllim
173. Əlizadə Türkan Vahid qızı. Müəllim

174. Salmanov Şahin Əli oğlu. Dövlət qulluğu
175. Salmanova Yasəmən Nəriman qızı. Mədəniyyət işçisi
176. Quliyev Camal Əmrah oğlu. Mühəndis
177. Quliyev Kamal Əmrah oğlu. Mühəndis
178. Quliyeva Hicran Əmrah qızı. Müəllim
179. Quliyeva Şölə Əmrah qızı. Tibb bacısı
180. Quliyeva Gülarə Əmrah qızı. Müəllim
181. Quliyev Üzeyir Əfqan oğlu. Mühəndis
182. Cahangirova Fəridə Qəmbər qızı. Müəllim
183. Cahangirova Rəhilə Qəmbər. Müəllim
184. İsadadə Şamil Elman oğlu. Kompüter elmləri
185. Heydərov Emin Kamran oğlu. Kömrük işinin təsisçisi
186. Heydərova Günel Kamran qızı. Müəllim
187. Heydərova Firəngiz Kamran qızı. Müəllim
188. Heydərova Elmira Əli qızı. Həkim, endekrinoloq
189. Heydərov Qulam Abasqulu oğlu. Zootexnik
190. Heydərov Şahin Qulam oğlu. İqtisadçı
191. Heydərov İlqar Qulam oğlu. İqtisadçı
192. Balayev Musa Balakışi oğlu. Şamaxı k.t Texnikumunun müəllimi
193. Balayev Fazil Musa oğlu. Mühəndis

194. Əliyev Salam Xasay oğlu. Sumqayıt Təhsil Şöbəsinin metodisti
195. Əliyev Valeh Xasay oğlu. Müəllim
196. Əliyev Hüseyn Salam oğlu. Elektrik mühəndisi
197. Qurbanov Filman Cəbi oğlu. Müəllim
198. Rəsulov Şükür Hüseynxan oğlu. Musiqiçi
199. Hacıyev Allahyar Qulu oğlu. Mühəndis
200. Hacıyev Faiq Allahyar oğlu. Dövlət qulluğu
201. Heydərov Bəhrüz Qulam oğlu. Xüsusi xidmət
202. Heydərov Mübariz Qulam oğlu. Polis leytenantı
203. Heydərov Vüqar Qulam oğlu. İqtisadçı
204. Heydərov İlqar Qulam oğlu. Stomotoloq həkim
205. Ağayeva Şahnigar Əliş qızı. Həkim
206. Ağayev Sənəm Əliş qızı. Həkim
208. Mütəllimova Pərvanə Dadaş qızı. İqtisadçı
209. Mütəllimova Dürdanə Dadaş qızı. Neft mühəndisi.
210. Talıbova Rəvanə Ramiz qızı. Müəllim
211. Mütəllimov Müseyib Nüsrət oğlu. Mühasibat uçotu AUDİT
212. Heydərova Şərqiyyə Budaq qızı. Müəllim
213. Salmanova Tünzalə Çingiz qızı.

Salmanov Vahid Əli oğlu. 1962-ci il aprelin 10-da rayonumuzun Xələc kəndində anadan olub. Təhsilini Çardaxlı kənd orta məktəbində alıb, 1984-cü ildə isə Mirzə Fətəli Axundov adına Rus dili İnstitutunu bitirib. Əmək fəaliyyətinə qəsəbə orta məktəbində başlayaraq rayon Komsomol Komitəsində şöbə müdiri vəzifəsində çalışmışdır.

1989-cu ildən könüllü olaraq ordu sıralarına qəbul olunmuş, Laçın, Qubadlı, Fizuli, Ağdam rayonlarının ərazilərinin müdafiəsində yüksək döyüşlər

aparmış, qəhrəman döyüşçü Əliyar Əliyev, Sadiq Paşayevlə daima birlikdə səngərlərdə olmuşlar. Uzun illər hərbi hissənin siyasi şöbəsinə rəhbərlik etmişdir.

Hazırda ehtiyatda olan mayordur. 3 övladı var.

İnsan üçün dünyada ən dəhşətli faciə, ən ağır dərd torpaq itkisi, yurd itkisidir. Bu itkinin ağırlığı heç nə ilə müqayisəyə gəlmir və doğma yurdunu, isti ocağını, ev-eşiyini itirmiş adamları ovundurmaq isə sadəcə olaraq mümkün deyildir. Düz 20 ilə yaxındır ki, Qubadlı əhalisi də ürəyinin başında torpaq itkisinin göynərtisini gəzdirir. Sınələrində çalın-çarpaz yaralar qövr edir. Doğma yurdundan perik salınmış adamlar Qubadlının azad ediləcəyi, şəhid məzarları ilə müqəddəsləşmiş torpaqların yağılardan təmizlənəcəyi günü gözləyirlər. O gün gələcək!

Bütün Qubadlı əhalisi qələbə gününün gələcəyinə inanır! Çünki onlar müharibə başlanandan Qubadlının istilasına qədər hər gün qeyrətlə, namusla, mətanətlə döyüşdülər. Adamlar doğma torpağın hər qarışına da düşmən ayağının dəyməməsi üçün beş il ərzində səngər həyatı yaşadılar.

Qarabağ müharibəsində ilk dəfə Qubadlı oğlu belinə qumbara bağlayıb özünü düşmən tankı altına atdı, özü şəhid oldu, lakin həyatı bahasına döyüş dostlarını ölümdən xilas etdi... Beş səngər ili ərzində

Qubadlı torpağı özünün şəhid oğullarının qanı ilə suvarıldı. Lakin murdar erməni rayon ərazisinə ayaq basmağa cürət etmədi. Düşmənin neçə-neçə hərbi vertolyotu, texnikası, yüzlərlə canlı qüvvəsi məhv edildi. Rayon əhalisinin mətanəti və dəyanətini bir fakt təsdiqləməkdədir:

Qubadlı 1993-cü ildə avqust ayına qədər bir qarış torpağını belə erməniyə vermədi. Cəbrayılın işğalından sonra isə üç həftə ərzində tam müasirə şəraitində döyüşdü. İndi o vaxtdan illər keçir və ötən bu müddət ərzində dəfələrlə belə bir sualla qarşılaşmışıq: Qubadlı niyə işğal olundu? Onu axıra qədər qorumaq mümkün deyildimi? Qubadlı axıra qədər müdafiə edilə bilərdi! Qubadlılar axıracan müdafiə etdilər. Qubadlının işğalında qubadlıların zərre qədər də olsa, günahı yoxdur. Qubadlı da digər işğal olunmuş rayonlarımız kimi siyasi oyunlara qurban getdi.

Odur ki, Qubadlının işğal edilməsinin günahını yerli əhalinin boynuna atmaq ən azı insafsızlıq, şərəfsizlikdir.

(“Yurddaş” qəzeti 1994)

Əsədov Məhərrəm Soltan oğlu. Yadıma bir yaz seli düşdü. Sular aşib-daşır, yolları, Hacıqulu bulağının yaxınlığında olan keçidi yuyub aparmışdı. Maşınların kəndə gəlib-gətməsi çox çətinlik törətdirdi.

O vaxtlar rayonumuza Zöhrab Məmmədov rəhbərlik edirdi. Onun kəndçimiz Məhərrəm Əsədovla çox yaxşı münasibətləri var idi. O ərəfədə M.Əsədovu rayona dəvət etmişdi.

Məhərrəm kəndə gəlir, yolların çox pis vəziyyətdə olmasına görə narahat olur. Tağının armudunun yanına çıxıb yolu necə çəkmək barədə öz-özünə fikirləşir, şərti olaraq bir layihəni qəlbindən keçirir, bu haqda rayon rəhbərliyinə məlumat verir və razılığını alır. Bir neçə həftə ərzində yapon traktorları Çardaxlıdan Xələcə gələn yolla işləyirlər. “Hacı Qulu” bulağının yaxınlığındakı keçidə diametri 3 metrdən çox olan boru salınır. Hamı öz razılığını və təşəkkürünü bildirir.

M.Əsədov Respublikamızın ayrı-ayrı bölgələrdə yolların, körpülərin layihəsinin çoxunu işləyən, bacarıqla layihələri qanunauyğun şəkildə yerinə yetirən böyük yol mühəndisidir.

Bu yaxınlarda Respublikamızın Prezidenti cənab İlham Əliyev kəndçimiz Məhərrəm Soltan oğlu Əsədovu “Şöhrət” ordeni ilə təltif etmişdir.

M.Əsədov 1950-cu ildə anadan olmuşdur. İşini yaxşı bilən, bacarıqla öhdəsindən gələn bir eloğ-

ludur. Onun xələclilərin qəlbində başqa bir yeri var. Çox hörmət edilən, dilimizin həmişə sözü olan, beş kişinin içərisində savadına, qabiliyyətinə görə seçilən Məhərrəm müəllim uzun illər Yol Layihəsi İnstitutunda rəhbər vəzifələrdə işləmişdir. Onun 2 övladı var. Hər biri ali təhsillidir.

Quliyev Bayram Əhməd oğlu.

Bir elin, obanın, öz kəndinin başını uca etmək üçün, daima camaatın qəlbində yaşamaq üçün özünü ölməzlik tarixinə qovuşdurmaq üçün bir ad kifayətdir.

Həmişə həqiqətləri, reallığı danışan öz elinə-obasına namusla, qeyrətlə övladlıq edən, sadəliyi ilə çoxlarından

seçilən, öz düşüncə tərzinə görə çoxlarını heyran edən rayonumuzda yaxşı insan kimi tanınan Bayram Quliyev 1944-cü ildə Xələc kəndində anadan olmuşdur. Şamaxı Kənd Təsərrüfatı Texnikumunu bitirmiş, uzun illər Baytarlıq İdarəsində aptekçi işləmişdir.

Bayramın uşaqılıq illəri müharibə dövrünə düşür. Milyonlarla ailələrə ağrı-acılar, məhrumiyyətlər, göz yaşları gətirən müharibə kəndimizin neçə-neçə oğullarını gedər-gəlməzə aparmış, neçələri əlil olub

qalmışdı. Bayramın əmisi Məhəmməd kişi də o qəbildən olan gözəl və ağıllı insan idi. Həmişə əmisi ilə oturub onun gördüklərindən, eşitdiklərindən söhbət etməyi xoşlayardı.

Həmin vaxtlarda körpəlik və uşaqlıq illərinin şirinliyini, oynaqlığını, qayğıkeşliyini dadmayan Bayramın üzündə həmişə qəmginlik, baxışlarında isə bir müdrüklük görünür.

Sənə söhbətlər etsin, dünyanın gərdisini danışsın hayıl-mayıl qal. Həmişə deyərdi: yaxşı olmalısan, pis olsan özünü yandırarsan.

Onunla yoldaşlıq edənlərin hamısının hərəkətlərində, oturub-durmalarında başqalarına qarşı hörmətlə yanaşmaları Bayramda olduğu kimi kənardan sezilir.

Əzizimiz Bayram, sizlərə can sağlığı arzulayıram. Balalarınızdan həmişə xoşbəxtlik dadasan.

Heydərov Qulam Abbasgulu oğlu. 1940-cı ilin oktyabr ayında Xələc kəndində dünyaya göz açıb. Çardaxlı kəndində 7 illik, rayon mərkəzində isə orta məktəbi bitirmişdir. Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutunun Zootexnik fakültəsinə daxil olmuşdur.

İnstitutu bitirərək əmək fəaliyyətinə Beyləqan rayonunda başlayıb. Rayonun bir çox sovxozlarında zootexnik vəzifəsində çalışmışdır. O, yaxşı işinə görə rayonun ən iri təsərrüfatı olan “Dostluq” sovxozuna baş zootexnik təyin edilir. Sovxozda 42000 qoyun, 1800 baş qara mal, 60 baş dəvə, 30000 baş toyuq və digər təsərrüfat sahələri var idi. Uzun illər bu vəzifədə çalışdıqdan sonra rayonun baş zootexnik vəzifəsinə irəli çəkilir. Bir çox medal və ordenlərlə təltif olunmuşdur. Əməkdar kənd təsərrüfatı işçisidir.

Respublika Aqrar Sənaye Kompleksinin aparıcı zona üzrə kənd təsərrüfatı müfəttişi vəzifəsində çalışmışdır. Hal-hazırda Qulam Heydərov “Dostluq” sovxozunun baş zootexnikidir. 6 övladı var, hər biri ali təhsillidir.

Mütəllibov Dadaş Müseyib oğlu. Bu yazıları qələmə alarkən düşündüm ki, bu cür insanlar haqqında müəyyən xatirələri, onunla çiyin-çiyinə işləyən, mütəmadi ünsiyyətdə olan sənət adamları yaza bilər. Bu səbəbdən də sətirləri tərəddüdlə qələmə alıram.

Yazmasam, özümü bağış-

laya bilməzdim. Çünki zahiri və bütün yaşadığı ömrü insanlıqla dolu olan Dadaş Mütəllimovu kiçik yaşlarımdan görmüşəm.

Sakit və hər kəslə danışıq tərzini seçə bilməsi, üstəlik də qorxmazlığı, mərdliyi, qürurluluğu insanı silkələyir ki, onu dinlə, ona yaxşı bax və özünə ondan nümunə götür. Dadaş müəllim haqqında hələ Şamaxı Kənd Təsərrüfatı Texnikumunda oxuduğu illərdən çox eşitmişəm. O, sözlü-söhbətli Müseyib babanın ocağında doğulub. Qarıbir qonşu olmuşuq. Fəxr edirəm ki, mən də, o doğulduğu kənddə dünyaya göz açmışam. O gəzdiyi dağlarda gəzib, keçdiyi cığırlardan keçmişəm. Min dərddin dərmanı olan, içdiyi büllür bulaqlardan su içmişəm. Böyüdüyü o eldə mən də böyümüşəm. Həyat həqiqətlərini bu cür insanlardan öyrənmişəm. Şükür ki, bu cür insanları eşidib, dinləmişəm. Şamaxının Çabani kəndindəyik. Arı yeşiklərini həyətlərdən birinə qoymuşuq. Bu zaman kəndin aqronomu gəldi.

- Salam aleykum,
- Aleykuma salam.
- Siz Qubadlıdansınız?
- Bəli.

- Burada Musa müəllim var, Bəlayev. Ay qardaş, qabağına çıxana sözünü deyir. Ondan çoxu aralı gəzir. Bizimlə Qubadlıdan Dadaş oxuyurdu, ay qağa yaman qorxmaz adam idi. Mənim ürəyimi açan çoxlu söhbətlər etdi.

- Danış, qurban olum, ondan nə bilirsən danış.
- İndi sən onu görsən tanıyarsan?
- Vallah, bilmirəm.
- Çox göyçək oğlan idi, saçı qıvrım idi, özü də uzun saxlayardı.

- Qasım qağa, Bayramı, Qulamı tanımırısan?
- Yox, yalan deyərəm, tanımıram.
- Bəlkə, Dadaş müəllimlə sizi görüşdürüm?
- Çox şad olaram. Mən Şamaxının özündənəm, indi son illərdir ki, bu kənddə yaşayıram.

- Onunla dalaşmamısan?
- Ə, sənə qurban, vallah, istəyirdim mən deyim, məndən çox yaşayacaqsan. Ə, məni bir dəfə döyüb e o.

- Sizi mütləq görüşdürəcəm.

- Ə, sənə qurban olaram.

Təkrar başqa gün arıya baxmağa getmişdik ki, Qasım gəldi;

- Ə, Çingiz müəllim, saa bir qonaqlıq verəcəm.

Məni kəndin ayağında, alçalıqda yerləşən bulağa gətirdilər. Məktəb direktoru, kənd sovet sədri Qasım və mən axşama qədər oturduq...

- Dadaş müəllim, Allah sizə can sağlığı versin, doğurdan da, siz bizim qürurumuzsunuz.

Dadaş Mütəllimov 1940-cı ildə Xələc kəndində anadan olmuşdur. Çardaxlı kənd əsas məktəbin 7-ci sinfini bitirdikdən sonra Qubadlı qəsəbə orta məktəbinə qəbul edilir. 1958-ci ildə məktəbi bitirib.

Şamaxı Kənd Təsərrüfatı Texnikumuna daxil olur, texnikumu bitirir, ancaq işləmir. Sumqayıt şəhərinə gəlir, 1962-ci ildə yenidən hazırlaşaraq sənədlərini Azərbaycan Neft Kimya İnstitutuna verir və daxil olur. Ömür yolu Qubadlının Xələc kəndindən başlasa da, həyat yolu Sumqayıtdan başlayır (onun mətin iradəsi hesabına). Bu həyat bizim üçün önəmlidir. Gəlin biz də bu cür yollar üçün çalışaq, bu şölələnən çirağın ətrafına əlavə çiraqlar düzək. Dadaş müəllim axtardığını hələ gənc yaşlarında tapmışdır. Sumqayıt Şüşə zavoduna işə girmiş, özünün çalışqanlığı, bacarığı, səmimiyyəti sayəsində kollektivdə dərin hörmət qazanmış, qısa müddət ərzində rəhbər vəzifələrindən birinə, zavodun direktor müavini vəzifəsinə təyin olmuşdur. O, hamının yanında böyük hörmət sahibi, hamının yerini bilən bir rəhbər kimi tanınıb. Sənədləri hazırlanıb, Mərkəzi Komitəyə göndərilir ki, Respublikanın Nazirlər Kabinetində məsul vəzifələrdən birində çalışsın. Müxtəlif səbəblər ora çağırılmasına maneçilik törətmişdir. 2012-ci ilədək Sumqayıt şəhər Azərkimya İstehsalat Birliyində şöbə müdiri vəzifəsində çalışıb. Böyük hörmət və ehtiram sahibidir. Hal-hazırda təqaüdəcüdür. 4 övladı var, hər biri ali təhsillidir.

Salmanov Nizami Nəriman oğlu.

Heç vaxt xəyalıma gətirməzdim ki, ömrünün iyirmi beş ilini ayrı-ayrı müəsisələrdə rəhbər vəzifələrdə başa vuran, işlədiyi illərdə böyük hörmət qazanan, özünün güclürlüyü ilə, səmiyyəti ilə seçilən, yaxşılıqdan başqa heç nə haqqında düşünməyən Nizami müəllim müəyyən yalanlara, şərlərə məruz qalsın, görmədiyi, etmədiyi müsibətlərlə günahlandırılınsın. Günahsız yerə uzun illər cəza evlərində yaşasın.

Nizami müəllimin taleyi məni elə təsirləndirdi ki, qəhərləndim. Bu an Mirsədi Ağanın qəzəli yadıma düşdü.

Tutulmuş xarə gülşəndə gülüm, məhbusi mən, məhbusi mən.
Qəfəs küncündə nalan bülbülüm, məhbusi mən, məhbusi mən.

Vətəndə vəsl bağın hər kəs öz yarı ilə seyr eylər,
Mənimsə seyrqahım, sevgilim məhbusi mən, məhbusi mən.

Tapılmaz eylə bir hal əhli ta ishar hal eyləyim,
Ürək dəryayı, qəmdir sahilim, məhbusi mən, məhbusi mən.

Nə təqsir eyləmişəm mən yarəb, özüm bu işdə heyranəm,
Qapım bağlı, məkanım, mənzilim məhbusi mən, məhbusi mən.

Səbr ilə təhlil olur dünyada hər müşküllər,
Mənimsə səbrim fənadır, müşkülüm məhbusi mən, məhbusi mən.

Kəndimizin, rayonumuzun ağır günlərində Nizami müəllim dəfələrlə yardımlar gətirmiş, sakinlərə paylamış, sərhədlərdə könüllü əsgərlərlə görüşmüş, onlara lazım olanları tapıb çatdırmışdır. Rayonumuzun Çardaxlı, Əyin, Cibikli kəndlərində olan əsgərlərin çoxu Nizami müəllimi yaxşı tanıyırdı.

Bizim Qubadlı rayonunda adı fəxrlə çəkilən oğullardan biri də Nizami müəllimdir. Özünün ötkəm sözü, ağzının kəsəri, el-obası üçün canından keçməsi, çox ağır xasiyyətli olması onu hamıya sevdirmişdir. Uzun illər Soyuducular zavodunun direktor müavini işləmişdir.

Nizami Salmanov 1953-cü il mart ayının 31-də anadan olmuşdur. Çardaxlı 8 illik məktəbini bitirib, rayon orta məktəbində təhsilini davam etdirərək orta məktəbi qurtarmışdır. Azərbaycan Xalq Təsərrüfatı İnstitutunun İqtisadiyyat fakültəsinə daxil olmuş, institutu bitirdikdən sonra çox məsul vəzifələrdə çalışmışdır. Hazırda Azərsu Səhmdar Cəmiyyətinin Xətai rayonu üzrə Su İdarəsinin rəhbəridir. İki övladı var, hər ikisi də ali təhsillidir.

Səlimov Rövşən İmran oğlu. “Nənəm sənə qurban ay karlı oğul”. Hər bir dövrün, zamanın, hər bir cəmiyyətin özünün sayılıb-seçilən, tanınmış alimləri, qələm əhli olubdur. Şübhəsiz ki, bütün dövrlərdə insan biliyə yiyələnməyə çalışıb, təbiətin sirlərini öyrənməyə can atıb. Bu məqsəd, bu amal yolunda hər kəs ömür boyu mübarizə aparır.

Xoşbəxt o kəsdir ki, öz amalı, məqsədi yolunda istəyinə çata bilir, gördüyü işdən həm özü, həm də başqaları faydalanır. Burada ilk növbədə insanlardan böyük bacarıq, bilik və əməksevərlik tələb olunur. Əgər həyata arzu-istəyi keçirmək möhkəm təməl üzərində qurularsa, uğur qazanacaqsan. Möhkəm təməl üzərində qurulan, bərqərar olan sağlam düşüncə, aydın təfəkkür ayların, illərin, əsrlərin sınağından çıxıb bilir və onun ömrü uzun olur.

İstedad Allah vergisi olsa da, onu cilalayan insanın gördüyü iş məhəbbətidir. Şübhəsiz ki, heç kim birdən-birə həyatda böyük mütəfəkkir və müdrik doğulmur. İstər alim ol, istər böyük vəzifə sahibi, yaxud sadə peşə adamı, fərqi yoxdur, qəlbi el-obası, xalqı və vətəni ilə döyünsün, ya sözü ilə, ya silahı, ya var-dövləti, ya da ki, qələmi ilə. Onda o,

xalq gözündə uca olur, hər yerdə hörmət və ehtiramla qarşılanır.

Bu yazı da elə insanlardan biri barəsindədir. Onun ömrünün bütün mənasını sağlam ruha, qayğıkeş olmağa, kəndini, torpağını, vətəni sevməyə, qonuma-qonşuya diqqətlə yanaşmağı bacaran, hər işində, hər əməlində ağır oturub, batman gətirən kişilərdən biri də Səlimov Rövşən İmran oğludur. Rövşən müəllim yaxşı əməlləri ilə seçilən insandır. Bu dərhal duyulur. İnsanlarla təmasda olur, münasibət qurur. Tanınmaq üçün qısa zaman kəsiyi də kifayət edir. Onu ilk anda, onda səmimiyyət, saflıq, insanpərvərlik görünür. Xarakteri bütövdür, olduqca zəngin insandır.

Rövşən müəllim Tibb Universiteti Dış kafedrasının dosenti, tibb elmlər namizədidir. İnşallah yaxın vaxtlarda doktorluq işini müdafiə etməlidir. Axarlı-baxarlı dağlar qoynunda yerləşən, adı çəkildə ürəyimizi göyüm-göyüm göynədən, qeyrətli və təpərli oğulları ilə fəxr etdiyimiz, meşələri ilə, dağları ilə, bulaqları ilə öyündüyümüz Xələc kəndində 1949-cu ilin 20 oktyabrında dünyaya göz açıb. Xələc ibtidai məktəbini bitirib, Çardaxlı əsas məktəbini qurardıqdan sonra Qara İlyasov adına qəsəbə orta məktəbinin 9-cu sinfinə qəbul edilir. Məktəbin XI sinfini əla qiymətlərlə bitirib, həmin ili iki instituta qəbul olunur və Tibb Universitetini seçir. 4 övladı var, qızı müəllim, oğlanları isə həkimdir.

Quliyev Ağəli Əhməd oğlu. Ömrünün ən gözəl çağlarını yaşayır, bu vaxta kimi kifayət qədər sözünü deyə bilib. Özünü bir alim və yüksək mənəvi keyfiyyətləri olan bir insan kimi tanıda bilib. Onu da qeyd edim ki, uğurlarını asan yolla əldə etməyib, necə deyərlər: “Yoğurmayıb, yapmayıb

hazırca kökə tapanlardan” olmayıb.

Ağəli müəllim elmin enişli-yoxuşlu, daşlı-kəsəkli yollarında çoxlu çətinliklər görüb. Dönə-dönə bozaran simalarla rastlaşıb, təqiblərə rast gəlib. Haqsızların hücumuna məruz qalıb, ancaq barışmayıb. Bu səbəbdən də o, dostlar, tanışlar, qohumlar, qonşular arasında böyük nüfuz sahibidir. Həmişə də yüksək dəyərləndirilərək xeyirdə, şərdə başda otuzdurulur. Bütün bunların başında onun ailəcanlılığı, qohum, dost, qonşu canlılığı durur. Onu bütün tələbələri sevir. Heç vaxt onlar arasında ayrışeçkilik qoymur, hər kəsin elmi biliyinə, mədəniyyətinə görə dəyərləndirir. Həmişə tələbələri ilə birlikdə bu və digər elmi biliklərin səylə öyrənilməsinə can atır. Deyi-

lənələrə qulaq asar və nəticədə onu düzgün qiymətləndirər.

Ağəli müəllim kəndimizdə, eləcə də rayonumuzda böyük hörmət sahibi olan Əhməd kişinin ailəsində doğulub, böyüyüb, boya-başa çatıb. Ömrünün çox hissəsini təhsilə yönəltməklə Bakı Kondisionerlər Zavodunda uzun illər laboratoriyaya rəhbərlik etmişdir. Texniki elmlər namizədidir. Hazırda Neft Kimya Akademiyasının dosentidir. Ağəli müəllimin kiçik yaşlarında yaşadığı həyat, hər an gözlərimin önündən keçir. Anası Zəriş mamamın xəstə olması onun işlərini daha da çətinləşdirirdi. Kənddə bütün işlərə köməklik etmək lazım gəlirdi. Bu çətinliklərə baxmayaraq, o, həmişə dərslərindən beş qiyməti alardı. Müəllimləri: Yusif müəllim, Şamama müəllim, Bahar müəllim, Əli müəllim, Oruc müəllim və başqaları onu çox istəməklə yanaşı, ondan öz diqqətlərini əsirgəmirdilər.

Ağəli müəllim müntəzəm olaraq öz üzərində işləyən, daima axtarışlar aparan dəyərli alimdir. Çoxsaylı elmi yazıları, elmi axtarışları əsas verir ki, yaxın gələcəkdə doktorluq işinin müdafiə etsin. Əminliklə qeyd etməliyəm ki, inşallah, yaxın gələcəkdə hər bir qubadlılı üçün xoş bir xəbər olacaq.

Erməni terrorçuları tərəfindən hazırlanmış gürcüstanlı Fərdanın Azərbaycan Neft Kimya

Akademiyasında törətdiyi terror zamanı Ağəli müəllim dərslər dediyi otaqdan tələbələrinin heç birinin çıxmasına icazə verməmiş, qapını bağlayaraq özü qapının arxasına yığılmışdır ki, heç kim yaralanmasın, qurbana çevrilməsin. Bu cəsarətinə görə Ağəli müəllim Akademiya rəhbərliyinin xüsusi təşəkkürünə layiq görülmüşdür. İki övladı var, hər ikisi müəllimdir.

Mütəllimova Kifayət Mənsum qızı. Bu gün mən həm insani münasibətlərində, davranışında ədəb-ərkanlı olan, ürəklərdən tikan çıxaran, ömrünün ikinci yarısını yaşayan, yaradıcılığının kamillik dövrünə qədəm qoymuş, elm aləmində yeri olan Kifayət xanımdan söz açacağam.

Ən əvvəl deyim ki, ürəyi həqiqətlə böyüyən Kifayət xanımın yüksək yaradıcılıq qabiliyyəti, onun dəyərli şəxsiyyətinə daha da hörmət qazandırır. O, həyatda olduğu kimi, institutda da tələbləri ilə

səmimidir. Allah ondan heç nəyi əsirgəməyib. Qəddi-qaməti, nurlu siması xanım-xatınlığı, ürəyə yatan davranışı, dosta, vətənə məhəbbəti, düşməne nifrəti, əməksevərliyi, istedadı və daha nələr-nələr... Həmişə sözün xasını, gülünü dilinə gətirməyi bacarır. Kifayət xanım zəruri məqamlarda kimliyindən, tutduğu mövqeyindən, vəzifə postundan asılı olmayaraq, sözün xasını üzə şax deməkdə də cəsərtlidir. Kifayət xanım yaradıcı elm adamı olsa da, həyatının mənası saydığı Vətən, onun şah əsəridir. O, Xalqının taleyini, öz taleyi hesab edir. Soykökünə bağlı bir insan olan Kifayət xanım hər zaman çalışmışdır ki, xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərinin qorunub saxlanılmasında və inkişafında önəmli işlər görsün. O, Azərbaycanın həqiqətlərinin dünyaya çatdırılması yönündə apardığı işləri özünün vətəndaşlığı və övladlıq borcu hesab edir. Öz doğma kəndinə bağlılığı onlara olan sevgisinin təcəssümüdür. 3 övladı var, hər biri ali təhsillidir. Həyat yoldaşı Səyyad müəllim xələclilərin sevimlisi idi. Allah Səyyad müəllimə rəhmət etsin!

HÖRMƏTLİ KİFAYƏT XANIM! 60 İLLİK YUBİLEYİNİZ MÜBARƏK!

Hörmətli Kifayət xanım! Bu gün Sizin həyatınızın ən əlamətdar, sevinc dolu, unudulmaz günlərindən biridir. Ömrünüzün altmış, elmi-pedaqoji fəaliyyətinizin isə otuz beş illi tamam olur. 60 yaş alim-qadın ömrünün kamilliyinin zirvəsi, müdriklik və ağırlıq dövrüdür. Bu münasibətlə Sizi səmimi qəlbdən təbrik edir, uca Allahdan Sizə bol-bol səadət diləyirik.

Siz 1952-ci il aprel ayınız 15-də Qubadlı rayonunun Xələc kəndində dünyaya göz açmışınız, 1959-cu ildə Xələc kənd ibtidai məktəbinin birinci sinfinə getmiş, 1969-cu ildə Quru İlyasov adına Qubadlı rayon orta məktəbinin onuncu sinfini bitirmiş, elə həmin ildə də Sumqayıt Kimya-texnologiya texniku-muna daxil olmuşunuz. 1973-cü ildə həmin texnikumu bitirərək texnik-texnoloq ixtisasına yiyələnmişiniz. Təhsilinizi davam etdirmək məqsədilə həmin il səpədlərinizi Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunun Sumqayıt filialına vermiş və kimya texnologiya fakültəsinin axşam şöbəsinə daxil olmuşunuz. 1978-ci ildə həmin fakültəni Əsas üzvi və neft kimya sintezinin texnologiyası ixtisası üzrə bitirərək mühəndis-kimyəçi texnoloq ixtisasına yiyələnmişiniz.

Hörmətli Kifayət xanım! Siz əmək fəaliyyətinizi 1975-ci ildə Sumqayıt şəhər 35 saylı texniki peşə məktəbində laborant kimi başlamış, 1982-ci ilə kimi həmin məktəbdə istehsalat təlimi ustası vəzifəsinə kimi yüksəlmişiniz.

Elmi-pedaqoji işə olan marağınız sonradan Sizin taleyinizi Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunun Sumqayıt filiali, indiki Sumqayıt Dövlət Universiteti ilə bağlamışdır. 1984-cü ilin sentyabr ayından «Elektrokimyəvi istehsalın texnologiyası» kafedrasına laborant vəzifəsinə işə qəbul olunmuş, sonralar elmi işinizlə əlaqədar olaraq «Əsas üzvi və neft-kimyə sintezinin texnologiyası» kafedrasına keçirilmişsiniz. 1994-cü ildə müsabiqə yolu ilə həmin

kafedrada assistent, 1997-ci ildə isə dosent vəzifəsinə seçilmişsiniz. 1995-ci ildə namizədlik dissertasiyasını müvəffəqiyyətlə müdafiə edərək, «Nəft kimyası» ixtisası üzrə kimya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi, 2005-ci ildə isə docent elmi adı almışsınız. Hal hazırda «Nəft kimyası və kimya texnologiyası» kafedrasının dosenti vəzifəsində çalışırsınız.

Hörmətli Kifayət xanım! Sizin elmi-pedaqoji fəaliyyətiniz səmərəli və məhsuldar olmuşdur. Şəhərimizin kimya müəssisələri üçün mühəndis-kimyəçi kaadrların hazırlanmasında Sizin böyük zəhmətiniz vardır. Sizin elmi rəhbərliyiniz ilə onlarla magistr yetişdirilmişdir. Pedaqoji fəaliyyətlə yanaşı elmi axtarırlarınızı bu gün də müvəffəqiyyətlə davam etdirirsiniz. Sizin topladığınız zəngin elmi və pedaqoji təcrübə öz əksini nəşr olunmuş 30-dan yuxarı elmi əsərdə, o cümlədən 1 ixtirada, 8 metodik vəsaitdə, 2 fənn proqramında, 20-dən artıq məqalə və konfrans materiallarında tapmışdır. Elmi əsərləriniz Respublikamızda və xarici ölkələrdə nəşr olunan nüfuzlu elmi jurnallarda dərc olunmuşdur.

Yüksək peşəkarlığınız, qayğıkeşliyiniz, prinsipiallığınız, özünüza və yoldaşlarınıza qarşı tələbkarlığınız və böyük elmi-pedaqoji potensialınız Sizi Universitetimizin professor-müəllim və tələbə heyəti arasında böyük nüfuz və dərin hörmət qazandırmışdır.

Siz həm də qayğıkeş anasıınız, üç övlad böyüdüb böya-bəşə çatdırmışsınız. Bəs nəvəniz var.

Hörmətli Kifayət xanım! Universitetimizin kollektivi adından Sizi 60 illik yubileyiniz münasibətilə bir daha səmimi qəlbədən təbrik edir, Sizə uzun ömür, möhkəm can sağlığı və elmi-pedaqoji fəaliyyətinizdə yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Rektor

prof. N.F.Qəhrəmanov

AY VƏTƏN TORPAĞI, ANA QUCAĞI

Çiçəkli, çəmənli, bağçalı, bağı,
Meh əsən dağları, sərin yaylaqlı.
Qonaqlı-qaralı, min bir soraqlı,
Ay Vətən torpağı, Ana qucağı.

Sənə xain çıxan kam ala bilməz,
Yurdum oğuz yurdu, «hal ala» bilməz.
Səndən bir kimsəyə pay ola bilməz,
Ay Vətən torpağı, Ana qucağı.

Qaraca neftimiz, daş-qaşın, zərin,
Dünyaya səs salsın barın-bəhərin.
Azad taleyinə doğsun səhərin,
Ay Vətən torpağı, Ana qucağı.

Arzun qönçələnilib, gül açır sənin,
Hər körpən qayğınla dil açır sənin.
Dərd, kədər sinəndən gen qaçır sənin,
Ay Vətən torpağı, Ana qucağı.

YERİNDƏMİ?

Üzü bəri uçan quşlar,
O obamız yerindəmi?
O xınalı muzey daşlar,
O komamız yerindəmi?

Qubadlı qədim elimiz,
Namərdədir dərd yerimiz.
Düşünməli hər birimiz,
Tək damımız yerindəmi?

«Ağ yazıdan» uçan qoşa,
Uçub qonun «Qızıl daşa».
Mən gördüyüm o tamaşa,
Şamdanımız yerindəmi?

Cardaxlının alma bağı,
Buz bulağın, daş çatlağı.
Çingizin də ürək dağı,
Nakamımız yerindəmi?

BİLMİRƏM

Ömrüm yarpaq-yarpaq qopub tökülür,
Qırıq hardan düşür üzə, bilmirəm.
Əyilir şux qamət, bel də bükülür,
Gənclik üz döndərir, dözə bilmirəm.

Şəvətək saçlara hər an dən düşür,
Diş qalmır damaqda, gözə çən düşür.
Keyiyir əl-ayaq, qüvvədən düşür,
Bu dərdi, qədəri çözə bilmirəm.

Çingiz, bil qocalan tək sən deyilsən,
Tanrı qismətinə müdan qayıd sən.
Şükür et həyatda nəyə nailsən,
Ürək yandırdınmı sözə, bilmirəm.

QUBADLIYA

Məni Qubadlıya qaytar, Allahım,
Sürünüm o yerdə, torpağı öpüm.
Ayaqyalın gəzim daşı-kəsəyi,
Kəndimə çatanda diz üstə çöküm.

Vətən, sağalaydı kaş dərin yaran,
Çıxmır yaddaşımdan o güllə-baran.
Yağılar yurdumu etdilər viran,
Viranə yurdumdan necə əl çəkim?

«Damcılı» bulağı axan göz yaşım,
Qanlı «Səngər dağı» əyilməz başım.
Silinməz tarixdi «Hacılı daşı»m,
Sarılım daşına, üzümü sürtüm.

Çingizəm hər dərdə uyumağım var,
Dərd sevən dərdliyə yovuşmağım var.
Bir gün doğma yurda qovuşmağım var,
Qana qan deyiblər, gərək qan töküm.

QUBADLIM

Həsərətindən dərddli könlüm yaradı,
Həsərətinə qurban olum, Qubadlım.
Ayaqlara düşməsin şan-şöhrətin,
Şöhrətinə qurban olum, Qubadlım.

Öpə bilsəm o çınqıllı daşını,
Hey tökərəm gözlərimin yaşını.
Üzək gərək yağların başını,
Vəhdətinə qurban olum, Qubadlım.

Səcdə edəm Misədinin ocağın,
Çəkməkdədi məni güllü qucağın.
Səslər bizi şəhid verən torpağın,
Dəvətinə qurban olum, Qubadlım.

Çingizini ayrılıqlar haqladı,
Onun fikri, dərddi-qəmi haqladı.
Əliyarları qüvvəsini yoxladı,
Qeyrətinə qurban olum, Qubadlım.

YAŞADIM

Həyatımın gəl-gedinə qısılib,
Dərd-qəmimi uda-uda yaşadım.
Nuru itən göz görmədi, əl əsdi,
Daş-divardan tuta-tuta yaşadım.

Gördüklərim indi nə var, ta yaddı,
Xudam nədən taleyimə qəm qatdı.
Bərgüşadım, Xan Həkərim - Qubadlı,
Göz yaşıma baxa-baxa yaşadım.

Çingizəmmi, ata yurdum, elim yox,
Qeyrət sözün işlətməyə dilim yox.
Xoş keçəsi arzu, istək, ilim yox,
Öz başımı qata-qata yaşadım.

CAN AZƏRBAYCAN

Ey müqəddəs torpaq, ey əziz Ana,
Səndən hansı övlad əsirgəyər can?
Başımı qoyaram ayaqlarına,
Yaralı vətənim- can Azərbaycan.

Qana qan deyiblər ərənlərimiz,
Hələ alınmayıb qisasın, Vətən.
Uğrunda hazırıq, səfərbərlik biz,
Qoy öncə mən olum hayına yetən.

Qələbə sevincli o an gələcək,
Sıyrılar qınından yenə qılınclar,
Tomrisləri doğan zaman gələcək,
Babəklər böyüdən oban-elin var.

Kor duman yolundan çəkiləcəkdir,
Bilsin yağılar da, soyuq qanlar da.
Önündə baş əyib, diz çökəcəkdir,
Ulu torpağını parçalayanlar.

MƏNƏ XƏBƏR VER

(*Şair Elbrus Qayalıya*)

Elbrus Qayalı, kaş görə bilsən,
O «Səngər» dağından mənə xəbər ver.
Suyundan bir qurtum sən içə bilsən,
«Xələc bulaq»ından mənə xəbər ver.

İndi o yerlərin gözəl çağıdır,
Bənövşə qoxuyan namərd-yağıdır.
O vətən dediyin bir göz dağıdır,
Əyin yaylağından mənə xəbər ver.

Əgər gedə bilsən o Başarata,
Əyləş Tarovluda bir kəhər ata.
Amandı, dəyməsin sənə bir xata,
«Səngər oylağı»ndan mənə xəbər ver.

Kəkliyin, bülbülün xoş avazından,
Üçtəpədən əsən mehin nazından.
Bizim tərəflərin Bahar qızından,
Yazın sorağından mənə xəbər ver.

Çingizin dağılıb, gör neçə kəndi,
Dərddən vaxtsız köçüb ahılı, gənci.
Elimi haqlayan bu necə qəmdi,
Fələyin dağından mənə xəbər ver.

SƏNGƏR

(Qubadlı rayonunun ən hündür Səngər zirvəsinə)

Yurd-yuvanın dərd- qəmindən,
Varından yox olan Səngər.
Ayağımı qarı düşmən,
Zirvəsin çən alan Səngər.

Kim bu qəmi bizə verdi,
Daşnaq hər cür dona girdi.
Bu nə zülm, bu nə sirdi,
Öldü Qorxmaz balan, Səngər.

Çingiz necə dözər sənsiz,
Ürəyini üzər sənsiz.
Məcnun olub, gəzər sənsiz,
Yurdum oldu talan, Səngər.

SAHİBSİZ DAĞLAR

Şır-şır bulaqların nəğməsin dinlər,
O bızsız, nəğməkar sahibsiz dağlar.
Zirvəsi qartallı, cüyürlü, izli,
Vüqarlı, əzmkar, sahibsiz dağlar.

Ərlərin oylağı yağıya qalıb,
Bizləri gözləyir, xəyala dalıb.
Ah çəkib, bizimlə birgə qocalıb,
Qovğalı, üsyankar, sahibsiz dağlar.

Ağlar gözü yaşlı bulaqlarıyla,
Barışmaz yadelli qonaqlarıyla,
Gözlər yurdumuzu oylaqlarıyla,
Qüdrətli, lütfkar, sahibsiz dağlar.

O YERLƏRƏ DÖNƏCƏYƏMMİ?

Bir ümid hələ də yaşadır məni,
Görən o yerlərə dönəcəyəmmi?
Bugünlə əlləşib, bu gündə qalıb,
Alışıb odumda sönəcəyəmmi?

Bu, mənəm, darıxan dərd-qəm içində,
İzdiham içində, zaman köçündə,
Bəlkə mən deyiləm, bu boy-biçimdə,
Səsimi çıxarıb dinəcəyəmmi?

Haqqımı yeyənə gözün yumulu,
Döz-döz deyənlərin olmuşam qulu.
Neynirəm yardımı, neynirəm pulu?
Ələ baxan olub enəcəyəmmi?

Haçan çalınacaq o döyüş marşı?
O yurda yol açım, düşməyə qarşı.
Əzilsin yağının o murdar başı,
Öz köhlən atımı minəcəyəmmi?
Bir də o yerlərə dönəcəyəmmi?

Azərbaycana təcavüzün ağır nəticələri

1913-1828-ci illər qədər Azərbaycan dövlətinin ərazisindəki xanlıqların sahəsi-təxminən 410 min kv.km.

1813-1828-ci illərdə işğal edilmiş Azərbaycan əraziləri:

İrəvanın əsarəti altındakı Cənub Azərbaycan – sahəsi təxminən 280 min kv.km.

Rusiya əsarəti altındakı Şimali Azərbaycan – sahəsi təxminən 130 min kv.km.

1918-ci ildə ermənilərə güzəştə gedilən verilmiş İrəvan xanlığının ərazisi – sahəsi 9 min kv.km.

Rusiya əsarəti altındakı Dərbənd xanlığı – sahəsi 7 min kv.km.

1918-1920-ci illərdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qurulduğu ərazinin sahəsi – təxminən 114 min kv.km.

1920-ci ildə Azərbaycan Demokratik Respublikasını işğal edən rus Sovet İmperiyasının bölüşdürdüyü Azərbaycan əraziləri:

Ermənistan SSR-nin nəzarətinə verilən Zəngəzur, Göyçə, Şərur, Dərələyəz, Dilican və Gürcüstan SSR-nin nəzarətinə verilən Borçalı – birlikdə sahəsi təxminən 27,4 min kv.km.

1920-1991-ci illərdə SSRİ əsarəti altında qalmış Azərbaycan SSR-nin ərazisi – 86,6 min kv.km.

Azərbaycanın **1988-1994-cü** illərdə Ermənistan Respublikası tərəfindən işğal edilmiş əraziləri: Cəmi – 13,210 kv.km.

Keçmiş Dağlıq Qarabağ (Şuşa, Xankəndi, Xocalı, Əsgəran, Xocavənd, Ağdərə). **İşğal tarixi** – 1988-1994-cü illər, sahəsi 4400 kv.km.

Laçın (18 may 1992-ci il) –
sahəsi 1835 kv.km.

Kəlbəcər (3-4 aprel 1993-cü il)–
sahəsi 1936 kv.km.

Ağdam (23 iyul 1993-cü il) –
sahəsi 1094 kv.km.

Cəbrayıl (23 avqust 1993-cü il) –
sahəsi 1050 kv.km.

Füzuli (23 avqust 1993-cü il) –
sahəsi 13.86 kv.km.

Qubadlı (31 avqust 1993-cü il) –
sahəsi 802 kv.km.

Zəngilan (30 oktyabr 1993-cü il) –
sahəsi 707 kv.km.

Beləliklə, deyilənlərin əksinə olaraq, Azərbaycanın **20** faiz yox, təxminən **80** faiz ərazisi hərbi-siyasi işğal altındadır.

*Bu kənd bizimdir! Xələc kəndidir.
Bu vətənimin içərisində itirilmiş kiçik
doğulduğum kənddir. Ata-ana yurdumdur!
Əziz həmkəndlim, bu, sənin və mənim ürəyimin,
vicdanımın bir parçasıdır!
... O Vətənə doğru getməyə çalışaq və hər
birimizin- böyükdən kiçiyə, qocadan cavana istəyi,
təpəri olsun bu yol!*

MÜNDƏRİCAT

Müqəddəs Xələcin müqəddəs övladları.....	3
Müəllifdən	7
Xələc yurdu və xələclər	9
Xələc iman yeri, möcüzələr ocağıdır	40
Acı taleh.....	50
Həcc ziyarəti.....	99
Dünyasını dəyişmiş ziyalılar	103
Aman ayrılıq.....	116
Baməzə deyimlər	126
Ali təhsil alanlar, el qeydinə qalanlar	137

ŞEİRLƏR

Ay vətən torpağı, ana qucağı.....	168
Yerindəmi?.....	169
Bilmirəm	170
Qubadlıya	171
Qubadlım.....	172
Yaşadım.....	173
Can Azərbaycan.....	174
Mənə xəbər ver	175
«Səngər».....	176
Sahibsiz dağlar	177
O yerlərə dönəcəyəmmi?.....	178
Azərbaycana təcavüzün ağır nəticələri.....	179

Çingiz Salmanov

Xələc iman yeri, möcüzələr ocağıdır

Nəşriyyatın direktoru:

Mirfəzil Əliyev

Dizayner:

Vüsalə Qəribova

Korrektor:

İlahə Lələyeva

Operator:

Dürdanə Qasımova

Texniki redaktor:

Mehriban Səfərova

Poliqrafiya Mərkəzi.

Çapa imzalanmışdır: 06.08.2012.

Kağız formatı 60x84. Ofset çapı 1/16.

Fiziki ç.v. 11,5. Tiraj:300.

Ünvan: Sumqayıt şəh., 13-cü mkr. Niyazi küç.

E-mail: dereleyez-bilik@rambler.ru

bilik-2008@mail.ru

Tel.: (012) 408 39 51; (018) 656 50 42.